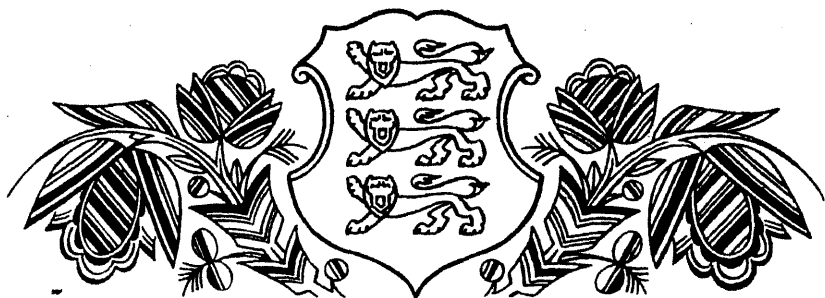

Ulvi algkool.

Ulvi p-ag.

EESTI KOOL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 4

Aprill 1936

II aasta

SISU:

- J. Aavik:** Keel ja stiil gümnaasiumiõpilaste võistluskirjandeis.
- B. Sööt:** Valgus ja värvid Villem Ridala luules.
- H. Kirpson:** Röömsaid hetki koolielus.
- J. Köpp:** Mõningaid märkusi koolide ekskursioonide kohta.
- J. Lang:** Võõrkeele õpetuse arenemiskäik Eesti algkoolis.
- J. Port:** Milliseid vigu tuleb vältida koolimajade ümbruse kaunistamisel ja kooliaedade asutamisel.
- E. Lepp:** Kooliaedade piirded ja sisu.
- J. Käis:** Moe ja ühekülgsuse element kooliuuendustöö arvustuses.
- A. Lepp:** Õpilaste edasijõudmine alg- ja keskkoolis.
- K. Silberg:** Valgustusajastu ideed ja nende mõju.
- A. Looring:** Elav Teadus 1935. Mitmesugust.

TALLINN

HARIDUSMINISTEERIUMI VÄLJAANNE

S U U R T E O S E

EESTI AJALUGU

I köite uuele trükile ettetellimiste vastuvõtmine avatud.

Kolm aastat kestnud põhjaliku töö viljana ilmus 1935. a. jõuluku „EESTI AJALOO“ I köide 2000 eksemplaris. Usaldus selle raamatu vastu oli juba enne ta ilmumist nii suur, et kogu trükk ette telliti ja vabamüügile ei läinud ühtki eksemplari.

Rahuldamata jäi ka hulk hilisemaid ettetellijaid.

Arvestades sellist menu, samuti ka hiljem arvustuse poolt raamatule osaks saanud kõige kiitvamat hinnangut, on Eesti Kirjanduse Selts asunud teise trüki väljaandmisele, mis ilmub eeloleval suvel.

Et tulla vastu uutele tellijaile kõige suuremal määral, on avatud ettetellimine **kuni 1. maini** endiste hindadega. Selle ajani makstab raamat **5 kr.** brošeeritult ja **8 kr.** nägusas poolnakk standardkõites, hiljem aga **7 kr. 50 s.** ja **11 kr.** Raamatu suurus 458 lk., sisaldab 170 pilti, kaarti ja skeemi, neist paljud kriitpaberil ja värvides.

Teose peatoimetajaks on Eesti ja põhjamaade ajaloo professor **H. Kruus**, I köite tegev toimetajaks — Eesti ja naabermaade muinasteaduse professor **H. Moora**.

Raamat, mille puhul põhjust olla uhke.

„Rakendades otstarbekohaseid ja moodsaid töömeetodeid ja kasutades arheoloogilise ainese kõrval ka keeleteaduslikke uurimustulemusi, on autoreil õnnestunud anda õieti tihedat ja plastilist pilti meie maa ja rahva minevikust nende paljude aastasadade ja -tuhandete jooksul, millal elunähte polnud veel valgustamas kirjalikud ajalooallikad, millal valitses n.-n. kirjatu kultuur.“

„Eriti sümpaatne on see kainus ja tasakaalukus, millega käsitellakse varasemaid, allikate poolt sageli väga segaselt valgustatud sündmusi ja olukordi. Siin näeme, kuidas eestlased kaitsevad endid võõraste vastu oma kodumaal ja kuidas nad saagiahnuses ja kättemaksuraevus ründavad naabreid.“

„Käesoleva raamatuga on antud esimene teaduslikult läbitöötatud käsitlus meie varasemast ajaloost. See on sisuliselt igati õnnestunud töö, mille üle on põhjust tunda uhkust kõigil, kes on huvitatud meie rahva ajaloost. See raamat on kirjutatud eesti teadusmeeste poolt, kuid see mida seal pakutakse, pole nende tehtud, seda on paljude inimpõlvede kestes teinud meie kanged esivanemad. See raamat näitab, et meil pole vajadust oma mineviku auväärsemaks tegemiseks kasutada ajalookirjutamisel selliseid uudseid „töömeetodeid“, nagu neid rakendatakse meie lõunapoolse naabri juures.“

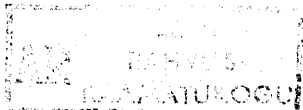
Mag. Evald Blumfeldt, Eesti Kultuuriloolise Arhiivi juhataja, „Päevaleht“ 22. II 1936.

Tellimisel maksta raamatuhind posti jooksvale arvele nr. 20-36 ja kirjutada tellimine sissemaksu kaardi lõigendile.

EESTI KIRJANDUSE SELTS

SUURTURG 12, TARTUS, TELEFON 6-01

Ar 936 P
Eesti

Koolijuhatajad!

Õpetajad!

Kevadisel kodu- ja kooliaedade korraldamisel on parimaks juhiks ning asendamatuks abiliseks Teile:

**TEGELIKU AIANDUSE JA MESINDUSE
KÄSIRAAMAT**

Toimetanud Tartu Ülikooli Botaanikaiaia õpetatud aednik
dr. phil. nat. J. Port.

KAASTÖÖLISED.

Dipl. aednik K. Hinno (Aianduse ja Mesinduse Kesks. sekr.).

O. Kramer (Luscher-Mathieseni tehaste veinimeister).

Dr. sc. nat. E. Lepik (Tartu ülikooli taimehaiguste-kabineti ja katsejaama juhataja).

L. Lepik (kodumajapidamise eriteadlane).

A. Mätlik (Tartu ülikooli aiandusõpetaja ja katseiaia juhataja).

Dipl. aedn. A. Prima (Põllutöoministeeriumi aianduse ja mesinduse nõunik).

Prof. dr. med. vet. E. Roots (Tartu ülikooli loomatervishoiu ja piimahügieeni-instituudi juhataja).

Mag. agr. A. Siimon (Kehtna kõrgema kodumajanduskooli aianduseõpetaja).

J. Soo (mesinduse õpetaja ja tegelik mesinik).

V. Sorma (Hämeenlinna linnaaednik Soomes).

G. Randma (Põllutöoministeeriumi väliskaubanduse nõunik).

K. Zolk (Tartu ülikooli entomoloogia-katsejaama juhataja).

1736 lk. + 43 värvitahvliit, 1358 pilti.

Hind: broš. 15 vihus **Kr. 36.—.**

3 poolnahkköit. (selg kullaga trükit.) **Kr. 45.—.**

„Tegeliku Aianduse ja Mesinduse käsiraamat“ haarab kõik aianduse ja mesindusega seoses olevad alad aia ja mesila asutamisest kuni kvaliteetsaaduste turustamiseni. Eriti tähtis Teile on aga iluaianlust ja avalikkude asutiste ümbruse kaunistamist käsitlev osa.

ÕPILASTELE:

J. Port — G. Põldmaa: KODU- JA KOOLIAED

304 lk., 116 pilti. Hind nägusas köites 4 kr. 80 s.

POSTI JOOKSEV
ARVE Nr. 20-55.

K.-Ü. „LOODUS“

KIRJASTUS „KOOL“

T A R T U S, VABRIKU TÄNAV 2. TELEFON 7-24

Õpperaamatute nimekiri.

„Elav sõna“. Emakeele lugemik algkoolidele.

Hind köites: I — Kr. 1.50; II — Kr. 1.75; III — Kr. 1.75; IV — Kr. 2.—.

Fr. Puusepp. **Kirjakeele algmeid.** Hind köites: 1.—2. õppeaasta Kr. 0.80; 3—4 õppeaasta Kr. 1.—; 5.—6. õppeaasta Kr. 1.20.

Fr. Puusepp. **Emakeele teste.** 2.—6. õppeaasta à Kr. 0.20.

H. Rajamaa. **Kuidas tarvitada uusi sõnu?** Hind Kr. 1.—.

A. Kasvand ja J. Lang. **Väike matemaatik.** Tööraamat algkoolidele.

Hind köites: I — Kr. 0.65; II — Kr. 0.80; III — Kr. 1.—;

IV — Kr. 1.15; V — Kr. 1.25; VI — Kr. 1.25.

A. Kasvand ja J. Lang. **Kontrolltöid matemaatikas.** 2.—6. õppeaasta. Hind à Kr. 0.10. (Müüakse ainult õppetajaile).

G. Rägo. **Matemaatika harjutusvihik keskkoolidele.** Algebra III kl. kursus. Hind Kr. 0.60.

G. Rägo. **Matemaatika harjutusvihik algkoolidele.** IV kl. kursus. Hind Kr. 0.30.

J. Parijõgi ja T. Adamson. **Möödunud ajad jutustavad.** Ajaloo tööraamat algkoolidele. Hind: I — köites Kr. 1.40; broš. Kr. 1.20; II — Kr. 1.70 ja Kr. 1.50; III — Kr. 1.50 ja Kr. 1.30.

J. Parijõgi ja T. Adamson. **Noor kodanik.** Kodanikuõpetus algkoolidele. Hind Kr. 0.80.

A. Leht ja E. Martinson. **Algkooli maateadus II.** Hind köites Kr. 1.40; broš. Kr. 1.20.

M. Kreutzberg. **Inglise keele õpperaamat I ja II.** Hind köites à Kr. 1.60 ja broš. Kr. 1.40.

M. Simtman. **Praktiline inglise keele grammatika harjutustega.** Hind Kr. 1.80.

E. Mitt ja E. Jaanvärk. **Deutsches Lehr- und Lesebuch.**

Hind: I — köites Kr. 1.50, broš. Kr. 1.30; II — Kr. 1.60 ja Kr. 1.40.

E. Jaanvärk. **Wissenschaftliche u. philosophische Prosa.** Hind Kr. 0.90.

W. Schwarz. **Eine Reise.** Hind Kr. 0.60.

Prof. K. Ramul. **Pshühholoogia.** Hind Kr. 2.20.

A. Kiiss. **Koorilaulmise meetodika.** Hind Kr. 2.40.

Ilmumisel:

A. Leht ja E. Martinson. **Algkooli maateadus I ja III.**

A. Kasvand ja J. Lang. **Keskkooli aritmeetika.** (I ja II klassile).

A. Kasvand ja K. Maasik. **Keskkooli algebra I.** (II ja III klassile).

A. Kasvand ja K. Maasik. **Keskkooli algebra II.** (IV ja V klassile).

W. Freymann. **Loogika.**

ILMUS: H. Rajamaa.

Kuidas tarvitada uusi sõnu?

Eesti sõnade muuteline sõltuvus.

Käesolev raamat ei sea endale eesmärgiks rikastada eesti keelt uute, senini tundmatute sõnadega. Tema fikseerib vaid uute, kuid juba üldiselt tarvitusel olevate sõnade täpse tähenduse (kas „asendada“, „asetama“, „asetsema“ või „asetuma“), näitab, missuguse käändega tuleb tarvitada teatud verbe (kas „arvestama sellega“ või „arvestama seda“) ja annab täpseid andmeid uute sõnade peavormide kohta.

Sealjuures ei anna raamat abstraktseid reegleid, vaid kõik on mahutatud musterlausetesse.

144 lhk. **Hind 1 kroon.**

Kirjastus „**KOOL**“ Tartus.

Vabriku 2. + Tlf. 724.

Seemneäri

Nurmburg-Lauri & K^o

Tartus, Suurturg 17.

Telefon 10-96.

Soovitab hästiidanevaid puhtasordilisi

AED-, JUUR-, LILLE-,

RISTIKU- ja teisi

SEEMNEID

Noori viljapuid ja sõstrapõõsaid. Vaarika- ja maasika-taimi.
Aiandus- ja mesindustarbeid.

Tolmutamiseks: **Kaltsiumarsenaati, Dusturani.**

Pritsimiseks: **Viljapuu karbolineumi, Kasoraani, tubakaekstrakti, Solbari.**

Puhtimiseks: **Germisani, Uspuluni, Ceresani.**

Hinnakirjad saadetakse nõudmisel hinnata.

„PÄEVALEHT“

ON ISESEISEV, DEMOKRAATLIK JA ÜLERIIKLI-
KULT LEVINUIIM AJALEHT

Suurim ning kasulikem kuulutamise leht Eestis. Hinnata
kaasandena igal pühapäeval piike- ja naljaleht „KRATT“

Meie kirjastusel ilmub

„L A S T E R Õ Õ M“

EESTI POPULAARSEIM LASTEAJAKIRI.

T. E. K.-Ü.

GRAAFIKATÖÖSTUS

ON TÄIELISIM TÖÖSTUS SEL ALAL EESTIS

TRÜKIKODA
KÖITEKODA
TSINKOGRAAFIA
LITOGRAAFIA
OFFSET-TRÜKK

Hinnad kõigile
vastuvõetavad

Tellimiste täitmine
kiire

SUURIMAD NING TÄIELISIMAD RAAMATU-
JA KIRJUTUSMATERJALIDE KAUPLUSED;
KIRJANDUSE- JA PABERILAOD EESTIS

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

TALLINN. PIKK T. 2.

OMA TELEFONI KESKJAAM 428-83

EESTI KOOL

HARIDUSMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 4

Tallinn, 20. aprillil 1936

II aasta

Keel ja stiil gümnaasiumiõpilaste võistluskirjandeis.

Joh. Aavik.

Kuna hr. V. Orav juba andis ülevaate ja arvustuse tänavuse gümnaasiumiõpilaste võistluskirjandite sisulise ja suurelt osalt ka kompositsioonilise külje üle (v. „Eesti Kool“ nr. 3), siis jääb nende ridade kirjutajale kirjandite stiili, peamiselt aga keelelist külge vaadelda ja arvustada. Kuid et lugejail oleks võimalik teada saada, missuguste koolide õpilaste töis esinevad siin esiletoodavad keelelised ja stiililised nähtused, sest see oleks huvitav ja kasulik koolidele kui ka eriti kirjandite autoritele enestele —, siis toodagu alljärgnevas kõigepeält autorite numbriline järjekord, nagu see kujuneb nende märgusõnade või varjunimede alfabeetilise järjekorra järele. Seejuures lisatagu veel, et tärnike * numbri järel tähendab naisõpilast.

1*. A — Zeeh tütarlaste gümnaasiumist Rakverest; 2. Argus — Tartu vene güm.; 3. Aatleja — Tallinna poeglaste güm.; 4*. abc — Tartu tütarl. güm.; 5*. Abiturient — Türi majandusgüm. (kiituskiri); 6. Adulescens — Rakvere ühisgüm.; 7*. Arit — Narva ühisgüm.; 8. Arnold Kikas — Tartu saksa ühisgüm.; 9*. Cave canem — Tartu E. N. K. S. tütarl. güm.; 10. Deus ex machina — Valga ühisgüm. (II auhind); 11. Dico — Põltsamaa ühisgüm.; 12*. Discipula scribing — Tallinna vene güm.; 13*. Egni — Eljise kooli nimeline saksa tütarl. güm. Tallinnas; 14. Elandu — Väike-Maarja ühisgüm.; 15. Elmar Maidla — Tõrva ühisgüm.; 16*. Elpe — Narva ühisgüm.; 17*. Fatum — Tallinna vene eraühisgüm. („Vene kool Eestis“); 18. Goethe — Pärnu saksa eraühisgüm.; 19. Gustav Hellas — Tallinna Gustav-Adolfi güm. (III auhind); 20. Hain Estero — Vändra ühisgüm.; 21*. Harjutus teeb meistriks — Paide ühisgümnaasium; 22. Hiidlane — Tallinna saksa poegl. güm.; 23. Homme inimene — Petseri ühisgüm. (eesti haru); 24*. Humanism — Tallinna Kaarli eraühisgüm.; 25*. H. V. Tallinnast — Lenderi tütarl. güm. Tallinnas; 26. Hüperbool — Rakvere ühisgüm.; 27. Ideaalid ja aated — J. Westholmi güm. Tallinnas; 28*. Ilumets — Võru eraühisgüm.; 29*. Isamaa — Tallinna tütarl. komertsgüm.; 30*. Kartlik A. — Narva vene ühisgüm.; 31*. Koldekilk — Tallinna II tütarl. güm.; 32. Künkavalvur — Nõmme ühisgüm.; 33*. Late

Mainland — Pärnu tütarl. gümn.; 34*. Li-Li — Valga ühisgümn.; 35*. Mare Tartust — Tartu tütarl. gümn.; 36. Meri — Pärnu poegl. gümn.; 37. Merik — Jõhvi eraühisgümn.; 38. Mihkel Kanavaras — Saaremaa ühisgümn.; 39. Milli Mallikas — Tapa ühisgümn. (kiituskiri); 40. Nemo — Prantsuse lütseum Tallinnas; 41*. Noomi — Tartu kommertsgümn.; 42. Noor Tarm — Tallinna Gustav-Adolfi poegl. gümn.; 43. Okas — Tartu õhtugümn.; 44*. Omiat — Tallinna I tütarl. gümn.; 45*. Pagu — Kubu tütarl. eragümn. Tallinnas (kiituskiri); 46*. Pessimist — Tallinna saksa tütarl. eragümn.; 47. Piirsalu — Tallinna juudi eragümn.; 48*. Pikamäe Elna — Rootsi eraühisgümn. Haapsalus; 49*. Raidla — Viljandi E. H. S. tütarl. gümn.; 50*. Randvee — Läänemaa ühisgümn. Haapsalus (I auhind); 51*. Rannala — Võru eraühisgümn.; 52*. Reet — Tartu tütarl. gümn.; 53. Saladus — Viljandi poegl. gümn.; 54. Salu Suluoja — Otepää eraühisgümn.; 55*. Sic transit gloria mundi — Tartu E.N.K.S. tütarl. gümn.; 56. Tõnu — Tallinna poegl. gümn.; 57*. Uku — Tallinna tütarl. kommertsgümnaasium (kiituskiri); 58*. Uusromantism — Petseri ühisgümn. (vene haru); 59. Vabadus! Vendlus! Ühetaolisus! — Tartu poegl. gümn.; 60*. Vares — Viljandi E.H.S. tütarl. gümn.; 61. Vari — Viljandi poegl. gümn.; 62*. Virmaline — Tallinna I tütarl. gümn.; 63. Vir obscurus — H. Treffneri poegl. gümn. Tartus; 64. Vittorio — Tartu saksa eragümn.; 65. Vladimir — Tallinna saksa Doomkool; 66. Väike — H. Treffneri poegl. gümn. Tartus (kiituskiri); 67*. Ühel udusel jaanuari hommikul — Tartu kommertsgümn.; 68*. X. n. — Tartu saksa eragümn.; 69. = 1% — Tallinna poegl. kommertsgümn.; 70. $2 \times 2 = 4$ — Tartu poegl. gümn.

Päale selle osutatakse tekstis muulaste rahvuskoolid järgmiste tähtedega numbri järel: s — saksa, v — vene, j — juudi, r — rootsi. Number, mille järel rahvus on märkimata, tähendab, et vastav õpilane on eesti koolist. Muukeelseist koolidest olevate õpilaste rahvuse osutamine on tarviline sellepärast, et see teeb paremini mõistetavaks ja osalt vabandatavaks teatavate vigade esinemise nende töödes.

Lõppeks meenutagu siin veel, et võistlustöö teemaks oli „Valgustusajastu ideed ja nende mõju“ ja et see kirjutati 27. jaanuaril s. a.

Keelelise külje vaatlust alustame nagu möödunud, nii ka käesoleva aasta võistluskirjandite arvustuses õigekirjutusega.

Ka tänavustes töödes leidub sel alal jällegi rida niisuguseid vigu, mida gümnaasiumi paremaid õpilasi enam ei tahaks arvata tegevat, nimelt: *vabariikliku* korda (6), *inimlikkumat* (34*), *mõtemaalim* (31*), — *põhimõtesse* (31*); Valesti väikese algustähga: *prantsusmaal* (19), kogu *euroopas* (19).

Andestatavam viga on *hagana* (29*) pro *agana*.

Jämedate vigade hulka gümnaasiumi lõppklassi õpilaste teis tuleb lugeda ka teatavate üldtuntud võõrsõnade valesti kirjutamist: *entsüklobedistid* (4), *entsüklopetistide* (45*), *entsükilupedist* (42), *entsiklopedistid* (62*), *gravidatsoomi* (20), *aateistideks* (14), *tseremoonijate* (24*).

Esineb ka sõnade valekohast poolitamise juhtumeid: *a-ja, i-deed* (25*), *viletsai-sse* (51*). Niisuguste vigade vältimist peab võima juba algkooli lõppklassi õpilasilt nõuda.

Et ka muukeelsete koolide õpilaste töödes leidub samasuguseid vigu, ei pane enam imestama: *pe-ale* (13*s), *teiste-sse* (17*s), *iideed* (18 s), *agrarreform* (18 s), *oppositsioon* (46*s). Number 47 j. kirjutab järjekindlasti suure algustähga *Sotsialism, Humanism*.

Kokku- ja lahkukirjutamise õige oskuse omandamine isegi selle elementaarsemas osas näib mitmeile parimailegi õpilasile üha tegevat raskust, sest eesti õpilaste töödes leiame järgmisi vigu sel alal. Valesti lahku: „*maha suruv riigikord* (25*), „*esile toodud ideedest* (32), „*esile kutsutud vabadused* (32), „*rügi ametnikeks* (52*), „*eel pool mainitud* (62*). Teiselt poolt valesti kokku: „*ülesütelda* (59), „*esilekutsuda* (19), ütelda seda „*valgustusajastukohta* (61), „*seadus-täitevõim* (14), „*seadusiandva-*, „*täidesaatva-* ja „*kohtuvõimu* vahel (50*, sidekriipsud on tarbetud), „*väljaarvatud mõisnikud* (10) pro „*välja arvatud mõisnikud*. Muulaste töödes on: „*see sama* (13*s), on „*väljatöötanud* (47 j). Tähen-datagu, et „*ajajooksul* (47 j) ja „*igalpool* kirjutatakse nüüd lahku: „*aja jooksul*, „*igal pool*. Liialdus kokkukirjutamises on „*absolutismipöoldava* (21*): parem lahku.

Kõige rohkem õigekirjutusvigu aga leidub kirjavahemärkide, eriti komma tarvitamises: neid on 31-s töös, nimelt järgmistes: 1*, 2 v, 4, 5*, 8 s, 9, 11, 13*s, 14, 15, 18 s, 19, 20, 24, 25*, 26, 29*, 30*v, 37, 39, 40, 43, 44*, 47 j, 54*, 57, 58*v, 59, 64 s, 68*s. Siin ei saa hindamises mingit vahet teha eesti- ja muukeelsete koolide õpilaste vahel, sest vahemärkide reeglid on väga väheste eranditega ühed ja samad eesti, saksa ja vene keeles. Viiks liiga pikale loetella ja tsiteerida kõik üksikud vead. Suurimad ja pahimad on enamasti juhtumid, kus tarvitatakse tarbetut kommat lause keskel: „Selle silmapiiri laienemisega aga, läksid inimeste silmad lahti (8 s); — kuna, iga ideoloogia vajab põhjendajaid (15); — Valgustusajastu ja rahvuslik ärkamine, leiab aset Eestis veidi hiljem (2 v); — Ent, ei jäänud ka Eesti valgustusajastu ideedest puutumata (20). Kuid kõige rohkem leidub puuduva komma vigu; mitmed õpilased on selle ära jätnud asesõna või adverbiga, koguni et-sõnaga algava kõrvallause ees. Mõned näited: „Nagu näha koonduvad valgustusaja ideed . . . (54*); — liikumine nagu seda oli suur prantsuse revolutsioon (19); — nähti et vana absolutistlik kord . . . nõudeile ei vasta (5*) jne.jne. Töös nr. 47 on koguni 5 jämedat kommaviga.

Tarbetu komma tarvitamise pahest *kui* ees, millele ei järgne täielik lause, vaid ainult võrdlussõnad, samuti *ega* ees ei näi veel mitte jaksatavat vabaneda: „et mass, kui niisugune, ei ole võimeline (20); — mis mõnikord rünnakus enam mõjub, kui pool rügementi (30*v); — Eesti talupoeg ei küürutanud enam maani ennast mõisniku ees, ega suudelnud orjalikult põlvitades tema kätt (2 v); „*olguigi, et* (25*), parem „*olguigi et*. Ja samuti sidesõnade ja ja *ning* ees: „Valgustusajastu ideede kohaselt teetsedes purustati vana iganenud ühiskondlik kord, ning loodi uus (59).

Just õpilasile ja üldse nooremale põlvkonnale iseloomuline on ka tarbetu koolon paari-kolme-liikmelise loetlemise ees, nagu sellele juhtisin tähelepanu juba möödunud-aastase tööde puhul. Näit.: „tähtsamaiks esindajaiks olid: Rousseau, Voltaire ja Montesquieu (43); — need mehed olid: Voltaire, Rousseau, Montesquieu (57*); — näiteks: linnavalitsusest jne. (8 s), p. o.: „näit. linnavalitsusest jne.“

Esineb ka juhtumeid, kus õige vahemärgi asemel tarvitatakse valesti mõnd teist, nii komma asemel semikoolonit: „kõik rahvakihid; olgu need talupojad, vaimulikud või aristokraadid (30*v); — „maha tsivilisatsioon“; hüüdis Rousseau (19).

Interpunkttsioonivigade hulka tuleb lugeda ka punkti ärajätmine järg-arvu tähendava numbril järel: „1795 aasta seadusest (29*); — 19 sajand (19). Siin tähendatagu ka, et parem on „23-ndal mail“, mitte „23-dal mail“, nagu

on töödes nr. 42 ja 45*. Lubamatud lühendid on *kun.* (=kuningas) 10; *tp.* (=talupoeg); *F. S.* (=Friedrich Suur) 21*.

Kuidas seletub nii rohke vigade tegemine kirjavahemärkide alal? Mõnes üksikus juhtumis vist küll tähelepanematus ja läbematusega, enamasti aga johtub see kindlasti puudulikust lauseanalüüsi oskusest ja vähesest teadlikkusest lauseehitusest ja lausete ning lauseliikmete vahekorradest. See on lisatõenduseks sellele, et ka veel gümnaasiumiklassides keeleline külg vajab tublit ravimist, ja tõhusaim vahend selleks on, kui seda ei tehta mitte ainult kirjatööde vigade seletamise puhul, vaid eraldi ja süstemaatiliselt sellekohaste reeglite läbivõtmise ja harjutuste sooritamise abil. Eriti vajab seda keele süntaktiline ja leksikaalne külg.

Tagasi tulles puht-ortograafilise külje juure märgitagu, et paljudes kirjandites, nimelt 27-s kirjandis leidub ka vigu võõrkeelsete pärisnimede kirjutamises; kirjutatakse *Roussou* (17*v), *Rousseau* (24*), *Russo* (30*v), *Rosseau* (34*), *Rouseau* (57 v), *Rousseau* (63), — *Voltaire* (18 s), *Voltaire* (31*). Kõige rohkem on eksimusi Montesquieu nime kirjutamises: *Montesquieu* (1*, 19, 43), *Montesquieu* (12*v), *Montesquieau* (5*, 15), *Montesquoui* (17*v), *Montesquie* (30*v, 58*v), *Montesquie* (70), *Montesquier* (67*), *Montesque* (31*) — terveni 8 eri kirjaviisi. Tuleks oletada, et niisuguste nii üldtuntud nimede, eriti Rousseau oma, õigekirjutus gümnaasiumi lõpetajaile peaks selge olema. Vabandatavad on siin vead vaid vene gümnaasiumi õpilastele, kes neid nimesid on õppinud venekeelses transkriptsioonis.

Vigu muude nimede kirjutamises: *Leibniz* (16* pro *Leibnitz*), *Didrot* (17*v) pro *Diderot*, *Liidia* (38) pro *Lydia*, *Napoleon* (46*s) pro *Napoleon*, *Furie*, *Nietsche*, *Feierbach* (47) pro *Fourier*, *Nietzsche*, *Feuerbach*. Koguni väga üldtuntud geograafiliste nimede õigekirjutuses eksitakse: *Sveits* (43) pro *Šveits*, *Europa* (54) pro *Euroopa*. Viimane viga ei või olla kogematu, sest see esineb kahesti.

Õigekirjutusega seoses sobib märkida ka kaugemalt algava rea, nn. uue rea mittetarvitamist uue lõike puhul. Selle nõude vastu on eksinud järgmised õpilased: 2 v, 13*s, 25*, 46*s, 50*. Neis kirjandeis alustatakse kas järjekindlasti või ebajärjekindlasti uue lõike esimene rida ühekauguselt harilike ridadega. Tähelepandav on see, et nende tööde autorid on kas muulased või kui eestlased, siis ainult tütarlapsed. Oleks tarviline, et ka saksa ja vene koolides sellele seigale rohkem rõhku pandaks. Ühes töös on kõigil lehekülgedel neli ülemist rida tühjaks jäetud. Võib juba a priori ütelda, et see on tütarlapse kirjand (28*) — niivõrd ainuüksiselt omane näib see omapärane joon olevat mõnede tütarlastele ja üldse naistele.

Ja lõppeks juhitagu ka tänavuste kirjandite puhul tähelepanu ühele ebasoovitavale ja ebaratsionaalsele nähtusele, mis on omane paljudele õpilastele ja ka mõnede vähese haridusega inimestele, see on võtta valesti kirjutatud sõnad klambresse. Nii teevad käesolevate kirjandite autoreist 36, 38, 49*, 50*, 58*v, 62*. See on naiivne ja mõnikord otse eksitav. Seesuguse harjumuse vastu tuleks juba algkoolist alates hakata võitlema. Kogemata valesti läinud sõna ja lause tuleb lihtsalt läbi kriipsutada.

Nüüd siirdugem vaatlema puht-keelelist külge. — Kõigepäält mis puutub sõnade muutmisesse, siis selles, peab tunnistama, tänavu palju vigu ei esine, ja neistki langeb enamik muulaste töödele. Eesti õpilastest on ainult 17-l selles suhtes kindlaid vigu: nominatiiv *valju* (15) pro *vali*; *Voltaire't* (29*) pro *Voltaire'i*, ains. part. *organi* (39) pro *organit*; *kõrbes* (37) pro *kõrves*, rah-

vades (13*s) pro *rahvastes*, *üllate* (59) pro *üllaste*, *meetodide* (70) pro *meetodite*, *silme ees* (60*) pro *silmi ees*, *endiseid* (20) pro *endisi*, *poleksid* (21*) pro *poleks*, (nad) *oleks* (26) pro *oleksid*, *otsustakse* (21*), *nimetaksegi* (57*) pro *otsustatakse*, *nimetataksegi*; *tegeletakse* (62*) pro *tegeldakse*, *halveim* (41*) pro *halvim*. Muud jämedamad vead leiduvad muulaste töödes: *hüüest* (61) pro *hüüdest*, *mõisnikede* (30*v) pro *mõisnikkude e. mõisnike*, *riiklikkut korda* (47 j) pro *riiklikku korda*; *tegusi* (22 s) pro *tegusid*, *maksuid* (30) pro *maksusid e. makse*; *otsusi* (48*r) pro *otsuseid*, *sooju* (48*r) pro *sooje riideid*, *aidasid* (58*v), *osasid* (68*s) pro *aitasid*, *oskasid*; sellega on *seletav* (65 s) pro *seletatav*; *teadi* (69*s) pro *teati*, *ehaleda* (64 s) pro *ebalda*; *võistlenud* (65 s) pro *võistelnud*. Huvitav viga on *konservatiivsemaiski* (3) pro *konservatiivsemaidki*, mis nähtavasti on kogemata juhtunud. Viga on *millegiga* (10) p. o. *millegagi*.

Järgnevad vormid ei ole vead, vaid niisugused, millede asemel nende ridade kirjutaja näeks meeleldi teissuguseid: *inimesesse* (12*, 43), parem *inimesse*; *ajalukku* (29*, 45*), parem *ajaloosse*. Siia kuulub ka t- ja i-mitmuste vastuokslük tarvitamine, mis seisneb selles, et ühelt poolt tarvitatakse karemaid „köva“-t-lisi mitmusi — näit. *demokraatlikumatele*, *aastatest* (24*), *laiematesse*, *pooldajatena* (32), *arenenumates* (42) jne., kus just diftongilised i-mitmused oleksid väga soovitatavad (*demokraatlikumaile*, *aastaist*, *laiemaisse*, *pooldajaina*, *arenenumais*), teiselt poolt aga eelistatakse jälle — enamasti samus kirjandeis — üksikvokaalseid i-mitmusi, mis sageli ei olegi igakord nii vajalikud, ei kõlaliselts ega ka muidu: *sooves* (9*), *ülükooles* (24*), *tähina* (32), *tõekspidamisist* (42), *mõisus* (23). Teatava vastuokslikkuse pakuvad ka vormid riiges ja *tsensuslikkudes* (64*s), sest pigem võiks olla ümberpöördukt: *riikides* ja *tsensuslikes*.

Üksiksõnade ja tuletuse alal esineb järgmisi vigu:

järjelikult (10 pro *järelikult*; *kuskilgi* (9*) pro *kuskil e. kusagil*; *varssi* (18s) pro *varsti*; *ülesse* (24) pro *üles*; *üleüldse* (68*s) pro *üldse*; *eeskätt* (67*) pro *eeskätt*.

majanduslist (56), *tagurliste* (4*, 53), *kõlbline* (4*) pro *majanduslikku*, *tagurlikkude e. tagurlike*, *kõbeline*, *lõpulikult* (26) pro *lõplikult*; *laiaulatuslik* (1*, 23, 31, 50*, 62) pro *laiaulatuseline*; tarbetu -line: *majanduseliselt* (37, 56), parem *majanduslikult*; *puhtmõistuseliselt* (24) pro *-mõistuslikult*; *vaimulised* (pro *vaimulikud*) võimud (18 s); *tuhandepalgseile* (25*) pro *tuhandepalgelistele*; — *hoogne* (6, 33*) *soodne* (23), parem *hoogus*, *soodus*; — *teistsugune* (8) pro *teissugune*; *edaspidisesel* (15) pro *edaspidisel*; *ütetus* (20) pro *ütetus*; *rahvaesitus* (57) pro *rahvaesindus*; *jääneist* (49*) pro *jäänuseist*; *ahervartest* (19) pro *ahervaremeist*; — *ilmasõda* (56), *ilmakord* (46), *ilmavaade* (11, 12, 20, 34*), parem *Maailma-*, *maailma-*; *ilm* 25* pro *maailm*.

Tarbetu -u-: *säilunud* (59) pro *säilinud*; *põrkub* (67), parem lihtselt *põrkab*; — tarbetu -ne-: *hävineb* (6, 26), *levinema* (17*v, 45*, 49*, 70), parem *hävib*, *levima*; *õiglustada* (30*) pro *õigustada*.

Inetu viga on *häävitada* (54) pro *hävitada*. Imelik, et säärane viga nüüdsel ajal üldse võib veel esineda.

Võõrsõnade kuju: *absoluutselt* (59), *materjalism* (20) pro *materialism*; *paraleelselt* (18 s) pro *paralleelselt*, *teoorid* (17*v) pro *teooriad*, *privilegeeritud* (34*), *propakeeriti* (50*), *deginereeruvat* (1) pro *degenereeruvat*, *privilegeeritud*, *propageeriti*; — *religia* (58*v) pro *religioon*.

Liitsõnad: *seadusandev* (26, 33*, 41*) pro *seadusiandev* või *seadustandev* *seadusandlik* (63) pro *seaduseandlik*; *Inglisemaa* (33*, 54), *Prantsusemaa* (33*, 53), parem *Inglismaa*, *Prantsusmaa*; — *õuekond* (69) pro *õukond*.

Järgmiste asemel näcks nende ridade kirjutaja meeeldi teissuguseid vorme: *täpsamalt* (10, 25*), *täpsamate* (20), parem *täpsemalt*, *täpsemate*; *veendeid* (38), mis on lühemustöbi (samuti kui ülemal tsiteeritud *jääne* pro *jäänus*), parem *veendumusi*; *oles* (10), parem *olend*; *oleluse* (parem *olemasolu*) eest võitlema (38).

*

Kõige rohkem vigu õigekeelsuse vastu on tehtud süntaksi alal, mis vist seletub sellega, et sellele ja selle õigekeelsuse viljelemisele ning ravimisele on seni koolis pöördud vähem tähelepanu. Esitagem need vead ja ebasoovitavused järgmiste rühmade järjekorras:

Ühildumine. — *harituid* (pro *haritud*) inimesi (56); *tunnustatuid* (pro *tunnustatud*) kirjanikke (37); — *vaimse* (pro *vaimsele*) arengule (18 s), *järjekindla* (pro *järjekindlate*) teostustena' (25*); — „oma“-sõna tarbetu ühildamine rõhuta tähenduses: *omis* (pro *oma*) teis (1*); *omi* vaateid' (10); niisuguseid vigu on veel töodes nr. 13*s, 17*v, 48*r, 54, 58*, 64 s.

Ainsuse asemel valesiti mitmus või ümberpöördukt: *kindlamateks* toetajaks (19); valgustusajastu ideed hingitsesid... äärmustelt *eemalhoituna* (pro *-hoituina*)³; ta evis salkus *kunstnikujuustu* (pro *juukseid*) 31*; — mõisnike *enda* (pro *endi* või *eneste*) huvides (1*); kes *esimesena* (pro *esimestena*) püüdsid teostada valgustusajastu ideid (35*); — et lihtrahvas neid ka kasutada *suudavad* (pro *suudab*) 52; — püütakse vabaneda kõigest, mis *võiksid* (pro *võiks*) takistada inimvaimu arengut' (62*).

Sõnas *kõik* ainsuse ja mitmuse ära vahetamine: *püüti kõiki* (pro *kõike*) seletada mõistusega (24*); — *kõiges* (pro *kõigis*) eluavaldusis' (31*).

Vastuoksus lühemate ja pikemate asesõnavormide tarvitamises: *meie* teame (parem *me* teame) 2 v; — *Meie* (parem *me*) noorte idealistidena peame... tundma (30*); *me* (pro *meie*) rahvas (60*); *me* riik (pro *meie* riik)' 69.

ja ei asemel parem *ega*: *ei* levinenud *ja ei* avaldanud mõju' (1); samuti 24, 43.

Tarbetud sõnad *ennast* toetuda (13*s); ja tuli *ka* (parem: ja *tuligi*) 20; — See mõte leidis *ka* (parem: *leidiski*) teostamist (50*); — need nõuded *said* täidetud (parem: *täideti*) 20; — usulised ideed ei oma meie *jaoks* (parem *meile*) nii suurt tähtsust' (56).

Sõnade ebakohane väljajätmine. — a) *on* või *oli*: „Euroopa valgustatud monarhidest suurima tähtsuse omandanud Preisi kun. Friedrich II (10); — mille kaudu võideti kätte kõik vabadused, millest valgustusajastul vaid unistatud (25*); — nõuti õigusi, mis neilt võetud (60*); — Inglismaal, kus seadlusandlik, täidesaatev ja kohtuvõim täiesti eraldatud' (63). See *on* ja *oli* väljajätmine on Eesti iseseisvuse ajal kirjanduses kohutavalt maad võtnud ja ka õpilastele külge hakanud; — b) muid sõnu: *kus* taheti töötada (pro *välja* töötada) kavasad (21*); — Hakati üha enam tähelepanu pöörama nn. kolmandale seisusele, mis seni *oli* (pro *oli olnud*) alahinnatud olukorras (23); — Ta leiab tingimata tarviliku (pro tarviliku *olevat*), et... (62*); — Inglismaal, mida loeti poliitiliselt vabameelsemaks (pro *kõige* vabameelsemaks) riigiks' (46*s).

Mõnes töös esineb ka veidrat ja -sõna väljajätmist, mis just noorsoos on maad võtnud. Eriti töö nr. 51* pakub sellest terve rea eredaid juhumeid: *et* tekkinud olukorda mõista, arusaada' (peab olema: ...mõista *ja* sellest aru saada); samuti: *kas* polnud selle tekitajaks, teerjajaaks humanism; — Valgustusajastu püstitas lugematuid vabadus-, inimsusideaale; — kelle mõtted, ideed on surematud'.

Vead käänete tarvitamises: „Päale pika orjusaja (pro *pikka orjusaega*) 60* ; — *järevalve* (pro *järevalve*) 5* , 15 ; — neile *ideedele* (pro neil *ideedel*) põhjenevaid uuendusvajadusi (36) ; — *kõik* (pro *kõigest*) taheti mõistusega aru saada (18 s) ; — ei piirdu mitte üksnes prantsuse *rahvale* (pro *rahvaga*) 20 ; vastolus *mõtteviisile* (pro *mõtteviisiga*) 22 s ; — teadlikud . . . *olukorras* (pro *olukorrast*) 20 ; teadlik selle *olemasolus* (pro *olemasolust*) 69 ; — huvitatud *läbiviimises* (pro *läbiviimisest*) 22* ; — pööran tähelepanu *võimalustesse* (pro *võimalustele*) 19 ; — 50-dais ja 60-dais *aastais* (parem *aastail*) ; — hoolimata *vastupanule* (pro *vastupanust*) 32 ; — kindel oma *mõistusele* (pro *mõistuses* või *mõistuse suhtes*) 50* — Need ideed, püstitatud valgustusajastu *kirjanikelt* (pro kirjanike *poolt*) 28* — ei ole mõtelnudki . . . eestlaste olukorra minimaalsemaks *parandamiseks* (pro *parandamisele*) 69 ; — *võrratult* suur (parem : *võrratu*) suur⁶ 31* .

Objekt: „nii võib valgustusajagi *ideesid* (pro *ideed*) jagada kolme liiki (4*) ; siis seegi uus kultuuri õitseng tõi *inimkonda* (parem : *inimkonna*) jälle lähemale vaimsele ja poliitilisele sõltumatusse ; — ka keelata (s. o. ära keelata) talupoegade *müümist* (pro *müümine*) 5* ; — Inimkond oma arenemise kestel on käinud läbi mitmeid arenemise *perioode* (parem : *perioodid*) 19 ; — Browne vastas, et mõisnike keeldumisel Katariina II sunnib neid *kõiki ettepanekuid* (pro *kõik ettepanekud*) läbi viima 57* ; — see ähvardas viia *riiki* (pro *riigi*) täielise lagunemisele (63) ; — nad tegid *lõppu* (pro *lõpu*) usutülidele Euroopas (48*r) ; — selle tööga avas ta paljudele *silmi* (pro *silmad*) 68*s. — Väär täisobjekt: — „mis aga neile ei andnud *võimaluse* (pro *võimalust*) 68*s ; — uued tulundusteooriad leidsid *poolehoiu* (parem : *poolehoidu*) rahva arenumates kihtides (42) ; — Ma soovitan sulle . . . siiski maksma panna *konstitutsioon* ja lasta valida ka *parlament* (parem : *konstitutsiooni . . . parlamendi*)⁶ .

Sõnade järjekorra suhtes esineb ka mõningais tänavuaastasis võistluskirjandeis (ja nagu üldse kogu eesti kirjanduses viimasel ajal) vastupidist pahet sellele, mis Eesti valitses veel paarikümne aasta eest: kuna siis kalduti paigutama verbi saksapäraselt liiga lõppu, asetatakse see nüüd võimalikult ettepoole ja muud sõnad selle järele. Ka see on sageli lijalduis ning teine äärmus ja see annab lausele mõnikord veider-kohmaka rütmi ning ilme. Ja kui predikaadi lõppupanemine, eriti pikemais lauseis, tundus saksapärasusena, siis nüüdses subjekti liiga sagedases paigutamises lause eriti kõrvalause lõppu võib näha teatavat venepärasust ja vene mõju. Näiteid viimasest: „Esimestena asusid murranguteele *prantslased* (61) ; parem: „Esimestena asusid *prantslased* murrangu teele ; — Ta leiab tingimata tarviliku, et oleks lahustatud seadusandev, täidesaatev ja kohtuvõim⁶ 62*), parem: „ . . . et seadusandev jne. *võim* oleks lahutatud⁶ ; — „mille järgi püüab toimida kogu praegune haritud maailm⁶ (10), parem: „mille järgi kogu haritud *maailm* püüab toimida⁶ ; — „et neid mõistaks *kaasaeg*⁶ (10), parem: „et *kaasaeg* neid mõistaks⁶ ; — „Ta on veendunud, et ainult siis võib areneda *riik*, kui . . .⁶ (6), parem: „ . . . et *riik* võib ainult siis areneda, kui . . .⁶ ; — „sest ta arvab, et riiki võib juhtida ainult *absolutist*⁶ (6), parem: „ . . . et ainult *absolutist* võib riiki juhtida⁶ .

Hää ei ole sageli ka, kui subjekt on kõrvallause keskel paigutatud predikaadi, eriti selle partitsiibi ette: „Nagu pole *inimesed* oma tootlusis sarnased, nii võib . . .⁶ (4*) ; parem: „Nagu *inimesed* oma tootlusis pole sarnased⁶ ; — „Ent, ei jäänud ka *Eesti* valgustusajastu ideedest puutumata⁶ (20), parem: „Ent ka *Eesti* ei jäänud . . . puutumata⁶ ; — „Vaadeldes eesti ajalugu me näeme, et siingi on avaldanud *valgustusajastu* märkimisväärset mõju⁶ (63), parem:

, ... et siingi *valgustusajastu* on avaldanud märkimisväärsed mõju⁴. Eriti aga võib ütelda *sedä* valgustusajastu kohta⁴—(61); parem on paigutada lühikesed asesõnad verbi ette; seepärast: „Eriti aga võib *sedä* ütelda valgustusajastu kohta⁴. Samuti: „Eesti talupoeg ei küürutanud enam maani *ennast* mõisniku ees⁴ (2), parem: „Eesti talupoeg ei küürutanud *ennast* enam maani mõisniku ees⁴; — „Mujal Euroopas oli jõutud *seni* juba samm edasi⁴ (61); parem: „... oli *seni* juba samm edasi jõutud⁴, või „oli *seni* jõutud juba samm edasi⁴.

Näide liiga saksapärasest verbi paigutusest lause lõppu (mis esinebki tühe saksa kooli õpilase töös): „... abinõule, millega mõisnik enesele hüvesid saavutada *võis*⁴ (46*s); parandus: „... millega mõisnik *võis* enesele hüvesid saavutada⁴. Ka eesti õpilaste töödes juhtub esinema niisugust sõnajärjestust, aga võrreldes eespool esitatud vastupidise pahega juba üsna harva.

Muid veajuhtumeid sõnajärjestuse alalt: „Jumala *säärane* degeneratsioon⁴ (3), p. o.: „*säärane* Jumala degeneratsioon⁴; — „viljeldi kõigepäält just keele *neid* omadusi⁴ (43); p. o.: „... just *neid* keele omadusi⁴; — „kutsudes igal pool esile *vanale korrale* vastuhakkamisi⁴ (32); parem: „... vastuhakkamisi *vanale korrale*⁴; — „taheti kulda otsima minna maasse „piirita võimalustega⁴ (68*s); parem: „... „piirita võimalustega⁴ maale⁴; — „Nagu teised *samal ajal* valitsejad⁴ (p. o.: „Nagu teised valitsejad *samal ajal*, nõuab temagi uuendusi oma riigis⁴ (55*).

Muid vigu süntaksi alalt: „on kehtimas *enamikult* (p. o. *enamikus*) Euroopa riiges⁴ (16*); — „*Me rahvas hulgana* talusid päriseks ostnud, paranes rahva majanduslik külg⁴ (60*); p. o.: „Kui meie rahvas oli suurel hulgal talusid päriseks ostnud, paranes ...⁴; — „Selle õpetuse tähtsamaid tagajärgi *oleks* (p. o. *oli*) kartulikasvatuse levimine⁴ (29*). Muulaste kirjutustes on da- ja ma-infinitiivi äravahetamisi: — „Kunst ja teadused *algavad vabastada* (p. o. hakkavad *vabanema*) 47 j; — püüdsid *vabanema* (pro *vabaneda*)⁴ 58*. Aga ka tühe eesti õpilase töös esineb *sedä* laadi viga: „suutelised ... *aidata*⁴ (pro *aitama*) 20.

„Anti välja seadus, *kus* (pro mille *järgi*) talupojad omasid õiguse oma vallasvara üle⁴ (41*).

Kõige rohkem vigu sisaldav ja üldse kõige puudulikumat keeleoskust osutav on kirjand nr. 58*v, milles on nii palju ja nii halbu vigu, et ei neid ei jõua ega kehtagi tsiteerida.

Lõppeks l e k s i k a a l n e külg. Sääb esineb rida ebakohaselt või valesti tarvitatud sõnu. Need aga on niisugused, mida võib leida ka kirjanduses ja ajakirjanduses, kust nad õpilastele on külge hakanud. Need on:

Väär *oma* pro *enda* e. *enese*: „kisub *omaga* (pro *endaga* e. *enesega*) kaasa (8s); hiljem võidavad nad *omale* (pro *enestele*) eluõiguse⁴ (25*).

Teiselt poolt jälle mingi vastuoksuse tõttu esineb *enda* ja *enese* sääl, kus parem on *oma*: „*enese* (pro *oma*) selgroo (2); *enda* (pro *oma*) saatuse 4*; *endi* (pro *oma*) heaolu (5*); *enda* (pro *oma*) õiguste⁴ (18s). Sõnade *enda* (*enese*) ja *oma* vahetegemine näib üha veel käivat ka parimaile õpilasile üle jõu.

Halb *milline* pro *mis* (või ka *kes*) — see pahe on eriti üldine: „noorem generatsioon, *milline* (pro *kes*) välismaail valgustusajastu ideedega oli tutvunud (5*); — riigikordadele, *milliste* (pro *milledel*) juures ... 9*; — mõtted, *millistel* (pro *milledel*) olid ... (12*v); vanale korrale, *milline* (pro *mis*) takistas rahvaste arengut (21*); see ilmus Poola kolme jagamise juures, *millised* (pro *mis*) sündisid valgustusaja kestel (48*); — Ent selle filosoofia asemel astus 18. sa-

jandil radikaalsem, *milline* (pro *mis*) hakkas püstitama ... dogmasid (64 s); — revolutsioon, *milline* (pro *mis*) taotles demokraatlikku korda⁶.

See on täieline *milline*-tõbi, mis noorsoole on kirjandusest nakanud, ja mitte ainult eesti, vaid koguni vene, saksa ja rootsi õpilastele. Keegi ei tarvita kõnekeelse seda „millist“, aga kõik kirjutavad! Millal hakkavad õpetajad ükskord tõsiselt seda tõbe õpilastest välja juurima?

Väär *mil* pro *millal* või *kus*: „nüüd, *mil* (pro nüüd, *kus* või nüüd, *millal*) paljud põlised tõekspidamised ... olid kaotanud oma nimbuse“ (64 s). Huvitav on see, et asesõna käändele *mil* (=millel) on viimasel ajal hakatud valesti omistama adverbide *millal* või *kus* tähendust.

see asemel ebakohaselt *ta*: „ta nägi seda ... teisiti kui *ta* (pro *see*) oli tõeliselt“ (9* v).

„sarnane“-sõna tarvitamisest väärast tähenduses ei ole õpilased ka tänavusis töös veel mitte suutnud täiesti vabaneda, aga vähenenud on siiski see pahe eelmise aastaga võrreldes: „sarnased (peab olema *seesugused* või *sellised* või *säärased*) mõtted leidsid soodsa pinna (5*); — Voltaire soovib *sarnase* (pro *seesuguse*) riigikorra maksmapanekut, milles oleks absoluutse valitseja ümber ring teadlasi ja kirjanikke koondunud, kes ...“ (37).

Väär *vast* pro *vahest*: „kui seda *vast* (peab olema *vahest*) oli olemas“ (48* r).

Ebakohane *vähe*: „ta nägi seda *vähe* (parem *natuke* või *pisut* või *veidi*) teisiti kui ta oli tõeliselt“ (9* v). Sest *vähe* = saksa „wenig“; aga „ein-wenig“ = *natuke*, *pisut*, *veidi*.

kuid — *aga*: „vajalisi, *kuid* (parem *aga*) mõõdukaid vabadusi (4*); ... võime leida alati ajastuid, ... *kuid* ka (parem *aga* ka) perioode, mil ...“ (10).

*järel*us väärasti tähenduses „tagajärg“: „uueendusküsimusi, mille *järel*-*dusena* (p. o. *tagajärjena*) võime nentida ... mõningaid uuendusi 19. sajandi esimesel aastakümnel (36); — huvialad, mille *järel*duseks (pro tagajärjeks) oli teaduste arenemine“ (45*).

seisund väärasti tähenduses „asend“: „Giordano Bruno ... hävitas täielikult Maa eesõigustatud *seisundi* (p. o. *asendi* e. *seisukoha*) kosmoses“ (10).

Sageli on tarvitatud sõna *areng* ka arenemise käigu ehk protsessi tähenduses; niisugusel korral on kohasem sõna *arenemine*. Mõned näited: „... sai saatuslikuks vanale korrale, milline takistas rahvaste *arengut*“ (siin parem *arenemist*) 21*; samuti: „Hävitati vanad absolutistlikud vormid ning võimaldati uute ja kohasemate *arengut* (p. o. *arenemist*)“ 59. Samuti ka nr. 70.

Sõna *räbal* tähenduses „vilets“ sobib ainult familiaarses stiilis, mitte aga tõsises: „... oli Prantsusmaal nii riigi kui ka rahva seisukord *räbal* (parem *vilets*) 29*. Sõna *õppur* sobib paremini õpipoisi tähenduses, kuid kooliskäija kohta tuleb tarvitada sõna *õpilane*. Ent töös nr. 31* tarvitatakse *õpilase* asemel järjekindlasti sõna *õppur*.

Liialt minnakse viimasel ajal sõnaga *mõjustus*, tarvitades seda sääli, kus oleks kohasem lihtne *mõju*: „Maria Theresia viis tema *mõjustusel* läbi rea reforme“ (5). Samuti ka töös nr. 36.

Ka sõna *võrratu* tarvitatakse liialt palju ja ebakohaselt; nii mõnigi kord on selle asemel parem *äärmiselt* või lihtsalt *väga*: „Valgustusajastu omab ju *võrratult* suurt tähtsust“ (31*); valgustusajastu ideede mõju on *võrratult* suur? (31*). Parema: „*väga* suurt tähtsust; — on *äärmiselt* suur“. (Muide mitte *võrratult* suur, vaid *võrratu* suur⁶).

Natuke labane on: „kõik ettejuhtuvad nähtused“ (10); parem: „kõik esinevad nähtused“. Sõna *käituma* väärast tähenduses: „mis kindlustasid rahva vabadusi ja inimlikuma käitumise (p. o. kohtlemise) osaliseks saamist“ (28*).

Imelik individuaalne sõna on töös nr. 10 *kõikvõimalik*: „kõikvõimalikkude eesõigustega varustatud ülemkiht“ (10); parem lihtsalt: „kõikisuguste eesõigustega“.

Uusi sõnu on tarvitatud kirjandis nr. 16* (*range, hillitu, siirus*), 23 (*kaavitama, peirimus*), 33* (*minetama*), 50* (*kaavitama, selmet*). Muidu aga esineb uusi sõnu vähem kui mineva-aastasis kirjandis. Muide on esile kerkinud sõna *kehTIMA*, mis esineb paljudes töodes, mida aga mineva-aastasis vaevalt paar õpilast tarvitas.

Halbadeks uuteks sõnadeks, mis esinevad paaris töös, pean *olelema, olelus* (17* v), parem *olemas olema, olemasolu* (või võõrsõnad *eksisteerima, eksistents*), *kaemuslik* (59), parem *intuitiivne, täheldamisväärne* (36), parem *tähelepanuväärne* või, mis veel parem, lihtsalt *tähelepandav*.

Ebasobivalt on tarvitatud sõna *vastne*: „rajanes *vastseid* voole“ (63), parem: „kujunes uusi voole“.

Vormi *ohjendama* (täheenduses „tagasi hoidma, taltsutama“), mis esineb töös nr. 63, näeksin meeeldi *ohjeldama*. Ja mispärast kirjutatakse nüüd ikka *rõhku asetama* (asetati päärõhk loovale tööjõule 42)? Võib väga hästi ütelda ka *rõhku panema*, nagu enne kirjutati.

Samuti pean halvaks sõnaks sõna *eelkõige*, mille tarvitamine näib väga maad võtnud, sest see esineb paljudes töodes (näit. nr. 14, 19, 20, 36). Selle asemel on kindlasti parem tarvitada *ennekõike*. Ühes töös esineb sõna *jälitama*, parem oleks *taga kiusama* või *vaenama*.

Nagu eel-esitatust nähtub, leidub küllalt vigu ka meie parimate õpilaste võistluskirjandis. Osa neist on jämedamat laadi, osa aga ka „peenused“, mida ei tule nii väga arvestada ja mis olen esile toonud enam õpetuseks kui vigade paljastamiseks. Viimaste hulka kuuluvad eriti mitmed ebasoovitavused lauseehituse ja sõnajärjestuse alal. Üldiselt võib ütelda, et võrreldes eelmiste aastate kirjanditega, on tänavuste keeleline külg teataval määral paranenud; igatahes jämedamaid vigu ei ole enam nii palju kui mineva-aastasis. Oleks siiski oodanud, et see paranemine oleks olnud veelgi tunduavam. Sest mitmed vead, mida möödunud aastate puhul siin „Eesti Koolis“ (nr. 6 a. 1935) esile tõin ja seletasin, korduvad ka tänavusis, nagu väärad *vast, sarnane, milline, järeldus*, komma vead, -lik ja -line. Võistlustöödest osavõtjad õpilased võisid „Eesti Kooli“ kaudu neist teadlikuks saada ja õppida neid vältima. Seepärast tahaks tänavusi kirjandeid keeleliselt natuke rangemalt hinnata. Kirjandite ametlikul hindamisel arvestati tänavu suuresti sisulist külge. Seetõttu on nii mõnegi töö eest enamvähem kõrge hinne hoolimata keelelisest puudusest, kui need ei olnud väga suured ega neid liig rohkel arvul. Kui aga kirjandeid hinnata puht-keeleliselt, siis kujuneks nende järjekord väärtusastmestiku suhtes tunduvalt teissuguseks. Alljärgnevas antakse niisugune järjekord, mis, olles ühe isiku hinnangu tulemus, on paratamatult teataval määral subjektiivne.

Parim töö puht-keelelisel suhtel, — hinne „peaaegu väga häa“ (5—) — on töö nr. 66, sellele järgnevad — hindega „häa“ (4) kirjandid nr. 11, 35*, 52*, — hindega „peaaegu häa“ (4—) nr. 4*, 6, 7*, 38, 39, 55*, — hindega „täiesti rahuldav“ (3+) nr. 3, 5*, 12* v, 27, 33*, — hindega „rahuldav“ (3) nr. 9*, 15, 16*, 22 s, 23, 26, 28*, 29*, 32, 34, 36, 40, 43, 46* s, 49*, 50*,

53, 61, 63, 64 s, 69, 70, — hindega „peaaegu rahuldav“ (3—) nr. 41*, 42, 44*, 56, 65 s, 67*, — hindega „puudulik“ (2) nr. 1*, 2 v, 8 s, 10, 13* s, 14, 17* v, 18 s, 19, 20, 21*, 24*, 25*, 30* v, 31*, 37, 45*, 48* r, 51*, 54, 57*, 59, 60*, 62*, 68* s, — hindega „nõrk“ (1) nr. 47 j, 58* v¹). Viimase kahe kategooria („puudulik“ ja „nõrk“) tööde arv on kokku 29, moodustades seega 41% kirjandite koguarvust. Kui aga sellest maha arvata muulaste tööd (mille keelelist külge on siin hinnatud ühesugusel alusel eesti õpilaste omadega), siis annab see 37,5% keeleliselt allpool rahuldavaid töid. See on ikkagi liig suur arv mitte-rahuldavaid ja see, ühes „väga hääde“ ja „hääde“ vähese arvuga, osutab õigekeelsusliku oskuse nõrka taset meie gümnaasiumi lõpetajail. See on seletatav ja suurel määral vabandatav puuduliku õigekeelsusega meie kirjanduses ja eriti igapäevases kõnekeeles, kust vead ka õpilastele nakkavad, osalt aga ka sellega, et ei jätku koolis küllalt aega ja paiguti isegi mitte küllalt elavat huvi õigekeelsuse vastu, mis vajaks omaette ravimist eriliste harjutuste ja süvenenuma grammatika õpetuse varal. Praeguse olukorra juures võib asi seepärast ainult väga pikkamisi, aastakümnete kestel paraneda.

*

Lõpuks tuleks käsitleda ka kirjandite stiili. Kuid siin pean piirduma vaid mõnede üldmärkustega, sest selle üksikasjaline arutamine nõuaks peaaegu omaette kirjutust. Päälegi selle heljuva aine peenustesse minev analüüs on vähem tähtis niikaua, kui õpilased veel mitte hästi toime ei saa palju konkreetsema alaga, keelelise küljega. Samuti loobun ka kirjandite kompositsiooni arutamisest oma kirjutuse alguses seletatud põhjusel.

Üldiselt võib enamvähem rahul olla stiililise küljega vaadeldavais võistluskirjandeis: see vastab peaaegu kõigis töodes kirjandi arutlevale ja abstraktsele laadile, taotelles oma sõnastuses asjalikkust ja täpsust. Ainult mõnes kirjandis on märgata kalduvust ka emotsionaalsema ja pildirikkama väljenduse poole; nii näit. töodes nr. 20, 61, 27. Viimane aga läheb selles teatava jõhkruzeni, millest hr. V. Orav on juba tsiteerinud näiteid. Paiguti esineb ka teatavaid kohmakusi, liialdusi ja muid stiilivigu, üldiselt aga mitte palju. Neist vigadest nenditagu siin eraldi vaid kaht. Üks on sama sõna liig lähedane kordamine. Näit.: „Ühed lakkasid *ainult* jumalat inimesenäolisena kujutlemast, uskudes *ainult* mingit kõrgemat olendit“ (4*). Teine *ainult* oleks kergesti vältitav sõnaga *vaid*. Kirjandis nr. 45* esineb sõna *valgustusajastu* 7 korda esimese lehekülje ulatuses (21 rida). Niisuguse kordumise vältimine, välja arvatud kui see kordumine sünnib erilisel otstarbel, on üks elementaarsemaid stiilinõudeid, sest sama sõna liig lähedane esinemine annab stiilile ühetoonilisuse ja jõuetuse mulje.

Teine stiiliviga, mille eest tahaksin hoiatada tulevasi võistluskirjandite autoreid, on sõnade *nimetatud* ja *mainitud* tarvitamine alles eelmises lauses või koguni päälkirjas väljendatud mõtte või asja kohta. See on veider ja kantseleilik, aga see esineb nii sageli õpilaste töodes. Näide: „*Mainitud* võitluses kerkis liberalismi kõrvale ... ka rahvuslus“ (32); ja nr. 55* algus: „18. sa-

¹) Muidugi ei tarvitse see järjekord täiesti täpselt osutada nende õpilaste tõelist keeleoskuse astmestikku, sest siin võisid kaasa mõjuda kõiksugu juhuslikud asjaolud, muude seas see, et asjaomased õpilased antud töös juhtusid või ei juhtunud tarvitama teatavaid keelendeid, kus nad eksivad. Kuid teatava ligikaudse pildi annab see kindlasti siiski. Keeleoskuse täpsem ja enam ühtlase mõõdupuuga kindlaksmääramine oleks teostatav vaid erilise selleks otstarbeks prepareeritud testiga, mida oleks huvitav ükskord korraldada.

jaand kannab ajaloos valgustussajandi nime. *Mainitud* ajastul püütakse riikide ja rahvaste elus läbi viia mitmesuguseid uuendusi¹. Tsiteeritud lauseis tuleb *mainitud* asendada lihtselt sõnaga *see*: „*Selles* võitluses...“; — „*Sel* ajastul...“. Nii on palju loomulikum ja ladusam.

*

Kui kirjutatakse järgmine võistlustöö, siis selles ollakse vahest vabanenud nii mõnedestki siin esiletoodud vigadest ning puudustest ja seda — tahaks loota — suuremal määral kui tänavuaastasis kirjandeis võrreldes eelmistega.

Valgus ja värvid Villem Ridala luules.¹⁾

Bernhard Sööt.

Mie keskkooli, eriti aga gümnaasiumi kirjanduseõpetuses on loomulikult kerkinud siin-seal küsimus: kas kirjandusteose analüüs peaks toetuma ainult J. Roos'i ja K. Raua antud ning tunnustatud eeskujudele või on arvestatavad veel teisedki võimalused? Igatahes on kummagi autori antud eeskujud esitanud teretult järjekindla süsteemi kirjandusteose igakülgeks analüüsiks, aga just selles täielikkuses ja süsteemikindluses näib peituvat ka tunduvald puudusi. Kõigepealt esinevad suured võimalused tarduda šabloonis, ja analüüsi ulatuslikkus on niivõrd aega nõudev, et ei jää võimalusi tarvilikult süveneda olulismasse ega seda küllalt esile tõsta. Nii on näiteks antud analüüsimustrites teose saamisloo uurimine nii õpilasele kui ka õpetajale väga aega-nõudev, aga seejuures enamasti sisult väheütlev.

Allakirjutanu arvates igatahes selle totaalsuse-harrastuse kõrval sobiks kirjandushuvilistel noortel käsitleda analüüsis ka hoopis kitsapiirilisemaid, spetsiaalsemaid, seejuures aga otse piiramatult mitmekesisemaid teemasid, mis ärataksid huvi juba oma uudusega. Intueerides avastada teoses või loomingu oluline, sellega piirduda ning sellesse süveneda on näit. stiilianalüüsis andnud sageli hoopis uudsemaid ning tulemuslikumaid tõdesid kui hoolikas ning igakülgne materjalikogumine ja -korraldamine. Õige intuitsiooniga tabatud põhitunnustest väljumine on võimaldanud sageli neilegi uurimisele, mis ei rajane töökale asjalikkusele, saavutada hinnatavaid tulemusi.

Selle kirjutuse autor tahaks anda alljärgnevas näite ühe sellise kitsapiirilise teema käsitlesest, pöördes tähelepanu V. Ridala luule ühele põhilisemale, aga kergesti intueeritavale omadusele ning suurtes joontes iseloomustades selle nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset poolt. Näidates ainult üht spetsiaalsemat süvenemismõimalust olulismasse, ei pretendeeri autor kaugeltki täiuslikkusele nii meetodi kui tulemuste suhtes. Selline töö jääb alati suuresti individuaalseks ja onoleb muuseas kõrvalistestki tingimustest, nagu on käesoleval juhul ruumipuudusest tingitud konspektiivsus.

¹⁾ Käsitluses on tarvitatud järgmisi teoseid: Villem Grünthali *Laulud*. 1908 (lühend.: L); *Kauged rannad*, 1914. (lühend.: KR); *Ungru krahv* ehk *Näckmansgrund*. 1915 (lühend.: U-N); *Merineitsit* 1918 (lühend.: M); *Saarnak*. 1918 (lühend.: S).

Juba esimesel lugemisel selgub V. Ridala luule visuaalsus. Näeme, et luuletaja tarvitab, eriti loodusemeeleolude tõlgitsemisel, domineerivalt valguse ja värvide erisuguste kvaliteetide otseseid kui ka ülekantud tähendusi. Neist väljuvad rõhukalt ta maalilise loodustüürika emotsioonid, aga suurt osatähtsust näivad need evivat ka V. Ridala luule puhteepiliseski osas.

Kui vaadelda kõigepealt optiliste efektide kvantitatiivset esinemist, siis näeme, et neist on eriti rikas esikkogu „Villem Grünthali laulud“, kus üksikuis luuletusis, nagu „Haiguse aegu“, „Õhtune meri“, need haaravad ligemale poole sõnavarast. Üldiselt tuleb selles kogus iga 10 000 sõna peale 2522,5 optilist. Järgmises luuletuskogus „Kauged rannad“ langeb tihedus peaaegu kolmekordselt — see on siin 650,1. Säärases järsus languses on süüdi eepilised luuletused kogu lõpupoolele, kus esikohal jutustav element.

V. Ridala pikemais eepilises luuletoosis optiliste nähtuste tihedus loomulikult veelgi langeb, kuid ei kaota kirjaniku väljenduse iseloomuliku tunnusena kunagi tähtsust. „Ungru krahvis“ on optiliste efektide esinemistihedus 627,5; poemis „Merineitsit“ tõuseb tihedus V. Ridala eepilises luules rekordilise kõrguseni — see on 1033,4 —, et laskuda siis „Saarnakis“ kõige madalamale. Viimase optiliste efektide tihedus on kõigest 585,8.

Võrreldes valgust värvidega, esineb esimene hoopis valdavamalt (umbes $\frac{2}{3}$). V. Ridala loodusluule, kus ollakse eriti armunud kevadesse, pidutseb enam valguskülluse kui värvide kirevusega, nagu teeb seda põhjamine kevadki.

Esimesed luuletuskogud „Villem Grünthali Laulud“ ja „Kauged rannad“ sisaldavad valdavas osas helevaid kevade- ja suvemeeleolusid. Loodust on osatud näha eriti värvierksate silmadega ning kodusaare lagedate randade optilisi fenomeene edasi anda peenimate varjunditeni. Valgusefektest on siin esikohal ülirikas helenduste-rühm, kuhu kuuluksid: helendus, helk, välge, kilgendus, hiilgus, sära, virvendus, sirendus, kiirgus, eredus, sätendus, kelkimine, terendus — ja peale nende vähem esinevad: läige, kangastus, peegeldus, kiired, haljus, selgus.

Peamiselt neilt haruldaselt varjundirikkalt sünonüümelt peegeldub V. Ridala kevadise luule põhimeeleolu ja ta kodusaare rannaveerte põhjamine ilu.

Rõõmu ja õnnekuse tõlgitsusel on alati esikohal heledad valguse- ja värvitoonid; muutub meeleolu aga melanhoolseks, kurvaks või süngeks, saab esikohale tume või must. „Ungru krahvis“, nagu allpool näeme, muutub helenduste-rühma ülesanne siiski tähelepandavalt vastupidiseks.

Poemis „Merineitsit“ on helenduste-rühma esinemisprotsent jällegi suur (34,7%), samuti „Saarnakis“. Neis teoseis kajastab see peamiselt loodusemeeleolusid. Luuletaja kalduvus maalilisile nägemusile puhkeb jälle eriti selgesti esile „Merineitsis“. Meelsaimini harrastatud on päikeseverengu kujutus merel. Seda kalduvust on õieti V. Ridalale üldiseloolumilikuks märkinud A. Kallas oma „Noor-Eestis“: „Just päikeseverengut kujutab Ridala kustumatu huviga. Enam kui kolmandik kõigest ta maastikumaalidest on õhtumeeleolud, kui mitte pool“ (lk. 80).

Järgmise suurema valgusrühma moodustaksid: hämar, videv, tume, kustuv, hääbuv valgus. See rühm sisaldab valgust juba negatiivselt ja tõlgitseb sisultki vastupidist — tumedat, sünget või elegeilist tundetooni. Esinemise relatiivne rohkus on seotud mainitud õhtumeeleolude harrastusega, eriti varakevadistes õhtupiltides. Valguse hääbumist kohtame sagedamini

esikkogus. Peale otsese esinemise võib selle rühma juures tähele panna tunduvat kalduvust sümboolseile mõttevarjundeile.

Kuid luuletajale meeldib sageligi siirduda õudusse, eriti poemes. Siin esineb siis ka juba negatiivseim valgus: pimedus ja pilkane. „Ungru krahvis“ ja „Merineitsis“ need domineerivad valgusefektina.

Värvide võtavad enese alla V. Ridala luules optilistest efektidest kõigest $\frac{1}{3}$, järelkult esinevad võrdlemisi vähe. Erand on „Merineitsit“, kus värve on rohkem kui valgust — vist rahvalaulu-traditsioonide mõjul.

Kirjudest värvidest on kõige rohkem kasutatud üldiselt sinist ja punast. Kui esimest on tarvitatud peaaegu ainult otseselt looduskirjeldusis, on teise tähendus mitmekesisem. Vere värvina punane „Ungru krahvis“ ja „Merineitsis“ sugereerib õudust. Viimases esineb see värv, kuigi harva, ka armastus-sümbolina. Enamasti on siiski punast tarvitatud, nagu sinistki, looduspiltide maalimiseks.

Järgmiseks enamtarvitatud värviks on kuld. Seda on enam kui ühtki teist tarvitatud ülekantud tähenduses, eeskätt metafoorina. Näit.: rand kuldne unistustega (KR. 13); siis vaikus langeb kujub kullast kuju (KR. 40); hivus kulda, silm heleda (M. 48). Harva tarvitatuina esinevad veel roheline, kollane, vaskjas, kirju, hõbe — kõik valdavasti otseses tähenduses.

Neutraalseist värvest esinevad kõige sagedamini must ja valge. Esimest neist tarvitatakse peamiselt õuduse ning sünguse sümbolina, teist peamiselt dekoratiivselt. Dekoratiivne väärtus on esijoones ka hallil, mitmel puhul aga esineb see ka metafoorina, näit.: hallid päevad (L. 31), hall laul (L. 37).

Optilisi metafoore esineb võrdlemisi sageli, kuid ilma tunduva värskuse, kulunult, nagu: „päikese kuld“jt. V. Ridala luule eepiline iseloom ei näi üldse soodustavat mõjukamate kõnekujundite loomist. Suuremat elavust ja uudust kõnekujundeis võib tähele panna „Merineitsis“. Julgemate mõtteühenduste ja erakordsemate piltide tekkimist on siin vahest soodustanud mõned rahvalauluvärsi traditsioonid, eriti alliteratsiooniharrastus.

Lõpetades käsitlust tahaksin toonitada, et neiski teoseis, kus optilisi andmeid leidub kõige hõredamalt, tundub olevat nende osatähtsus õige kaugeleulatuv. Võtame näiteks „Ungru krahvi“.

Põhimeeleolu — õuduse-kandjaks on siin must värv, pimedus, öö. Tegevus kujuneb pilkase öö tagapõhjal, kus peaaegu ainsaiks valgusallikaiks on kilgete veripunane helk ja välkude kauge hele ning roheline kuma. Kui vahel viirastub heledamaid valguse- või värvitoone (s.o. esineb helendusrühm), siis selleks, et kontrasti mõjuga üldist pimedusõudust veel enam esile tõsta ning ilmsemaks teha. Tavaliselt õige mitmekesisest tarvitamisvõimalustega punane ja kuld, mis „Ungru krahvis“ peale musta domineerivad, on antud kunstikavatsuslikult vaid niisugustes mõtteseostes, et nad teose üldmeeleolu teenivad: punast on tarvitatud peamiselt vere värvina ja kullaga on ühendatud metsikud kired.

Nii väljuvad V. Ridala luule emotsioonid alati suurel määral optilistest mõjundeist. Kõrgeima mõjuastme ja evinemistiheduse saavutavad need optilised efektid looduslühirikas, mis enamasti koosneb otsekui värviküllasest maalidest.

V. Ridala pole mitte ainult vanaromantilises väljendusšabloonis metafoorseks valguseallikaks, vaid ühtlasi tõenäoliselt meie lüürika üheks esileküündivamaks valgusevarjundite- ja värvide-kunstnikuks.

Rõõmsaid hetki koolielus.

H. Kärpson.

Möödunud aasta „Eesti Kooli“ maikuu numbris soovitati koolilõpppäevade pidulikuks muutmist, mis toovad ilusamaid hetki lapsele ja jäävad püsima lapse ellu kenima mälestusena. Olen nimetatud artikli autoriga täiesti solidaarne. Omalt poolt aga lisaksin veel midagi, mis aitaks meeldivamaks muuta meie igapäevast koolielu.

Kõigepealt nimetaksin õpilaste sünnipäevi, mida võiks pühitseda terve klassiga. Ei mõtle ega soovita siin mingit pidutsemist kui seesugust, vaid väikest tähelepanu pöörmist teatavale kaasõpilasele ja ta tähtsale päevale.

Mäletan Tallinnas ühel pedagoogilise nädala lõpppäeval võeti see küsimus üles. Sõnavõtmisi oli üsna rohkesti, rohkem vastu kui poolt. Vastuväidetes enamasti seletati, et see võtvat palju aega, segavat tundi jne.

Küsimuse positiivse külje rõhutamiseks lubatagu mul tuua järgmine näide: hommikul enne tunde klassi minnes tulid mõned õpilased teatega, et ühel kaasõpilasel olevat sünnipäev ja nemad olevat otsustanud talle veidi rõõmu valmistada. Sünnipäevalaps oli üks vaesemaid, kes kodus sünnipäeva pühitsemisest unistadagi ei võinud. Lubasin neil toimida täitsa vabalt. Kui pärast kõlistamist tundi läksin, avanes mulle üllatav pilt: sünnipäevalapse koht oli kaunistatud kuuseokstega, mõni jõulupuuküünal — ei tea kust hangitud — põles laual, nende vahel piltpostkaarte ja väiksemaid kingitusi. Minu klassi tulles astus klassivanem sünnipäevalapse juurde, õnnitles teda terve klassi nimel. Nüüd õnnitlesin ka mina teda. Siis sooviti veel laulda „Ta elagu“. Ja sellega oli kõik see väline protseduur läbi, kuid tagajärjed olid õige haaravad. Sünnipäevalaps, olles vapustatud seesugusest ülesnäidatud armastusest ja heast tahtest talle rõõmu valmistada, viskus kummuli lauale, pursates nutma. Ka meil juuresolijail tungisid pisarad silma. Muidugi, olid need rõõmupisarad.

Kõik see toiming kestis 10 minutit. Muidugi võttis esimesest tunnist see toiming 10 minutit, kuid kui palju materjali andis see järgmisteks tundideks, nii emakeeles kirjandi näol, matemaatikas kaartide, küünalde arvu, hinna jne. arvutamises, siis joonistamises, tööõpetuses, ka laulmise tunniks, — aga mis peasi ja mida eriti alla kriipsutan, oli rõõmutunne, mis valdas kõiki asjaosalisi. Kuidas särasid silmad ja põksusid südamekesed rõõmumust, et suutsid valmistada rõõmu ühele kaasõpilasele.

See oleks üks näide, kuidas leida rõõmu igapäevases koolielus. Säara-seid rõõmupäevi oleks veel mitmeid: koolijõulupuu, emadepäev jne., kuid nende juures ma pikemalt ei peatu, sest need on ja jäävad ikkagi rohkem avalikuks pidutsemiseks võõrastega, kuna koduseks omavaheliseks koosviibimiseks kujuneb sünnipäeva pühitsemine.

Mõningaid märkusi koolide ekskursioonide kohta.

J. Kõpp.

Rahvuslik haridus peab õpetama kodumaad ja rahvast igakülgselt tundma, austama ja armastama. Millised vahendid ning teed selleks olemas, selle juures ei taha ma praegusel korral pikemalt peatuda, tahaksin vaid teha mõned märkused ühe siin arvesse tuleva teguri kohta. Ma mõtlen koolide poolt korraldatavaid ekskursioone kodumaa mitmesugustesse kohtadesse. Tunnustades seda hoolt ja vaevagi, mida nii õpetajad kui õpilased osutavad ekskursioonide korraldamisel, kerkib kõrvalt vaadates mõnigi kord ometi küsimus, kas on siin kõik nii, nagu peaks olema ja võiks olla. Jõukulutust on küllalt — nii õpetajail kui õpilasil, — aga kui palju saadakse sellest kõigest tõesti kasu? Võib tihti näha, eriti kevadeti, tülpinud, väsinud õpilasi ühes õpetajatega salga kaupa linnas ühest asutisest teise käimas, ilma et oleks võimalik kusagil millessegi süveneda; samuti on kuulnud õpilasilt, kuidas maale korraldatud ekskursioonidel mõnikord roidunult rännatakse paigast paika, sest et tahetakse võimalikult palju kohti läbi käia ning näha. Aga kui palju nähakse tõesti seejuures, kuna ei ole aega ega võimalust kestmamate muljete vastuvõtmiseks? Muidugi ei oleks õige alahinnata seesugustegi ekskursioonide tähendust, ometi on ka õigustatud küsimus, kuidas võiksid õpilaste ekskursioonid omandada rohkem sisu ja suuremat tähendust rahvusliku kasvatuses huvides. Sellest seisukohast esitatakse siinkohal mõned juhtmõtted ning kaalutlused.

Kõigepealt on vajalik, et kooliõpilaste ekskursioonid korraldataks võimalikult kindla, üldiste vajaduste seisukohast välja töötatud kava alusel. Viimase koostamisel tuleb arvesse võtta esiteks kohad, mis väärivad tähelepanu nii looduse kui ajaloo seisukohast ja teiseks asutused, mis on tihedamalt seotud meie ajaloo ja kultuuri arenguga ning vaimse loominguga minevikus või olevikus. Esimeste all tuleb mõelda kohti, mis suudavad anda tihedat ning mõjuvat kujutlust kodumaa looduse ilust ja mitmekesisusest; edasi tulevad need, mis on kuidagi seotud meie rahva muinasajaga, ajaloo, esimeses joones XIII sajandi ning hilisemate võitlustega, iseäranis muidugi ka viimase vabadusvõitluse tähtsamate sündmustega; neile lisanduksid silmapaistvamate rahva juhtide ja vaimutegelaste asu- ning tegevuskohad jne. Asutustest seisavad esimesel kohal Ülikool ning muuseumid Tartus ja Tallinnas, võimaluse korral ka suuremad tööstuse ettevõtted kodumaal. Muuseumidest mainitagu eraldi Eesti Rahvamuuseum Tartus, Eesti Kunstimuuseum ja Vabadussõjamuuseum Tallinnas. Ei saaks unustada ka kohalikke muuseume, mälestussambaid ja üldse mitmesuguseid asutusi nii pealinnas kui teistes linnades ja maakohtades, mis suudavad selles suhtes midagi pakkuda. Ekskursioonide kordaminek oleneb ühelt poolt ajakohasest ettevalmistusest ja teiselt — otstarbekast korraldusest. Ettevalmistuse alale laiemas ulatuses kuulub: 1) j u h e n d i t e koostamine arvessetulevate kohtade ja asutuste kohta ühes iseloomustavate kirjeldustega, piltidega jne.; 2) j u h t i d e ettevalmistamine, kes suudaksid elavas sõnas anda täpset, selget ning kujukat kirjeldust, mitte ainult teha mõningaid juhuslikke ja pealiskaudseid märkusi, ning avada vaatajate silma ja südant selle nägemiseks ja mõistmiseks, mis väärtuslik; need juhid asuksid tähtsamais kohtades või neid komandeeritaks sinna, kuhu vaja; 3) tarbekorral asutuste kordaseadmise, et nad võiksid tõesti olla

ka õppe- ja kasvatusasutusteks sõna täielikemas mõttes. Mõtlen siin iseäranis ka meie Vabadussõjamuuseumile Tallinnas. Praegusel kujul, kus määratu hulk esemeid on koondatud kitsastesse ruumidesse, millede valgustuski jätab soovida, ei suuda Vabadussõjamuuseum anda seda, mis ta võiks ning peaks andma. Raske on sinna sisse viia suuremat hulka inimesi, veel raskem näib olevat korraldada seal pikemaid seletusi Vabadussõja mõttest ja käigust, vähemalt suuremale osavõtjate arvule, kes peaksid püstijalu seisima kitsastes ruumides kokku surutud massina. Ruumide läbistamisel jääb küll mulje paljude üksikasjade olemasolust, kuid on vähe võimalust sügavamate mõjude vastuvõtmiseks. Selleks puudub nimelt vajalik avarus, vabadus ja perspektiiv. Ka on raske eraldada üht eset teisest, sest kõik on tihedalt koos. Siin tuleks leida kohasemaid ruume, kus oleks võimalus muuseumi edasi arendada, rikastades seda muu seas ka Eesti varemast ajalugu — kõige vanemast ajast kuni Vabadussõjani — iseloomustavate ning kujutatavate esemetega.

Mis puutub kooliõpilaste ekskursioonide korraldusse, siis oleks selle edasiarendamine mõeldav selles suunas, et ekskursioonid kuuluksid alalise nähtusena üldisse rahvusliku kasvatusüsteemi. Asi oleks teostatav järgnevalt: teataval päeval ja kellaajal kogunevad mitme kooli — mõtlen siin esmajoones keskkoolidele laiemas mõttes — vastavate klasside õpilased kindlaksmääratud kohta, kus neile asjatundjad juhivad sissejuhatavaid ettekandeid ning annavad ka üksikasjalikke seletusi. Praegu, kus ekskursioonide hooaegadel mõningaid asutusi külastavad korraldajad mitu kooli päevas, ei saa nõuda asutustes töötavalt isikult, et nad annaksid küllaldasi seletusi, peaksid ettekandeid jne. Tehakse ju küll, mis võimalik, kuid sagedasti ei jätku selleks lihtsalt aega, eriti kui üks ekskursiooni rühm järgneb teisele. Edasi on vajalik nii praegu tähendatud kujul korraldatud kui ka ikkagi püsima jäävate, rohkem juhuslikku laadi ekskursioonide puhul pidada tähtsaks, et õpilased võiksid teataval kohal viibida natuke kauem, samuti et nad saaksid täiesti väljapuhanult ning värskelt vastu võtta seda, mida pakutakse. Kui õpilasi, kes võib olla öösisest reisist juba väsinud, pika päevakorra kohaselt nagu linnu lennul veetakse ühest asutusest või kohast teise, siis ei jätku neil tarvilist huvi ega lihtsalt vaimset pinget, et midagi tajuda ning vastu võtta põhjalikumalt. On küll õige rakendada ka kooliõpilaste ekskursioonide korraldamisele põhimõtet: *non multa, sed multum*. Parem on saavutada sügavamalt ja kestvamalt muljet koondatud materjaliga ning otstarbekalt kasutatud ajaga, kui näha-kuulda palju ja sellest ometi vähe kaasa võtta.

Lõpuks tähendatagu, et siin ei ole tahetud kellelegi teha etteheiteid, vaid on ainult esitatud mõtteid ja kaalutlusi, mis on korduvalt meeles mõlkunud. Samuti ei ole siin tegemist juba lõplikkude eeskirjade või kavadega, mis just sellistena oleksid ellu viidavad, vaid ainult algatusega, mis võiks põhjustada siin puudutatud küsimuste kõnele võtmist nende poolt, kes seisavad asjale ligemal. Kas jõutakse välja siin esitatud tulemustele või leitakse paremad, otstarbekohasemad ning ka kergemini käidavad teed, mis viivad sihile, see ei ole muidugi oluline; peasi on, et koolide ekskursioonidele püütakse anda sisu ja kuju, mis mõeldavalt suuremal määral soodustaks neil täita oma ülesannet nii üldise silmaringi laiendamise kui rahvusliku kasvatusel huvides.

Võõrkeele-õpetuse kujunemiskäik eesti algkoolis.

J. Lang.

Võõrkeele-õpetamine algkoolis on olnud küsimuseks, mille üle on meil kõige rohkem vaieldud ja mille teostamise kohta käivaid korraldusi, võrreldes teiste õppeainetega, on kõige sagedamini muudetud. Et praegu võõrkeele-õpetus algkoolis oma kujunemiskäigus on jõudmas teatavasse lõppstaadiumi, seepärast lubatagu siin anda sellest küsimusest lühike ülevaade.

Kõige esiti tutvugem seaduseandluses leiduvate normidega, mis käsitlevad võõrkeele-õpetamist algkoolis. Neid ei ole palju. Esimesed juhtnöörid võõrkeele-õpetamise kohta algkoolis andis Eesti Ajutine Valitsus juba 2. detsembril 1918 (Ajutised määrused koolide kohta, RT 5 — 1918). Siin loeme (§ 4): „Võõraste keelte vabatahtlik õpetamine on algkooli neljandast õppeaastast peale lubatud. Kolmandal õppeaastal võib tänavu juba alustatud võõrkeele õppimist jätkata. Vabaksjäävad Saksa keele tunnid tarvitatakse ära maakonna- või linnakoolivalitsuse äranägemisel teiste õppeainete kõvendamiseks, esimeses rinnas emakeelt silmas pidades“.

Olgugi et Ajutine Valitsus deklareeris võõrkeele-õpetamise algkoolis vabatahtlikuks, toimus selle õpetamine siiski üldiselt, ning Haridusministeeriumil tuli reguleerida koguni kahe võõrkeele õpetamist algkoolis. Siin võime jällegi ära märkida ammu-tuntud tõsiasja, et seaduse normid jäävad ainult paberile, kui nad ei vasta kodanike üldisele arusaamisele. Ja nii näemegi, et Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 vastuvõetud Avalikkude algkoolide seadus, arvestades kodanike üldist arusaamist võõrkeele-õpetamise küsimuses, määrab (§ 35): „algkoolis õpetatakse kahte võõrast keelt.“ Siia juurde käivas märkuses öeldakse: „Õpilased, kelle vanemad või hooldajad seda soovivad, vabastatakse teise keele õppimisest.“

Asutava Kogu poolt kehtima pandud normid võõrkeele-õpetuse kohta algkoolis püsisid enam kui 10 aastat. Tung võõrkeelte järgi algkoolis kahanes järjest, ja 1931. a. Riigikogu poolt vastuvõetud Av. algkoolide seadus (RT 46 — 1931) näeb ette, et algkoolis õpetatakse (§ 41): „üht võõrkeelt eestikeelsetes koolides ja riigikeelt vähemusrahvuste koolides.“ See oli õigupoolest juba mõni aasta varem tegelikult välja kujunenud olukorra seaduseandlik tagantjärele fikseerimine.

Viimase sammu võõrkeele-õpetamise kujunemisel algkoolis astus 25. mail 1934 antud Av. algkoolide seaduse muutmise dekreet (RT 45 — 1934), kus algkoolis õpetatavate sunduslike ainete hulgast (§ 41) võõrkeel on hoopis välja jäetud. Võõrkeelt võib algkoolis õpetada nüüd samal alusel kui iga teistki vabatahtlikult õpetatavat ainet, s.o. HM-i nõusolekul ja tema poolt ettenähtud korras. Seega oleme 16 aasta jooksul tagasi jõudnud Ajutise Valitsuse seisukohale, nimelt: võõrkeelte vabatahtlik õpetamine on algkoolis lubatud.

Seaduse normid, nagu nägime, räägivad vaid sellest, kas ja mitut võõrkeelt algkoolis õpetatakse. Milliseid võõrkeeli, mitmendast klassist alates ja kui suure nädalatundide arvuga — seda seadusenormid ei reguleeri, vaid nende küsimuste lahendamine on jäetud Haridusministeeriumi hoolde.

Pole huvitusest jälgida, missugused on olnud need HM-i korraldused, mis määrasid võõrkeele-õpetuse tegeliku töö algkoolis. Selleks toome allpool järgmise tabeli.

Õppeaastad	1. ja 2. võõr-keele tundide arv algkooliklassides				Esimene ja teine võõrkeel	Märkusi teostamise kohta.
	III	IV	V	VI		
1919 I p.	(3) (3)	4 4	4 4	4 4	vene saksa	Vabatahtlik. Õpetamine algab 4. õppeaastal. Kui 3. õppeaastal 1918. a. sügisest peale on õpetatud, siis võib 3 nädala tunniga jätkata.
1919/20		4 —	4 —	4 —	vene, inglise (saksa)	Pannakse maksma 4 esimese õppeaasta kohta. Teiseks võõrkeeleks tuleb lugeda inglise keelt, kui see võimalik, kus mitte — seal saksa keelt.
1920/21	4	4	4 3	4 3	inglise (vene) saksa (vene)	Tarvitusel võtta esimeses viies klassis. Kui see võimalik, hakatakse inglise keelt esimese võõrkeelena õpetama 3.—6. õppeaastal täie tunniarvu juures.
1921/22	4 s.k.	4 inglise või vene	3 3	3 3	saksa, inglise, vene	Kolmandal õppeaastal, kus see võimalik, hakatakse õpetama saksa keelt. Kui see täiesti võimatu, langeb võõrkeele õpetamine kolmandal õppeaastal välja.
1922/23	4 s. k.	4 inglise, vene	3 3	3 3	saksa, inglise, vene saksa	Saksa keel esimese võõrkeelena nihkub alt klassi võrra edasi, s.o. 4. klassi.
1923/24 —1925/26	4	4	3 3	3 3	saksa inglise	Kui ingl. keelt pole eelmisel aastal 5. klassis õpetatud, siis jääb teise võõrkeele õpetamine 6. kl. üldse ära. Vene keele kui võõrkeele õpetamine jääb 1923/24. õppeaastast alates eesti õppekeelelega koolidest välja.
1926/27 maal 1927/28 linnas	2 2	4 4	4 3	4 4	saksa	Teine võõrkeel on tunnikavast hoopis välja jäetud. Vahe tundide arvus linnas ja maal.
1928/29 maal 1933/34 linnas			5	5	saksa	Sama tunnikava maal kui linnas.
1934/35			(3)	(3)	inglise, saksa	„Võõrkeele õppimine on sunduslik kõigile õpilastele klassis, kui ta on lubatud võtta klassi tunnikavva“.
1935/36				(3)	inglise	Võib jätkata, kui eelmisel õppeaastal õpetati V klassis.

Eelmist tabelit lähemalt vaadeldes paistab silma vähene stabiilsus määruis, mis reguleerivad algkoolis võõrkeele õpetamist. Juba üksi tunnikavade kohta võime ära märkida 16 aasta jooksul 8 erisugust korraldust. Et iga uue tunnikava järkjärguline teostamine võttis aega, siis võib küll ütelda, et koolidel on tulnud enamvähem kogu aeg töötada „ülemineku“ tähe all. Sama maksab ka esimese võõrkeele kohta esimesil aastail. Katse inglise

keelt algkooli tuua 1919/20. ja 1920/21. õppeaastal pidi loomulikult äparduma küllaldaselt ettevalmistatud õppejõudude puudusel. Selle eest aga on saksa keel püsinud pidevalt algkooli õppeainete hulgas 1921/22.—1934/35. õppeaastani. Ei saa jätta märkimata, et võitluses saksa ja inglise keele vahel on tugevasti kaasa mõjunud ka üldine poliitiline olukord. Vabadussõja kestel ja lõpu järel, kus Inglise abi ja heatahtlik suhtumine meie vabadussõitlusse oli veel kõigil elavalt meeles, püüti viia inglise keelt algkooli. See katse aga äpardus, nagu nägime, tegelike raskuste tõttu ja esikohale pääsis saksa keel, mille õpetamiseks algkoolis eeldused olid tookord palju soodsamad.

Paaril viimasel aastal on inglise keel keskkoolis ja ühes sellega algkoolis pääsenud jälle mõjule ning saksa keele tõrjunud kõrvale. Muidugi on nüüd eeldused inglise keele õpetamiseks algkoolis palju soodsamad kui 15 aasta eest, ja võib arvata, et küllaldaselt ettevalmistatud õpetajate puudus ei tarvitse enam olla takistuseks inglise keele õpetamisel algkoolis vabatahtliku aina.

Hoopis rahulikumalt on toimunud vene keele väljajäämine algkoolist. Kuigi siin ja seal vanemad vahetevahel on nõudnud vene keele õpetamist algkoolis, pole juhtivais ringides selle üle palju piike murtud. Võime ütelda, et vene keele õpetus algkoolis suri päris loomulikku surma. Üldises võitluses esimese koha pärast langes vene keel varsti teisele kohale, ja kui haridusminister A. Veiderman 1923. a. andis määruse, et „Vene keele kui võõrkeele õpetamine jääb 1923/24. õppeaastast eesti õppekeelega koolidest välja“, siis võeti seda kui endast-mõistetavat asja rahulikult teatavaks.

Lõpetades käesolevat lühikest ülevaadet võõrkeele õpetamise kujunemiskäigu kohta algkoolis, võime ühelt poolt märkida suurt tarbetut jõukulu, mis sagedased muudatused on tekitanud algkooli töös, teiselt poolt aga peab tunnustama ka suuri positiivseid tulemusi, mis see katsetamine 15 aasta jooksul meile on andnud. Me oleme ise selle keele-võitluse läbi võidelnud, ning seetõttu on saanud teadlikumaks nii meie õpetajaskond kui ka kogu rahvas. Toetudes saadud kogemusele võime tarbekorral rajada võõrkeele õpetuse algkoolis edaspidi kindlamale alusele, kui see on olnud senini.

Milliseid vigu tuleb vältida kooli ümbruse kaunistamisel ja kooliaedade asutamisel.

J. Port.

 utvunenud koha peal paljude kooliaedade asutamisega ja läbi vaadanud hulga õpetajate poolt koostatud kooliaiaplaane, on mulle meelde jäänud rida korduvaid vigu. Järgnevate ridadega tahaksingi juhtida tähelepanu tähtsamaile neist, et õpetajad nende alusel võiksid võtta kontrollimisele oma asutamisel olevaid kooliaedu ja läbi viia, kus võimalik, vajalisi parandusi ja ümberkorraldusi. On ju noori puid üsna kerge vaevaga võimalik ümber istutada, vanu puid hiljem aga mitte.

Puiestik. Puiestik väiksemal maa-alal koosneb enamasti kahesugusest materjalist: a) kaitsepuudest ja b) ilupuudest ning — põõsastest.

Kuigi ka ilupuud pakuvad tuulekaitset, on soovitatav väiksemal maa-alal, kuhu võib paigutada ilupuid võrdlemisi vähesel arvul, soetada koolile esma-joones võimalikult tubli tuulevari, eriti talviste kõledate ning külmade põhja- ja idatuulte kaitseks. See kaitse tuleb moodustada igihaljastest okaspuudest, ja kui mullastiku olud seda lubavad (s. o. kui muld sisaldab küllaldasel määral niiskust), siis kuuskedest. Vaba kuuseistandus, kas ühelt või kahelt realt, vahekaugusega 1,5—2 m üksikpuude ja ridade vahel, on meie oludes kõige parem.

Suures enamuses on aga koolimajade kaitseks istutatud mitte kuuseistandusi, vaid kuusehekke. Kuusehekk, mida me ei või lasta kasvada liiga kõrgeks (s.o. üle 4 m), kuna kõrgete hekkide pügamine on raske ja kulukas, ei suuda aga rahuldavalt täita kaitseülesannet, kui koolimaja asetseb lagedal. Tarbe korral on võimalik noor hekk muutak aitseistanduseks, võttes ühest reast vastava arvu kuuski välja ja istutades teise rea nõutavale kaugusele esimesest, s.o. 1,5—2 m. Kuuskedest kaitseistandik võib kasvada kuni 20 m kõrgeks ja selle korrashoid ei nõua erilist vaeva. Kui soovitakse ta teha läbitungitamatuks loomadele ja inimestele, siis võib kuuseridade vahele tõmata mõne korra okastraati.

On maapind kuiv (liivakas), kus kuused ei saa kasvada, võib kaitseistanduse moodustada mändidest. Kuna aga mänd on hõreda okastikuga (valgusenõudlik) puu, siis tuleb neid istutada vähemalt kolmelt realt, vahekaugusega 4 m ridade ja puude vahel. Selline istandus nõuab palju ruumi, mis ongi ta peapuuduseks.

Läänepoolseks tuulekaitseks võib kasutada lehtpuid (pärni, vahtraid, jalakaid). Neid istutatakse kas 1-lt või 2-lt realt, vahekaugusega 3—4 m ridade ja puude vahel.

Võiks ju ka okaspuudest kaitseistandust pikendada lääne poole, kuid soovitatavam on kasutada selleks siiski nii vahelduse kui ka sobivuse mõttes lehtpuid; pealegi kasvavad need noores eas kiiremini ning annavad mesilastele toitu (pärnad).

Lõuna poole pole aga tarvis mingisugust tuulekaitset, sest sealt ei puhu külmi tuuli. Peaks aga olema tarvis sealt maa-ala piirata, võib seda teha mingi madala lehtpuuhekiga (läätspuu, tuhkpuu, viirpuu) või puust taraga.

Viimase nõude vastu eksitakse jällegi üsna sageli ning moodustatakse kuusehekke ka lõuna poole.

Ilupuud paigutatakse kaitsepuudega piiratud maa-alale, s.o. koolimajast kas ida, põhja või lääne poole, nii kuidas maa-olud seda võimaldavad. Pole soovitatav paigutada puiestikku koolimajast lõuna poole, sest see varjab paratamatult koolimaja ning takistab (vastu päikest) ilupuude vaatamist. Olenedes maa-ala suurusest võib moodustada kas suurema või väiksema puiestiku või jälle paigutada need kitsamale maa-alale väiksema rühmi või üksikpuudena. Ilupuud peavad elustama ja ilustama monotoonset kaitseistandust, peavad seda täiendama ning sellega hästi ühte sulama. Seda algnõuet saab täita sel teel, et valime ilupuud, mis on kooskõlas kaitsepuudega nii iseloomult kui ka kujult. Okaspuud sobivad okaspuudega ja lehtpuud lehtpuudega paremini kokku kui okaspuud lehtpuudega. Kuuseistanduse ligikonda tuleks seepärast paigutada okaspuud (kuused, nuld, männid, elupuud, kadakad), lehtpuudest piirde lähedale — lehtpuud ja -põõsad. Ülemineku mõlemi rühma (okaspuude ja lehtpuude) vahel moodustagu sobivad vahevormid, nagu lehised ja püramiid

lehtpuud: siis pole ülemineked liiga järsud. Igal juhtumil aga tuleb okaspuud lehtpuudest lahus hoida.

Et lehtilupuid ja põõsaid meil on märksa rohkem okaspuudest, siis just nende paigutamise hõlbustamiseks tulekski läänepoolne tuulekaitse moodustada lehtpuudest.

Ülaltoodud nõudeid on õige harva silmas peetud kooli puiestikkude moodustamisel.

Edasi on soovitatav, et ilupuiestik oleks ülevaatlik ja et kõik see, mis seal on kaunist ja iseloomulist, paistaks kohe varjamatult silma. Selles mõttes on otstarbekohane paigutada ilupuid ringikujuliselt keskse vaba muruplatsi (mänguväljaku) ümber, mis oleks seega kaunistatud ja tuulte eest kaitstud, või jätta puiestikku vabu läbivaateid.

Ka seegi lihtne põhimõte leiab harva teostamist. Üsna sageli valitseb ilupuude paigutamises täielikult juhus, halvemal juhtumil koguni n. ü. „alfabeedi“ või nimestiku järjekord. Rohkeil juhtumel on ilupuiestikud moodustatud hõreda metsa kujuliselt; puud ja põõsad on mahutatud kasutada olevale pindalale enamvähem ühtlase kaugusega üksteisest. Kuhugi ei ole jäetud lagedamat kohta ega mingisugust läbivaadet. Samuti pole arvestatud puude üldsuurust, kasvukiirust, valguse, niiskuse ja toitesoolade nõudeid, ühesõnaga ei puude kasvunõudeid ega ilunõudeid. Kuigi pole just kerge paigutada ilupuid teatavale maa-alale bioloogiliste ja esteetiliste nõuete kohaselt, võib siiski jämedaid vigu siin üsna hõlpsasti ära hoida. (V.t. Tegelikult aianduse ja mesinduse käsiraamat III köide lk. 84—100, 11 vihk). Tuleb põhjalikult tutvuneda kasutatava maa-ala mullastiku ja põhjavee oludega ühelt ning puude elunõudega teiselt poolt: siis pole puude valiku tegemine enam raske ega ka juhuslik bioloogiliselt seisukohalt. On aga ilupuude valik tehtud õieti, siis tuleb nad maa-alale jaotada nii, et nad oleksid hästi nähtavad ning asetatud meeldivasse rühmadesse või üksikpuudena.

Koolipuiestik on õppevahend. Seepärast tuleb esmajoones siia koondada kodumapuud ja põõsaid. Kui ruum lubab, võib võõramaa puudest siia lisada neid, mida saab kasutada õppetegevuses (näit. maateaduse tundides) või millel on suur väärtus ilupuudena kodu kaunistamisel, nagu mitmesugused aedvormid. (vt. Kasvatus 1933 lk. 57). Ka seda nõuet on vähe arvestatud. Üsna sageli aga otse nagu kardetakse moodustada koolipuiestikku kodumaa puudest ning muretsetakse selleks just võõramaa puud. On soovitatav, et iga puuliik esineks puiestikus mitmes eksemplaris ja et ühte liiki kuuluvad puud oleksid ühendatud võimalust mööda eri rühmadeks. Rühmade vahele — nendest veidi eemale ettepoole — võib paigutada üksikpuud, kas rühmaga ühte perekonda kuuluvaid või nendele ilmetelt ligidasi. Niiviisi korraldatud puiestik evib ühtlasema, ülevaatlikuma ja rahulikuma ilme kui sel juhtumil, kui ligistikku paigutatud puudest igaüks on eri liiki. Eriti segavad on puiestikus (pealegi õppepuiestikus!) sega-rühmad. Kui seal pole arvestatud puude elunõuet (peamiselt valguse ja ruumi nõuet), siis ei saa rühmas kõik puud korralikult kasvada, vaid jäävad teiste varju ning hävivad.

Kooli puiestiku plaanidel olen korduvalt märganud mitte ainult segalehtpuude rühmi, vaid koguni sega leht- ja okaspuude rühmi. Viimased on ebaesteetilised ja samal ajal ka ebabioloogilised.

Edasi ei osata õieti määrata puude kaugusi üksikult (üksikpuudena) ja rühmades. Enamasti on need kaugused liiga väikesed (2—3 m lehtpuudel

ja 1—2 m okaspuudel — rühmades; mõnel juhtumil pole ka üksikpuude vahed palju suuremad.) Kaugusi ei tule arvestada mitte noorte istutatavate puude järgi, vaid täiskasvanud s.o. umbes 50 a. vanuste puude järgi, mis kasvavad lagedal (mitte metsas). (Vt. Tegelikult aianduse ja mesinduse käsi- raamatu III k. lk. 89). Tihti korduv viga on ka see, et ilupuud paigu- tatakse hekkidele ja kaitsepuudele liiga lähedale. Mäletan juhtu- meid, kus see kaugus ei ulatunud isegi 1 m-ni. Sel juhtumil jäävad ju hekid varsti ilupuude võra alla varju ega saa seal korralikult kasvada.

Lõppeks pean veel mainima üht kurba nähtust ilupuude kasutamisel: see on ükskõiksus olemasolevate vanade ilupuude vastu kooli ümbruses. Ei osata nende väärtust küllalt kõrgelt hinnata. Olen, kahjuks, pidanud nägema juhtumeid, kus olemasolevast puiestikust (endine mõisa puiestik) on maha võetud I järgu ilupuid, kõigiti sobival kohal kasvavaid, terveid ja tugevaid. Mõnel juhtumil on nimetatud mahavõtmise põhjusena mainitud asjaolu, et puu varjanud koolimaja (mitte päikest) ja takistanud maja nägemist eemalt; on maha võetud ka vanu toredaid ilupuid sellepärast, et need on leitud olevat inetud, kuna nende oksad ulatunud maani (liiga terved ja kaharad!). Mitut koolimaja on aga aasta vältel (võib olla kauemgi veel) köetud puiestikust mahavõetud ilupuudega, tervete elujõuliste puudega, mitte kuivanute ja vigastega! Kui selliselt endisi mõisa puiestikke rüüstavad moonakast asunikud, siis suudad nende tegu veel kuidagi põhjendada ja vaban- dada; kuid vallaisade ja õpetajate ühist rünnakut ilupuude vastu ei saa küll kuidagi pidada kultuuri levitamiseks. Vanu puid tuleb ju teinekord kooli ümbrusest kõrvaldada: kui nad kasvavad liiga maja ligidal ning takistavad valguse pääsu akendesse või rikuvad katuseid; kui nad on trepi ees tee peal või selle serval ning võivad takistada õpilaste liikumist; kui nad on vanad poolkuivanud, haiged ja inetud, kui nad satuvad viljapuu aeda jne. Kunagi ei tule aga maha võtta koolimajast eemal asetsevaid elujõulisi ja väärtuslikke ilupuid. Sest kuni uuesti istutatud ilupuu sirgub suureks, selleks kulub mitu inimiga.

Hekid. Hekke tuleks kasutada peamiselt kooliaia üksikute osade eral- damiseks üksteistest ja tolmu kaitseks maantee poolt, kui koolimaja asetseb nii ligidal teele, et koolimaja ja maantee vahele ei saa puid istutada.

Iga hekk nõuab korrashoidmiseks rohkesti hoolt ja ajakulu. Neid tuleb igal aastal vähemalt üks kord lõigata (pügada). Kõrgemate hekkide püga- mine on aga üsna raske ja tülikas. Neil põhjustel ei tarvitse hekkidega liial- dada, vaid istutada tuleb neid ainult sinna, kus nad on paratamatult tarvi- likud.

Et hekk kasvaks tihe ja ühtlane alates maapinnast saadik, tuleb leht- hekipõõsad, mis pole puukoolis sellekohaselt ette kasvatatud, istutamisel 12—15 sm kõrguselt maapinnast tagasi lõigata: siis hakkavad põõsad haru- nema juba juurest ja hekk muutub tihedaks. Ei tehta seda, kasvavad põõsad ühe või väheste harudega sirgelt üles ja hekk jääb alt lagedaks. Seda radi- kaalset lõikust ei tehta aga mitte alati.

Eksitakse hekkide rajamisel koha valikuga. Sageli istutatakse neid suurte puude alla varju, kus nad valguse ja niiskuse puudusel ei saa korra- likult arened.

Samune on lugu ka siis, kui noorde hekki istutatakse ilupuid. Sirguvad viimased suuremaks ja laotavad oma võra üle hekipõõsaste, siis jäävad need kangu, puude tüvede ümber tekivad hekkidesse augud, hekk

muutub ebaühtlaseks ja inetuks. Ainult heki otsadesse võib jätta kõrgemaid ilupuid. Parem on, kui siingi need puud kuuluksid hekipõõsastega ühte liiki: siis ei teki juurestikkude vahel nii suurt konkurentsi, hekipõõsad kasvavad paremini ja nad sulavad ilupuuga hästi kokku. Kuusehekkisse võiks jätta pigemata mõne kuuse (s.o. sama heki kuuse), sireli heki otsadesse võib istutada väärstatatud sireleid, viirpuuhekki roosaõielisi viirpuid jne.

Muru. Korraliku käimist ja tallamist kannatava muru moodustamine nõuab palju hoolt ja vaeva. (Vt. Port-Pöldmann — Kodu ja kooliaed lk. 233—238; Tegel. aiand. ja mesind. käsir. III köide lk. 115—122). Peale selle on selle moodustamine üsna kulukas, sest praeguste murutaime seemnete hindade juures, arvestades 25—30 g seemet 1 m², maksab muruseeme üksi 6—7 senti 1 m², s.o. 1000—1200 m² pindalal 60—80 kr. Kuivadel maapindadel on aga üldse vähe lootust tallatava kultuurmuru kasvatamiseks. Kui aga pinda savi lisamisega parandada, võib siia kergema vaevaga ja odavamini moodustada muru valgest ristikust (*Trifolium repens*), mis ka üsna hästi tallamist kannatab. Et valge ristik, eriti noores eas, millal ta veel ei kata maapinda küllalt tihedasti, on tundeline kuiva vastu, siis tuleks teda külvata mitte lahtisesse, vaid kaetud pinda, s.o. kaera või segavilja alla. Seemet tuleb võtta 1,5—2 g 1 m² või 15—20 kg hektaarile. Külida vara kevadel, sest seeme hakkab idanema juba +3° C juures.

On moodustatud tasane ja tallamist kannatav muru, siis võib teda kasutada mängu- ja spordimuruna ega ole tarvidust eriliste tolmuste mängu- ja sportiplatside järele. Kooliaia plaanidel on aga üsna tihti lõigatud murusse veel erilised platsid: jooksmiseks, hüppamiseks, pallimängimiseks jne. Sellist muru tükeldamist pole sugugi tarvis. Muru aga kaotab sellega palju oma ühtlasest ja tervikulisest ilme.

Kooli teed. Harva leidub plaane, kus maanteelt koolimajani viiv tee on eraldatud sõidu ja kõnniteeks. Enamasti esineb siin vaid ühine tee nii sõitmiseks kui jalakäimiseks. Miks ei mõelda siin sellele, kui vilets on õpilastel käia sügisel ja kevadel vankritega poriseks ja rooplikuks sõidetud teel! On väga tarvilik, et koolimaja juurde viiv tee — eriti jalgtee — oleks hästi sillutatud, tasane ja kuiv. Kui palju pori ja tolmu jääks siis koolimajja kandmata!

Asetseb koolitee lagedal, tuleks teda samuti kui raudteedki piirata kuuse heki või — istandusega, et õpilastel oleks mõnusam külma ja tuisuse ilmaga seal käia. Muide seda teed võib kaunistada ka ilupuudega ja muuta rõõmsaks puisteteeks. Kasutada võib selleks otstarbeks hõredavõralisi (valgusenõudlikke) puid, nagu kask, vaher, tamm (vahekaugus 8—10 m) ja lehis (vahekaugus 10—12 m). Selline puistee viitaks juba eemalt koolimajale.

Koolimaja juurde viiv tee olgu sirge ning suunatud hoone seinale kas risti või rööbiti, mitte aga viltu. Ta ei tarvitse aga lõppeda (otse peatrepi ees, vaid võib minna sellest mööda ka küljelt. Viimasel juhtumil jääb koolimajaeelne muruplats terveks. Kui tee on koolimaja ees 4—5 m lai, siis pole sõidukite ümberpööramiseks erilist ringteed tarvis. Selline laiem tee maja ümber on aga tarvilik ka õpilaste hulgalisel liikumisel.

Muud teed kooli aias olgu samuti hästi sillutatud, tasased, kuivad ja puhtad. Peateede laius — 2 m.

Kooli iluaed. See võiks olla umbes 200—300 m² suurune hekiga piiratud maa-ala koolimaja juures, mis sisaldaks kaunimaid ilupuude aedvorme, parimaid ilupõõsaid, lilli, ilumuru ja teid ning istevõimalusi, võimaks olla seega eeskujuks kodustele iluaedadele.

Kahjuks paljudel kooliaia plaanidel on see maa-ala küll osutatud, kuid jäetud valge lapina; mõnel juhtumil on seal näidatud üht-teist juhuslikku. Ka senini nähtud iluaiad on enamikus nigelad ega suuda täita oma ülesannet: siin leidub üht-teist kribu-krabu, kuid väärtuslikku — väga vähe.

Mida tuleks paigutada kooli iluaeda?

a) Kaunimaid ilupuude aedvorme näit. 1—2 püramiidpuud (pür.-tamm), või paar keravormi (kerasaar, keravaher), või 1—2 leina vormi (leina-jalakas, -saar, l. -läätspuu), lõhisleheline kask, punaleheline pöökpuu, või mõni väiksema kasvuline ilupuu (tuhkpihlakas, mandžuuria vaher); muruplatsile 1 vääristatud hõbekuusk; sellega koos sobiksid aeda ilupuudena okaspuud, (siberinulg, elupuu), mis ei tarvita palju ruumi.

b) Ilupõõsastest: esijoones vääristatud sirelid (valged ja tumepunased, punase- ja roosaõielised vääristatud viirpuud, lõhnav jasmiin; kui ruum lubab — sajakoornepuu, madal mandlipuu, forsüütia, deutsia, põõsas-enelad, ubapõõsas, põõsasmaran, kirjuheleline kontpuu, kollaseleheline põis-enelas (muidugi mitte kõik loeteldud ilupõõsad ühte aeda!). Aianduses vilunud õpetajad võiksid istutada veel järgmisi: aedhortensiat, ebaküdooniat ja täidisõielist kolmetislehelist mandlipuud, millised vajavad suuremat hoolt, tagasilõikamist ja talve katet.

c) Lilledest peaks kooli iluaias leiduma: 1 peenar sibüllilli, 1—2 peenart kevadest sügiseni õitsvaid püsililli ja 1 peenar ühe ja kaheaastaseid lilli. Kui ruumi jätkub, võivad asjaarmastajad kasvatada siin veel daaliaid ja vääristatud roose. Lillepeenrad ei või olla liiga kitsad: püsilillede ja daaliate peenrad mitte alla 1,5 m, teised mitte alla 1 m. Kitsad peenrariivad ei avalda kuigi suurt mõju.

Õppeaed. Ka kooli õppe- ja vaatlusaed on kooliaedade kavanditel senini enamasti märgitud valge ruuduna. Üksikuid õppeaia algmeid leidub siiski siin-seal ka teostatuna. Üldiselt aga on veel vara kõnelda nende aedade puudustest. Pealegi pole nende ümberkorraldus seotud kuigi suurte raskustega, sest rohtseid taimi võib kergesti ümberistutada ja teisale paigutada.

Üldise puudusena tuleb aga märkida siin õpetajate suurt saamatust materjali muretsemisel. Tundub üldiselt, et õpetajail endil pole päris selge, milliseid taimi peaks sisaldama kooli õppe- ja vaatlusaed ja kust neid võiks võtta. Selle küsimuse kohta leidub küll kirjutusi (vt. Kasvatus 1934 lk. 122, Port-Pöldmann — Kodu ja kooliaed lk. 271—285), kuid neist ei suudeta nähtavasti aru saada, kuna ei tunta vastavat materjali. Olen võinud veenduda selles aastate kestel õpetajate suvekursuste kaudu: õpetajate teadmised kodumaa looduse tundmises on enamasti nõrgad. Kooli õppe- ja vaatlusaed peab aitama süvendada esmajoones õpilastes kodumaa looduse tundmist. Järelikult peab ta sisaldama kodumaisi taimi, mis korraldatud nõutavate tunnuste ja põhimõtete kohaselt. Niisiis tuleb soovitavaid taimi otsida kodumaa metsadest, aasadelt, nurmedelt ja aedadest. Muidugi nõuab see töö aega ja oskust. Tundub, et siin asi muidu ei edene, kui tuleb õpetajatele endile nõutav materjal põhjalikult selgeks teha vastavate õppeasutuste või kursuste kaudu.

Üht asja tuleb siin siiski veel mainida: pole küllalt ainuüksi taimede tundmisest nimede ja omaduste järgi, vaid peab tundmaõppima ja tähele panema ka nende elunõudeid ning neid kooliaias sellekohaselt kohtlema, sest muidu nad siin ei edene. Metsa alt vilust toodud taim peab ka kooliaeda

jääma samadesse tingimustesse, s.o. vilusse; teda ei või paigutada lahtisele peenrale heleda päikese kätte, kus ta pea ära kuivab. Samuti ei kasva hapu niidu taimed kuivas ja neutraalses aiamaal jne. Just sobiva asukoha leidmisega taimedele kooliaias ongi suuri raskusi. Aiataimi on selles mõttes muidugi märksa lihtsam kasvatada.

Kooliaedade piirded ja sisu.

E. Lepp.

Kooliaedade sisustamise kohta on meil siin ja seal ilmunud kirjutusi, möödunud aastal isegi raamat¹⁾, kuid tegelikult on suudetud sel alal teha vähe. Aia loomine ja aiatöö ei kuulu mitte nende tööde hulka, kus on võimalik võtta kätte liist, tömmata selle järele tööpiirid ja kindlaks määratud aja vältel saavutada ettenähtud tulemusi. Siin peab arvestama mitmesuguste kaaluvate põhjustega, milledest tähtsam on kliima, asjatundlikkus ja vastupidavus töö kestusel. Unustada ei tohi, et aia loomisel on tegemist elustaimestikuga, mis nõuab vastavaid eelteadmisi. Ühist „liistu“ anda on raske ja sellest tingituna on ka seletatav praegune kooliaedade olukord. Tuua võib ainult üldpõhimõtteid ja näiteid, mida kindla oskuse puhul on võimalik kasutada muutlikkudes olukordades.

Ka käesolevale kirjutusele lisatud kavand pakub ainult üldpõhimõtteid kooliaedade sisustamise kohta. Julgen loota, et sellest kavandist siiski võib leida mõne näpunäite, mis oleks kasulik kooliaedade sisustamisel nende loomise ajajärgul.

Nagu kavandi pealkirjast näha, asub Liivi algkooli aed Läänemaal. Ta pindala on ligi 18000 m² (umbes 2 hektaari). Maa-ala, mis koolil kasutada, on küll suurem. Ta piirid laienevad põhjapoolse ilmakaare suunas. Aia laiendamiseks edaspidi on olemas võimalusi, mida tuleb arvestada juba aia asutamise ajal aia piirde loomisega. On vastav soov olemas, siis peab juba praegu kindlaks määrama aia suuruse, kusjuures tuleb arvestada tööjõudu, väetamise võimalusi ja ainelist külge, et hiljem ei tekiks sel alal ülepeäsmatuid raskusi.

Tähtsaks küsimuseks piirde loomisel kooliaiale on aia ümbrus ja mullastik. Aia piirdel võivad olla mitmesugused ülesanded: kaitse ilmastu mõjude vastu, kaitse loomade eest, ilu põhimõte jne. Välja minnes ülesseatud vajalikkudest nõuetest peab järgnema ka ülesseatud küsimuse lahendamine.

Loomulik oleks, et kooliaed omas täies ulatuses oleks piiratud mõne kindla taraga, mis pakuks mitmekülgset kaitset (plank, traataed jne.). Tavaliselt aga seda praeguste olude juures kooliaedadelt ei saa nõuda, sellepärast peab leppima teatud osade piiramisega kindlate taradega, kuna seal kõrval võivad kasutamist leida ka teised lahendusviisid, nagu põõsastarad.

Algasin taradest, sest nii kaua kui ei ole kooliaial tara, ei ole ka kooliaeda. Igal esemel on olemas omad kindlad kontuurid, piirjooned ja seda ka kooliaial. Sagedasti peab kooliaia asutama niisugusesse kohta, kus veel puudub koolihoone või kus asub see teinepool maanteed, vahest isegi kaugemal.

Kõige parem kaitseviis on kindel puust tara, see võib olla täitsa kinnine plank (põhja-pool), siis väikste vahedega üksikute laudade vahel, latt-, traat- (okastraat), võrktraataed. Viimane neist kaitse mõttes on jäneste eest halvemaid, kuid siiski parem kui elustara.

Kooliaia osadest ilmtingimata kindla taraga peab piirama kooli viljapuuaeda, mis terves oma ulatuses võib kuuluda õpetajas- ja teenijaskonnale (kavandil 11). Praegusel juhul on nähtud ette võrktraat, okaspuude juures (130) isegi okastraat kaherealise kuuse heki vahel (võib olla ka võrktraat, siis panna väljapoole hekki, samuti võib seal olla ka okastraat).

¹⁾ J. Port — G. Pöldmann: Kodu ja kooliaed.

Piiramist nõuab kooliaias loomade jooksuaed (12) ja vahest isegi must õu (13). Ülejäänud aiaosad võivad olla lahtised või õigemini neid peab piirama taimestikuga (põõsastarad: 132 varjus ja päikse käes kasvavad põõsad; okaspuu istandusega: 74—79; lehtpuudega: 46—68; põetava põõsastara ja puistee puudega: 45 ja 143; varjupõõsaste ja allõepuudega: 44 ja 128; pajuistandusega 18). Sellega oleks antud aiale kindlad piirid, millel tühtlasi on ka kindlad õpetlikud ülesanded.

Ükskõik missuguste taradega kooliaias ka tegemist oleks, peavad need igatviisi täitma oma ülesannet: põhjapool (kui ümbrus lage) kaherealine kuusehekk, või okaspuuistandus, läänes võib see olla ka üherealine (130) või lehtpuud ja mitmesugused põõsad.

On aia kaitse küsimus leidnud lahendust, peab asuma aia jaotusele. Aia jaotusel mõõdupuuku on alati ilmakaared, peamiselt põhja suund (idast, läänest, kuid peamiselt lõunast olgu päiksel aeda vaba ligipääs), olemasolevate hoonete asetust (või kavatatavate ehitust) ning kastmise küsimus. Väikest osa ei mängi ka mitte põhjavee seis.

Oluline on, et põhjast olgu aed tuulte vastu kaitstud: mida kõrgemaid puid siia istutatakse seda paremini sünnib see. Praegusel juhul kuuskedele astub abiks teenisjaskonna ja õpetajate aed (11), siis teeärsed puud ja põõsad (44, 45, 128 ja 143). Sellega tekib koolimaja (1) ette suurem vabaplats (9), mida kõige paremini võib kasutada jooksumuruna, spordiväljakuna, sest plats on tasane, tuulte (põhjatuu) eest küllaldaselt kaitstud ja õpilastele kättesaadav (pääsevad väljakule otse kooli uksest), kuna kooli õppeaia, kooliaia südame, moodustaksid maa-alad lõunapool koolimaja (15, 16, 17, 18, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 120, 121, 126, 127, 149 ja 150), kus leidub kastmiseks ka vesi, kaevu (6) näol.

Varjatud koht (tuulte eest) aias on määratud lavadele (7) ja noorte taimede maa-alale (151), mis kaitstud põhjast mitmesuguste puude ja kuuriga (2). Varju vajab veel (päikese eest) kompost (13), mänguplats väiksematele lastele (8) põõsastaraga (140, 141) leinakujuliste puudega (122—125) ja värvilislehelise ilupuuga (39). Teisi varjulisi kohti võib aias luua vabaõhutundide (platsid 19 ja 20) ja puhkekohtade jaoks (21 ja 22).

Samasugust ülesannet, osalt ka kaitset tuulte eest pakuvad aiasüdamele kooliaia puistu osad, põhjas okaspuud (74—79), isegi lehtpuud (69—73 võiksid jääda sealt välja), ning läänes lehtpuud (46—68) ja mitmesugused ilupõõsad (128—129). Sellega oleks kooliaia süda: mesila (15), töö- ja katseaed, klassi- ja rühmapeenrad (16), puukool (17), alpiinum (149), vaatlusaed (150) ja iluaed (102—109, 120, 121, 126 ja 127) oma õige asukoha leidnud ja seda põhjendatult.

Hoonete vahele (1, 2, 3) peab jätma siseõue jaoks vaba ruumi (14), kus sagedasti liigutakse veoriistadega. Ka siin peab leiduma väike vari ilupuude näol (tarbepuud 36—38), mis suvel pakuvad varju hobustele (lasipuu 25) ja tulekahju korral kaitsevad teisi ehitusi.

Koolimaja ümbrus peab jääma vabaks, sest vaevalt on siin loota, et õpilased lugu peavad suurematest muruplatsidest, lillepenardest või mõnest väiksemast taimest.

Asukohta võib siin anda ainult mõnele tugevamakasvulisele ilupuule, mis ilu pakub lehestiku vormi või lehestiku värviga (40—43), või äratav tähelepanu püramidaalse kujuga (110—113). Seal, kus asub jooksumuru või spordiväljak, peab väga ettevaatlik olema lillede asetusega; kui panna, siis püsilillid mõne õitsva tüvikpõõsaga (118—119), kuna aiasüdame poolel, kus liikumine väiksem ja peamiselt sünnib kontrolli all, võivad aset leida ka õrnemad, õitsvad taimed: mitmesugused õitsvad tüvikpõõsad (102, 103, 106, 107, 120, 121) ja suvi- ning püsililled ühes väiksemate õitsvate tüvikpõõsastega (104, 105, 108, 109, 126, 127).

Suurt osa kooliaia jaotusel täidavad teed aias, need olgu alati loodud põhjendatult ühes suuremate platsidega.

Koolimaja juurde viigu kindlasti kahekordne tee, üks sõidukite jaoks ja teine jalakäijatele (sõidutee puude 45 vahel jalgteel 45 ja põõsastara 143 vahel). Sissepääsud platsidele olgu küllaldaselt laiad (3—5 m), et ei rikutaks taimestikku; sama peab ka ütlema teede kohta. Nii näiteks spordiväljakut piiravat teed võib väga hästi kasutada ära sportlikeks ülesanneteks:

ringjooksuteeks ümber väljaku, 60 m teeks (31) kiirusjooksuks (tütarlastele võib siin veel eraldi mõtta välja 40 m tee), pöördekohtadeks sõidukitele (14) jne.

Kooliaia sisemise jaotuse piirid annavad mitmesugused pöösastarad, mis kujutavad vaheseinu välismaailma ja sisemiste osade vahel (133—144). Igal pöösastaral olgu oma kindel ülesanne: iluaias õitsvad ehk vabavormilised pöösad, pöetavad tarad; mesila piirdel meepöösad tarana jne.

Nagu kirjutusest näha, avaldab kooliaia jaotusele ja sisustamisele suurt mõju ilmakaared, kaitse- ja jaotusiseloomuga taimestik, veeolud, mullapind, teed ja hoonete asetus.

Kui enam vähem on juba kindel kooliaia üldjaotus, järgneb selle sisustamine üksikute osade järele.

Jooksumuru. Maa-ala olgu sarnane, et ei kannataks üleliigse vee all. Kuivagu kergesti peale sademeid. Vajaduse korral anda drenaaž. Külvata vastupidav spordimuru. Jooksumurul ehk spordiväljakul (9) võivad leida aset järgmised osad: kaugushüppe-rada (26), kõrgus- ja kepihüppe-kast (27), odaviskejoon (28), kuulitõuke-ring (29), kettaheiterring (30), 60 m jooksutee (31), keskel võrkpalliplats (32). Spordiväljakut piirab ringtee (jooksuks). Samas leiduvad ka mõned puhkekohad, pingid (22).

Mänguplats väiksematele lastele (8): värvilisleheline ilupuu (39), leinakujulised puud (122—125), tugevama iseloomuga pöösastarad (140—141), liivakast (23) ja kiigepostid (24).

Siseõu (14), seletus oli eespool. **Karjaõu** (12), kui see lage, siis piirata puudega. **Kompost** (13), seletus oli eespool. **Lavade asukoht** (7), seletus eespool.

Õpetajaskonna ja teenijaskonna aed (11). Põhjast piiratud kaherealise taraga, vahel okastraattara. Aias mitmesugused viljapuude liigid ja sordid: teraviljalised (82—99), ja kiviviljalised (ploomid 100, kirsid 101); marjapöösad: vaarikad (145), tikerberid (146), punased sõstrad (147) ja mustad sõstrad (148). Pöösaste ja puude read asetatud sarnaselt, et nende vahel võimalik maaharimine hobusega. Puude all kasvatada köögivilja. Selles aias asukoht pingile ja lauale (21), mille ümber 2 peenart lõiklilli.

Koolipuistu (10). Aia põhjapoolsel piirdejoonel (74—79) okaspuud: männid, kuused, nulud, pseudotsugaad, lehised. Asetus natuke tihedavõitu, ei saa hästi jälgida üksiku puu kasvu, vormi jne. Kuid peab silmas pidama, et siin on tegemist kaitse ülesandega seotud istandusega. Soovikorral võib istutada harvemini. Samuti võiksid siit välja jääda ka lehtpuud (69—73) ja pöösad (128). Üldist olukorda nad aga ei sega. Mitmesugused värviliseokastega okaspuud (80) ja kadakad, elupuud jne. (81). Viimaste vahel on võimalik korrapärane liikumine ja vaatlus. Okaspuude vahel heintaimed (155).

Koolipuistu lehtpuude ja ilupöösaste osa asub aia läänepoolsel küljel, kus toodud näitena mitmesuguse lehe ehituse ja värviga seemnete ja viljadega puud (46—68). Puude all varjupöösad (129) ja varjutara (132). Samad numbrid esinevad veel päiksepaistelises kohtades, siin asetsevad valgust nõudjad tarapöösad ja õitsvad pöösad.

Mesila (15). Mesipuud meepöösaste (meepuude) vahel, tarad meepöösastest (139).

Puukool (17), põhjast piirab koolipuistu ja pöösastara mitmesugustest madalamatest, pöetavatest pöösastest (138).

Iluaeda eraldavad teistest aia osadest ilupöösastarad, vabad vormid, õitsvad ritta asetatud (135), pöetavad (136, üks liik), kaitse ülesandega (137, astlad, ogad) pöösad.

Õppe- ja vaatlusaeda kas vabad või pöetavad pöösastara vormid (134), aga ühesuguse kõrgusega. Võivad olla ka mitut liiki, kuid ilusam on üks liik. Selle aiaosa sisustusest võib märkida: aiamaia (4) kaetud mitmesuguste liianidega, veekogu (5), kiviaed taimede ja madalate pöösaste kogust (149), siis morfoloogilistest, bioloogilistest, süstemaatilistest ja vaatluspeenardest (150). Sama ülesannet kooliaias võib täita veel kooli puistu.

Tööaed (16), siia asetada mitmesuguseid katsepeendraid, õpilas-, rühma- või klasside peendraid jne.

Möödu aluseks võib võtta viljapuude vahe kauguse (teraviljalised), mis võrdub 10 m (82—83 jne.).

Moe ja ühekülsuse element kooliuuendustöö arvustuses.

Joh. Käis.

Olen korduvalt rõhutanud kooliuuendustöö suurt osatähtsust meie rahvahariduse tõstmisel sellele tasemele, mis õigustaks eesti rahvale väärika koha kultuurrahvaste peres. Seepärast peaksid kõik koolitegelased tõsiselt hoolt kandma, et see töö moodsa (s. o. kaasaegse) kasvatusaaduse alusel järjekindlalt kasvaks, süveneks ja areneks, kooskõlas meie demokraatliku haridusideaaliga, ja et ei tehtaks suuremaid eksisamme, mis viiksid õigest sihist kõrvale. Peangi tunnustama, et uuendustahteline ja -võimeline osa eesti õpetajaskonnast on alati kainelt kaalunud koolitöö uuenduste võimalusi ja ka selle töö eestvõtjad on ikka kriitilises valgustuses käsitelnud kooliuuenduslikke probleeme. Õpetajaskonna tõise suhtumisega kooliuuendustöösse ongi seletatav kõigiti rõõmustav nähtus, et eesti kooli sisemise arengus, uuenduslikus kasvatus- ja õpetustöös ei ole seni (isegi viimase aja ümberhinnangute mõjul) olnud koolielu häirivaid murranguid, endiste töökspidamiste hülgamist ja uutele sihtidele siirdumist, nagu seda võime näha näiteks Venemaal, Lätis jm. Ennem võiks ehk tahta näha uuendustöö nobedamat edenemist, kui karta ühekülsuse ohtu liiga kiire leviku tõttu.

Asjalik arvustus, mille eesmärgiks on asja või töö edendamine võimalikkude vigade ja puuduste selgitamise kaudu, toob kasu igale uuenduslikule algatusele ja tööle. Nii-sugune arvustus on alati tervitatav. Seevastu on kasutu ja koguni kahjulik edenevale tööle tagasikiskuv, ühekülgne ja liialdustesse kalduv arvustus.

Arvustavaid mõtteid kooliuuendustöö kohta on seni esitatud ja harutatud peamiselt kursustel ja kasvatusteaduslikel nädalail, kus olen sageli esinenud niihästi põhimõtteid kui ka tegelikke küsimusi selgitavate ettekannetega ja näitetundidega. Kokkuvõtte tähtsamaist raskustest ja kahtlustest kooliuuendustöös olen avaldanud oma raamatus: „Isetegevus ja individuaalne tööviis“ (lk. 171—176, edaspidi lühendatult — „Ind. t.“). Nüüd on E. Kull avaldanud kaks kirjutist „moe“ ja „ühekülsuse“ elementid kooliuuendustöös („Eesti Kool“ 1935, nr. 5 ja 1936, nr. 2; edaspidi lühend. „E. K.“). Mõõda minnes, kuid minu arvates siiski liialdatud kujul, on näidanud mõningaid puudusi selles töös ka A. Kurvits („E. K.“ 1935, nr. 2, 3).

E. Kulli esimesel kirjutusel, mis ilmus ühtaegu mainitud raamatuga ja enne minu kirjutust uue kooli sihtidest ja teedest („E. K.“ 1935, nr. 9), ei pea ma tarvilikuks üksikasjalisemalt peatuda. Lugeja ise võib küllalt hästi otsustada, mil määral on E. Kulli väited seal põhjendatud, sest neilgi, kes pole vastavaist kursustest ja kasvatusteaduslikest nädalaist osa võtnud, on võimalus tutvuda eesti kooliuuendustöö põhimõtete, sihtide ja tegelikkude küsimustega, mis on kokku võetud peamiselt mainitud teoses.

Oma viimases kirjutuses, polemiseerides B. Reaga (vt. „Kasvatus“ nr. 8 — 1935), E. Kull kordab üldjoontes samu mõtteid, mis esimeses kirjutuses, kuid tunduvalt tagasihoidlikumalt ja pooldades juba niisuguseid kooliuuendustöö põhimõtteid nagu isiksuse arendamine („E. K.“, lk. 85), individuaalne s. o. isikupärane õpetus ja kasvatus (lk. 87) jne. Kuid siiski ilmneb E. Kullil väära arusaamist eesti kooliuuendustöö üldsihtidest ja sellele lisaks minu raamatu ebatäpset tsiteerimist ja ebaõiget tõlgendust, mis annabki minule põhjuse sõnavõtuks.

1. E. Kulli arvustuse peapunktiks on „individualisatsioon kasvatuses, aga mitte õpetuses“ („E. K.“ lk. 86)“. Mõlemas kirjutuses on mõistete: individuaalne, individualisatsioon, individualistlik, individualism käsitlus ebaselge, kohati koguni vasturääkiv. Sellest näiteid: „Seepärast võitlesingi eelmises sõnavõtus individualisatsiooni vastu kasvatuses“

(„E. K.“ lk. 86). „Mida suuremad individuaalsed võimed kui ka kasvatuslik tase üksik-isikuil (minu sõr. J. K.), seda tugevam on riik (lk. 86)“. „Individaalset tööviisi ei tule aga samastada individuaalse, s. o. isikupärase õpetusega ja kasvatuslega, mille vastu ma ei sõdi“ (lk. 87, autori enda sõrõndus). Tõesti raske on lugejal aru saada, mida siis autor õieti pooldab ja mille vastu ta „sõdib“ (autori enda väljendus).

Tundub, et E. Kull seob „individuaalset“ tingimata ka „individualistlikuga“, nagu seda võib mõista lausest: „Kui kooliuuendustöö oli meil enne ja vähemal määral nüüdki veel individualismi-vaimuline, siis on ka individuaalne tööviis õppe- ja kasvatusmeetod, mis sisaldab väga vähe sotsiaalsuse sihte taotlevat elementi (lk. 87)“. Kui nii on, siis autor eksib: individuaalne tarvitseb olla sama vähe (või palju) individualistlik, kui sotsiaalne sotsialistlik. Nende mõistete segamine ei ole õige.

Ühe eksimuse kannul käivad teised. E. Kull kirjutab: „Teatava moena tööme (kes? J. K.) pärast Maailmasõda Lääne-Euroopast individualismi kultusele rajatud kooliuuendus-suuna“ ja küsib edasi: „Miks ei kõlba siis individualism kooliuuendustöö alusmüüriks? (lk. 86)“. Need laused vajavad õiendust faktilisest küljest:

a) Individualismi õitseaeag oli XIX sajandis (E. Key „Lapse sajand“ ilmus just sajandi vahetusel, 1900. a., samal aastal suri Fr. Nietzsche). Peale selle olgu tähendatud, et äärmise individualismi kasvatuslikud ideed pole kuski kunagi nimetamisväärsset teostamist leidnud.

b) Individualistlik haridusideaal on loodud uushumanismi ajastul W. v. Humboldt'i (suri 1835. a.) ja Fr. Wolfi (suri 1824. a.) poolt. XX sajandi kooliuuenduslik liikumine, mida tuntakse eriti töökooli nime all, on otse individualismi ja sellega suguluses oleva intellektualismi vastu sihitud, sest ta nõuab küll isetegevust ja individuaalsete võimete kujundamist, aga ka terviklust (totaalsust) ja sotsiaalsust. See peaks täiesti selge olema töökooli ja moodsa kooliuuendustöö põhjendajate suuremaist teoseist, näiteks G. Kerscheneinsteiner'i põhiteosest „Theorie der Bildung“. Samuti ei saaks H. Gaudig'i kasvatuslikke ideesid nimetada individualistlikeks jne.

c) Minule on täieliseks uudiseks E. Kulli arvamus, nagu oleks individualism kunagi eesti kooliuuenduse „alusmüüriks“ olnud (oma väidet E. K. ühegi konkreetse fakti või nähtusega ei põhjenda). Ometi olen ma alates 1920. a. seisnud ligidalt eesti koolile, eriti aga kõigele uuenduslikule tööle. Ka ei ole mulle midagi säärast, mida väidab E. Kull, silma puutunud meie ped. kirjandusest. Pean autorilt küsima: kes ja kunas on propageerinud Eesti individualismi kasvatuses niisuguses ulatuses, et autor näeb selles juba mingit ohtu kooliuuendustööle ja peab tarvilikuks „moe“ ja „ühekiõlguse“ eest hoiatada? Kas autor ei tea või ei tunnusta seda, mis juba iseseisvuse algusaastail alates on kooliuuendustöös tehtud sotsiaalse kasvatusalal, näiteks õpilaste omavalitsus mitmesugusel kujul, isetegevuslikud õpilasringid, igasugused ühissetevõtted koolides (aktused, koolipeod, koolinäitused, õppekäigud, õppereisud, koolikooperatiivid). Ja kas ei ole ka uued õppeviisid ja õpetusvõtted (vaba õppejutt, individuaalne tööviis — vaatamata oma nimetusele — jt.) samuti viljakamat ühistööd taotelnud?

Kui ehk öeldakse, et viimastel aastail on kooliuuendustöö viljelnud ainult õpetuslikku külge, siis ei ole seegi põhjendatud: minu teades on kursustel ja kooliuuenduslikel nädalail ikka ka kasvatuslikke küsimusi harutatud. Kui aga õpetusküsimustele on rohkesti tähelepanu pühendatud, siis on seda elu ise nõudnud: 1930. a. alanud koolide koondamise tõttu muutusid töötingimused liitklassistes maa-alkkoolides väga raskeiks ja seetõttu loomulikult kerkisidki esikohale õpetuse küsimused (ind. tööviis, tööjuhatused jne.).

2. Teine oluline punkt E. Kulli arvustuses on „sõda“ individuaalse tööviisi ja tööjuhatusete menetluse vastu. Olen püüdnud oma raamatus „Isetegevus ja indiv. tööviis“ seda uuenduslikku tööviisi käsitleda põhjalikumalt, mida tunnustab ka J. Grüntali arvustus „Eesti Koolis“ nr. 1 — 1936. Kuid E. Kulli viimasest kirjutusest selgub, et ta kuigi palju

ei arvesta seda käsitlust, mis ongi käesoleva ajani olnud individuaalse tööviisi rakenduse aluseks (erandjuhud välja arvatud) ja tuleb jälle põhjendamata etteheidetega, mis oleksid vist küll ära jäänud, kui autor oleks täitnud J. Grüntali nõuande — lugeda vastav peatükk mainitud raamatust.

Taganedes oma esialgselt seisukohast ind. tööviisi suhtes, selgitab E. Kull nüüd, et „kui ma räägin siin individuaalsest tööviisist, siis mõistan ma selle all erilist kindlat tehnilist töövõtet umbes dalton-plaani mõttes, aga kitsama mahuga („E. K.“ lk. 87)“. Kui autor seda seni veel ei teadnud, siis lubatagu talle ütelda, et Eestis ei ole seni veel üheski koolis dalton-plaani teostatud ei kitsamas ega laiemas mahus, samuti ei ole dalton-plaani meil keegi avalikult propageerinud. Kuidas hinnata dalton-plaani, mille kohta on olemas laialdane võõrkeelne kirjandus, individuaalsuse- ja sotsiaalsuse-printsipi seisukohalt, on teataval määral selgitatud minu raamatuskki, nii et siin sellest rääkida ei ole põhjust. Seega on E. Kulli võitlus individuaalse tööviisi = dalton-plaani „moe“ ja „ühekülguse“ vastu samuti võitlus olematu vaenlasega.

Kuid sellele vaatamata pühendab E. Kull oma arvustuses õige mitmed read ka individuaalsele tööviisile ses käsituses, mida tuntakse eesti koolis. Mul on siin õigus autorile ette heita, et ta oma väidete põhjendamisel tsiteerib minu raamatut ebatäpselt ja ütlen isegi rohkem — kohati ebakorrektselt: a) Indiv. tööviisi definitsiooni sõnastuse kohta lausub autor ise „nii umbes (minu sõr.) J. Käis'i definitsioon (lk. 87)“; seejuures on lause jutumärkides, s. t. peab olema täpne tsitaat, kuid ütle mata on jäetud, kust see on võetud. Raamatus „Isetegevus ja ind. tööviis“ (lk. 93 jj.), samuti minu kirjutuses („E. K.“ lk. 384) on see teisiti. b) Autor väidab: „Nii nõuab (minu sõr.) J. Käis 75% üldtundide arvust individuaalsele tööviisile („E. K.“ lk. 87)“ ja juhatab ka lk. 168 minu raamatust. Sealt aga loeme: „Ei tahaks seada mingeid kindlaid norme aja jaotuseks individuaalse ja ühise töö vahel, kuid ind. töötamiseks võiks kasutada kuni 75% üldisest tundide arvust, vastavalt õppeaine laadile. Nii näiteks on võimalik ja kasulik töötada individuaalselt maateaduses rohkem kui ajaloo, looduseõpetuses rohkem kui matemaatikas, viimases rohkem kui kirjandusõpetuses“ jne. See käib ainult ühe ainerühma — teaduslikkude ainete kohta. Elamusainete (3. rühm) kohta on mõned read allpool (lk. 169) öeldud: „Nende ainete käsitluses olgu ühistöö täielises ülekaalus“. Kas ei ole mul õigust siin autorile ette heita ebakorrektsust? d) Minu mõtete ebaõigeks tõlgenduseks osutub ka E. Kulli arvamus, nagu toimuks individuaalse tööga seotud kontrollimine (testimine) ühistundide arvel. Säärast mõtet ei leidu minul kuski ja ta on sama ebalooiline nagu arvamus, et näiteks ajaloo testimiseks tuleb aega võtta maateaduse tundidelt.

Juba need näited iseloomustavad E. Kulli (omapärast) käsitlusviisi niipalju, kui see puutub minu vaadete edasiandmise. Seda tahaksin veelgi pisut täiendada. Autor kulutab palju jõudu ja ruumi, et põhjendada oma väidet: „Tõe ainuõigust koolipõllul ei saa omada üksik töövõte (lk. 85)“. Didaktika üks põhinõudeid on õpetuse mitmekesisus ja ma ei ole kuulnud, et ükski tõsine kooliuuenduslane oleks väitnud vastupidist. Igatahes ei ole autor millegagi tõestanud, et „tõe ainuõiguse“ nõudmine indiv. tööviisile on saanud „moe“ ja „ühekülguse“ elemendiks kooliuuendustöös. Oleks kasulik olnud, kui autor ei oleks jät nud tähele panemata esimest lauset peatükis Ühistunnid: „Individaalsuse- ja isetegevusepõhimõtte teostamise üheks eesmärgiks on õige suhte saavutamine klassiühiskonna ja üksiku õpilase töö vahel, tunnustades individuaalset tööd klassitundidega üheväärseks. See tähendab, et individuaalne töö ei saa tõusta ainuvalitsevale kohale õpetegevuses ja teda „peab siduma ühise töötamisega õppetundides („Ind. t.“, lk. 163)“. Sama mõte kordub veel mujalgi.

E. Kull ei suuda veel näha individuaalses tööviisis sotsiaalse kasvatus elemente. On tõenäoline, et autor omas praktikas tõepoolest pole individuaalses tööviisis neid leidnud. Kuid enne kui kategooriliselt ja põhjendamata kinnitada, nagu „ei peaks paika“ väide, et

individuaalse tööviisiga rajatakse alus tõelisele tööühiskonnale, seega sotsiaalsele kasvatusel, et individuaalne töö arendab vastutustunnet jne. („Ind. t.“, lk. 177), oleks küll kasulikum olnud küsimusega ligemalt tutvuda (vt. J. Grüntali arvamused „E.K.“, 1936, lk. 45).

3. Üsna ägedalt arvustab E. Kull tööjuhataste menetlust, mida teatavasti laialdaselt rakendatakse liitklassistes koolides nimelt teaduslike ainetega rühma käsitlusel. Autori väited jätvad siingi mulje, et ta ei ole tõsiselt tutvunud (või ei ole tahtnud tutvuda) tööjuhataste metoodikaga („Ind. t.“, lk. 111—147), sest muidu ta ei oleks ometi väidanud, et „tööjuhatus on äärmiselt abstraktsioon“ (see väide esineb autoril tervelt 3 korda: „E.K.“, 1935 — lk. 192, 195, 1936 — 88). Otse esimene nõue tööjuhataste suhtes on: nad olgu „sõnastuselt selged, sisult konkreetseid ja küllalt asjalikud (lk. 111)“. Aga loetagu, mis kirjutab E. Kull ise ainult 10 rida allpool sellest kohast, kus tööjuhatus on tunnustatud „äärmiseks abstraktsiooniks“ („E.K.“, lk. 192): „Algkooli vanema klassi õpilane võttis läbi möödunud õppeaastal individuaalse tööviisi rakendusel ja tööjuhataste kasutamisel ühe eesti kirjaniku teose. Õpilane koostas eeskujuliku kava, tõi välja tegelased, iseloomustas neid, vaatles stiili, kirjutas välja kõnekäänud, tundmatud sõnad ühes seletustega (minu sõr. J. K.), mis oli antud lugemispala all ja lõpuks täiendas seda illustreerimistega. Töö oli väga korralik, puhas ja lehitsedes käsikirja jäi mulje, et töö oli tehtud mehiselt („E.K.“, lk. 192).

On ilmne, et „äärmise abstraktsiooni“ järgi ükski õpilane säärasalt tööd ei kirjuta ja et autori väide on „äärmiselt“ liialdus.

Et autor pole toonud ühtki tööjuhataste „äärmise abstraktsuse“ näidet, ei ole mul ka siin, piiratud ruumi arvestades, tarvidust tuua näiteid konkreetsetest tööülesannetest. Leidku lugejad neid ise tööjuhataste kogudest. Siiski tahaksin küsida: Mille poolest on näiteks õpetaja dikteeritud või tahvile kirjutatud ülesanded õpilaste iseseisvaks tööks, milleta õpetajad liitklassis toime ei tule, konkreetsemad? Vastust sellele ei leidu autori kirjutustest.

Poleemilises kirjutuses võib ju lubada iseseisva töötamise kohta tööjuhataste abil endale ka selliseid ironiseerivaid väljendusi, nagu järgmine: „Väliselt võib õpetaja tunda tõsiselt rahuldust, kuna kõigil õpilasil on ninad raamatuis (lk. 80)“, takti küsimus jäägu siin autori enda sisemiseks asjaks. Paratamatult on kõigil, kes oma töös raamatut kasutavad, ka autoril endal, „nina raamatus“, ja isegi siis kui õpilase töös tõesti midagi rohkem ei olekski, oleks ometi saavutatud seegi paremus, et õpetajal, kes töötab liitklassis teise õppeaastaga, pole muret korra suhtes. Olen näinud palju tunde ja ise neid andnud, ka „mustertundidena“ ja olen ikka tähele pannud, kuidas just need lapsed, kel hästi oli „nina raamatus“, elavalt osa võtavad ühisest arutlusest, mis ikka varem või hiljem järgneb iseseisvale tööle. „Tühjad, läikivad, vaskkatlad“ on küll vanade õppemeetodite saavutus (Kerschensteiner'i sõnad), aga õigesti rakendatud tööjuhataste menetlus aitab sellest kurvast nähtusest vabaneda. Et see nii on, tutvutagu näiteks objektiivsete uurimustööde tulemustega Inglismaal, Ameerikas.

Mõlemas kirjutuses E. Kull väga kategooriliselt väidab (viimases koguni korduvalt), et individuaalne tööviis tööjuhataste abil on muutunud „mahakirjutamiseks“. Sellele väitele püütakse usutavust anda ka ühe teise autori vastava märkusega „Besti Koolis“ (1935, nr. 3), mis minu arvates on sama ühekülgne ja otsitud, kui autori omagi: üksikjuhust on tehtud karikatuurne üldistus. Mahakirjutamise probleem ei ole sugugi nii lihtne, teda on arutatud ka kooliuuenduslikel kursustel tööjuhataste menetluse suhtes ja enamvähem tõenäolikk kokkuvõtte mitmesugustest arvamustest on toodud samas raamatus „Isetegevus ja ind. tööviis (lk. 174—175)“. Aga kuidas õieti on lugu mahakirjutamisega vanade töövõtete rakendusel, sellest muidugi E. Kull ei lausu sõnagi.

Ka ei ole põhjendatud E. Kulli arvamused, et „tööjuhataste ei ole tarvis niivõrd õpilasele klassis kui kodus („E.K.“, lk. 89)“. Liitklassise kooli õpetaja sellega nõustada ei saa, sest siin on täiesti selge tööjuhataste suur tähtsus töökorraldusel klassis. Ka üksikklassises

koolis aitab tööjuhatus produktiivsemalt kasutada õppetundi ja vähendada koduste tööde hulka, mille rohkus tekitab tõsist rahulolematust lastevanemate keskel.

Mis on siis põhjutanud ärevust tööjuhatuste menetluse kiire leviku puhul? Arvustusest seda ei selgu, ja minu arvates mingit ähvardavat liialduse ega kahjuliku ühekülgsuse ohtu tööjuhatuste kasutamisel meie koolides ei ole. Õpetajad oma enamikus on küllaltki teadlikud tööjuhatuste menetluse paremuses ja puudustes. Üksikuid erandjuhte ei või üldistada.

4. Lõpuks paar väiksema tähtsusega asja. Oma viimases kirjutuses E. Kull leiab, et rahvustunne olevat kooliuuendustöös viimase ajani „täiesti unustusse jäetud“. Kui rahvustunde arendamise üle otsustada ainult mõnede väliste tunnuste, näiteks sõna rahvus ja selle tuletiste esinemissageduse järgi, siis võib ju selline arvamus tekkida. Kui aga eesti omapärast kultuur- ja hariduselu loova töö tõelist väärtust sügavamalt hinnata, siis peaks selge olema, et kooliuuendus on alati olnud ja on nüüdki tõsine rahvuslik töö.

Tahaksin veel märkida seda, et autor asjata kardab sõna „moodne“ ja nähtava rahuldusega mainib, et mina olevat leiutanud uue mõiste: „uuenduspedagoogika, mis sisuliselt väga tabav ja kõlalt meeldiv („E.K.“, lk. 86)“. Lubatagu sel puhul selgitada, et „uuenduspedagoogika“ ei ole sama, mis „moodne pedagoogika“, ega saa seepärast viimast asendada. Seda pole tarviski, sest väljendused „moodne teadus“, „moodne kunst“ jne., millega tähistatakse vaid nähtuse kaasaegset, ajakohast taset, on teaduslikus keeles täiesti tarvilis-kõlblikud. Autori väited „madam Moest“ (lk. 85) ja „moodsest“, kui nähtusest, „mis mõnikord risti vastu käib meie mõistusele (lk. 86)“, on ühekülgsed.

Teised väiksemad, kuigi põhjendamatud etteheited kooliuuendustööle jäägu siin ruumipuudusel ümberlukkamata, sest nad langevad iseendast põhimõtteliste etteheidete tagasi-tõrjumisega.

Õpilaste edasijõudmine alg- ja keskkoolis.

Al. Lepp.

Algkoolid.

Õpilaste edasijõudmine õppimises. Algkooli õpilased viiakse ühest klassist teise ja tunnustatakse koolikursuse lõpetanuks õppenõukogu otsuse järgi õpilase õppetöö edu ja üldise vaimse arenemise põhjal Haridusministeeriumi poolt määratud korras. 1933/34 õ/a. alates on kehtiv õpilaste hindamise ning klassi- ja koolikursuse lõpetamise kohta järgmine korraldus (RT 14 — 1934):

„Algkooli I—V klassi õpilased viiakse järgnevasse klassi, kui nende õppetöö on hinnatud vähemalt rahuldavaks¹⁾ kõigis aineis või puudulikuks mitte enam kui ühes aines, kuid IV ja V klassi õpilasile võib õppenõukogu määrata puudulikuks hinnatud aines ka õppeülesande, mis tuleb täita õppetöö alguseks järgneval kooliaastal. Ei täida õpilane talle määratud õppeülesannet, jäetakse ta samasse klassi kursust kordama.

Algkooli VI klassi õpilased tunnustatakse algkooli kursuse lõpetanuks, kui nende õppetöö on hinnatud vähemalt rahuldavaks kõigis aineis. Õpilasile, kes kevadel on tunnustatud nõrgaks mitte enam kui ühes või puudulikuks mitte enam kui kahes aines, võib õppenõukogu määrata nõrgaks või puudulikuks tunnustatud aineis sellekohased õppeülesanded, mis õpilased peavad täitma õppetöö alguseks järgneval kooliaastal. Ülesande mitterahuldavalt täitmise puhul jääb õpilane viimasesse klassi kursust kordama.

¹⁾ Hinnete skaala: Väga hea, hea, rahuldav, puudulik, nõrk.

Enne eeltoodud korralduse kehtimahakkamist — kuni 1933/34 õ/a. — toimus klassist klassi üleviimine ametlikult ilma katseteta ja õppeülesandeid võis määrata ainult lõpuklassi (VI kl.) õpilasile. Seetõttu ka õppeülesannete või järelkatsete saajate arv moodustas tol ajal tähtsusetu osa — kuni 1% — õpilaste üldarvust õ/a. lõpul.

Järelkatsete sisseadmine ka IV ja V klassis on möödunud kahel aastal järelkatsete saajate arvu tõstnud üle riigi ümmarguselt 5%-le ja vastavalt sellele vähendanud umbes 3 punkti võrra (83-lt 80-le) kevadel klassikursuse lõpetanute arvu:

		1934/35	1933/34	1932/33	1931/32	1930/31
Klassikursuse lõpetanud kevadel	p.	77,8	77,1	80,4	80,2	81,8
	t.	82,5	82,1	85,1	84,8	86,0
	k.	80,1	79,5	82,7	82,5	83,8
Kursust kordama jäetud	p.	16,8	18,0	18,5	18,6	17,2
	t.	12,9	13,7	13,9	14,2	13,1
	k.	14,9	15,9	16,2	16,5	15,3
Järelkatsed määratud	p.	5,4	4,9	1,1	1,2	1,0
	t.	4,6	4,2	1,0	1,0	0,9
	k.	5,0	4,6	1,1	1,0	0,9

Nagu toodud andmeist nähtub, ületavad tüdrukud edasijõudmises poisse tunduvalt: klassikursuse lõpetajaid on kevadel tüdrukute hulgas umbes 4. punkti võrra üle riigi rohkem. See vahekord esineb nii linnus kui maal.

Arvud näitavad samuti, et linnaõpilased on üldiselt edukamad maaõpilasist: ilma järelkatseteta läheb klassist klassi linna-alkkooles 82,3% õpilasist (5 viimase aasta keskm.), maa-alkkooles 81,4%, teiseks aastaks jääb klassi linnaõpilasist 13,8%, maaõpilasist 16,4%.

Edasijõudnuid klasside järgi jälgides näeme, et kevadel klassikursuse lõpetanute protsent on esimeses kolmes klassis linnus suurem kui maal, IV ja V klassis peagu võrdne. Erandina paistab siin silma maa-alkkoolide lõpuklassi suur kevadine lõpetajate protsent, mis on linna koolide sama klassi lõpetajate arvust kõrgem keskmisest üle 10. punkti. Selle nähtuse põhjuseks tahab olla asjaolu, et maakoolest jääb ära eelviimase — V — klassi lõpul, koolikohustuse vanuspiiri kättejõudmisel, õpilasi suhteliselt umbes kaks korda rohkem kui linnakoolist, mistõttu — võttes arvesse, et enne kursuse lõpetamist koolist lahkujad oma suures enamuses kuuluvad nõrgemate õpilaste hulka — maa-alkkooli lõpuklass nähtavasti osutubki edasijõudmises edukamaks. Seda väidet kinnitab omalt poolt ka järelkatsete saajate protsent maa-alkkooli lõpuklassis (viimase 5 a. keskm. 6,3%), mis on üle kahe korra väiksem kui linna-alkkoolide lõpuklassis (14,3%).

Õpilaste edasijõudmine õppimises (% õpil. arvust õ/a. lõpul 1930/31—1934/35 õ/a. keskmise alusel):

		I kl.	II	III	IV	V	VI	Keskm.
Klassikursuse lõpetanud	linn	89,0	87,5	86,0	79,0	75,3	75,9	82,3
	maa	82,6	84,5	82,3	78,3	74,5	86,3	81,4
	kokku	84,0	85,2	83,2	78,5	74,8	83,0	81,7
Järelkatsed määratud	linn	0,02	0,1	0,1	4,7	6,3	14,3	3,9
	maa	0,4	0,6	0,8	3,6	4,5	6,3	2,2
	kokku	0,3	0,5	0,6	3,8	5,0	8,9	2,6
Kurust kordama jäetud	linn	11,0	12,4	13,9	16,3	18,4	9,8	13,8
	maa	17,0	14,9	16,9	18,1	21,0	7,4	16,4
	kokku	15,7	14,3	16,2	17,7	20,2	8,1	15,7

Toome viimase 3 a. jooksul klassikursuse lõpetanute arvu ka üksikaastate järgi, et anda pilti klassikursuse kevadel lõpetanute arvu tagasimineku ulatusest kahel viimasel aastal IV ja V klassis, mis tingitud, nagu eelpool juba märkisime, järelkatsete sisseadmisest neis klassides.

Klassikursuse lõpetasid õ/a. lõpul (kevadel):

Linnad:	I kl.	II	III	IV	V	VI
1934/35 õ/a.	87,8	87,0	85,7	72,5	68,1	77,5
1933/34 „	89,3	87,0	85,7	72,7	68,7	73,9
1932/33 „	88,4	87,3	85,5	83,9	80,7	76,7

Maad:

1934/35 õ/a.	82,5	84,0	81,8	73,9	70,9	89,5
1933/34 „	82,7	84,2	81,9	74,5	69,6	84,2
1932/33 „	82,3	84,1	82,9	81,2	77,0	86,4

Järelkatsete saajaid oli algkooles 1935 a. kevadel üldse üle riigi 5297 ehk 5% õpilaste üldarvust õ/a. lõpul. 1935 a. oktoobris kogutud andmeil neist ei ilmunud sügisel järelkatseile 24,5%, osutus nõrgaks 12,7% ja õiendas rahuldavalt 62,8%.

Maa lastel on suviste tööde tõttu õppeülesannete täitmine aja nappusel raskendatud, mistõttu järelkatsete tulemused linnakooles on tunduvalt paremad kui maakooles: linnus õiendas sügisel järelkatsed 72,5%, osutus nõrgaks 9,8%, ei ilmunud üldse järelkatseile 17,7%, maal on vastavad arvud 58,6% — 13,9% — 27,5%.

Arvestades ka järelkatsete tulemusi, osutus õpilaste edasijõudmine üle riigi viimase viie aasta jooksul kaunis ühtlaseks:

	Õpil. arv õ/a. lõpul	Klassikursuse lõpetanud:			Jäetud kursust kordama:		
		Kevadel	Sügisel	Kokku	Kevadel	Sügisel ¹⁾	Kokku
1934/35 õ/a.	106051	80,1	3,2	83,3%	14,9	1,8	16,7%
1933/34 „	112523	79,5	2,9	82,4 “	15,9	1,7	17,6 “
1932/33 „	110283	82,7	0,7	83,4 “	16,2	0,4	16,6 “
1931/32 „	106724	82,5	0,6	83,1 “	16,5	0,4	16,9 “
1930/31 „	102918	83,8	0,6	84,4 “	15,3	0,3	15,6 “

Klassikursuse mittelõpetamise põhjusi. Õppeaasta lõpul klassikursuse mittelõpetamise peapõhjuseks on teatavasti õpilaste nõrk edasijõudmine õ/a. jooksul üksikuis õppeaines (1934/35 õ/a. 93,4%, 1929/30 õ/a. 92%), kuna muil õppetööd pidurdavil tegureil (hai-gus jne.) pole olulisemat tähtsust.

Kevadel klassikursust mittelõpetanute nõrka edasijõudmist õppimises õppeainete järgi valgustasime viimati 1929/30 õ/a.

Järgnevalt vaatleme nõrka edasijõudmist 1934/35 õ/a., andes võrdluseks ka eelmise, 5 a. tagasi toimunud uurimuseandmed.

Suhtarvud on võetud vastava klassi õpilaste arvu (õ/a. lõpul) ja igas üksikus õppeaines mitteeasijõudmis-juhtude arvu vahekorrist. Suhtarvude saavutamisel on aluseks vaid nende klasside õpilaste arv, kus õpitatakse käsitatavat ainet: koduloos — kolme esimese klassi, loodusõpetuses, maateaduses, ajaloo — kolme viimase klassi ja muis aineis, arvatud välja võõr-keel, kõigi kuue klassi õpilaste arv.

Võõrkeelt õpetatakse eestikeelseis kooles teatavasti ainult kahes viimases (V, VI) klassis ja mitte kõikjal, muukeelseis kooles aga algab võõrkeele (riigikeele) õpetamine igas koolis juba II klassiga. Sellest tingituna on üleriiklikud suhtarvud toodud ka vaid kahe viimase klassi kohta ja arvestatud on ainult nende koolidega, kus esineb võõrkeel. Keskmiselt tuli 1934/35 õ/a. üle riigi 1 nõrga õpilase kohta 2,4 nõrka ainet (juhtu).

Esikoha raskuselt omab algkooles matemaatika — iga 100 õ/a. lõpul koolis olnud õpilase kohta tuli 1934/35 õ/a. maakooles nõrku selles aines 14,1 (1929/30 õ/a. 12,6), linnakooles 13,3 (11,4). Peaaegu samapalju annab nõrku õppekeel — maal 14,0 (12,3), linnus 12,3 (10,5). Kolmandal kohal seisab võõrkeel, andes maakooles nõrku 8,5 (8,6), linnakooles 13,0₁ (11,8). Muis aineis kõigub nõrkade % maal 3,8 (kodulugu) — 8,2 (ajalugu) ja linnus 3,7 (kodulugu) — 7,9 (maateadus) piires.

Kahes tähtsamas õppeaines — matemaatikas ja õppekeeles — on maakooles nõrku rohkem kui linnakooles. Muis aineis, arvatud välja võõrkeel, on vahekorrad enam-vähem võrdsed. Võõrkeelis on maakoolid kooli hinnete järgi edukamad kui linnakoolid: 1934/35 õ/a. oli nõrku võõrkeelis maal 8,5%, linnus 13,0%. Kuna edasijõudmise üldine tase muis aineis linnus kõrgem kui maal, tuleb oletada, et võõrkeele suurem nõrkade protsent linnakooles on tingitud suuremast nõudlikkusest õpilaste võõrkeele hindamisel õ/a. lõpul. Seda väidet aitab kinnitada ka see asjaolu, et linnus leidub 1934/35 õ/a. lõpul nõrku võõrkeelis peaaegu kõigis

¹⁾ Hulka arvatud ka sügisel järelkatsetele mitte ilmunud õpilased.

(94%) kooles, kuna maal 40% koolest, kus õpetatakse võõrkeelt, on täiesti ilma nõrkadeta, milline olukord sisult tundub ebatõenäolisena.

Algkooles on poisid tüdrukuist nõrgemad nii linnus kui maal kõigis aineis, eriti keeltes. See nähtus esineb, nagu näeme allpool, ka keskkooles.

Millest on tingitud tüdrukute suurem edu edasijõudmises, sellele on objektiivsete andmete ja vastavate eriuurimuste puudumisel raske otseselt vastata. Tähtsamaks põhjuseks näib olevat siiski asjaolu, et tüdrukud täidavad üldiselt oma õppeülesandeid püüdlikumalt ja hoolisemalt kui poisid. Tähelepanekud näitavad samuti, et tütarlast on õpetajal koolis kergem juhida, kasvatuslikult mõjutada kui poissi, kes on liikuvam, ei alistu nii kergesti distsipliinile. Nähtavasti soodustab teatud määral tüdrukute edasijõudmist ka nende kiirem füüsiline areng, küpsemine. Tüdrukud oma enamikus ei harrasta väljaspool kooli sporti, mille vastu tunnevad suuremat huvi poisid ja milline kõrvalharrastus võib ka osaliselt pidurdada edasijõudmist.

Veel paistab silma, et nõrkade protsent on 1934/35 õ/a. üldiselt tõusnud, võrreldes 1929/30 õ/a. See tõus on tingitud, nagu eelpool klassikursuse lõpetanute vaatlusel juba juhus oli märkida, peamiselt järelkatsete sisseseedmisest IV ja V klassis.

Iga 100 õpilase kohta tuli nõrku 1934/35 õ/a. lõpul üle riigi (sulgudes 1929/30 õ/a. andmed):

	Linnakooles:			Maakooles:		
	P.	T.	Kokku	P.	T.	Kokku
Matemaatikas	13,8	12,7	13,3(11,4)	15,2	12,8	14,1(12,6)
Õppekeeles	14,6	9,9	12,3(10,5)	16,8	11,1	14,0(12,3)
Võõrkeelis	16,5	9,6	13,0(11,8)	11,6	5,5	8,5(8,6)
Maateaduses	8,1	7,6	7,9(7,0)	7,7	7,3	7,5(6,6)
Ajaloo	7,5	7,1	7,3(5,6)	8,4	8,1	8,2(7,3)
Loodusõpetuses	6,5	6,5	6,5(6,4)	6,4	6,2	6,3(5,3)
Koduloos	4,5	2,9	3,7(3,0)	4,6	3,0	3,8(3,3)
Muis aineis	6,9	3,3	5,1(4,5)	6,3	3,0	4,7(4,8)

Nõrka edasijõudmist õppeainetes linna- ja maakooles klasside järgi võrreldes ilmneb, et maakoolide lõpuklassis on nõrku õpilasi õ/a. lõpul kõigis aineis ümmarguselt kaks, võõrkeelis koguni 3—4 korda vähem kui linnakooles.

Nõrku tuli iga 100 õpilase kohta 1934/35 õ/a. lõpul VI klassis (sulgudes 1929/30 õ/a.):

	Maal:			Linnus:		
	P.	T.	Kokku	P.	T.	Kokku
Matemaatikas	5,7	6,4	6,1(7,4)	11,8	13,1	12,4(12,9)
Õppekeeles	6,5	4,0	5,3(5,9)	12,2	8,4	10,3(9,5)
Võõrkeelis	5,0	2,2	3,6(5,4)	13,4	8,8	11,1(10,4)
Maateaduses	1,9	2,1	2,0(2,4)	3,1	4,2	3,6(4,2)
Ajaloo	2,5	2,7	2,6(2,9)	3,9	3,2	3,5(3,5)
Loodusõpetuses	1,9	2,4	2,2(2,5)	3,4	5,2	4,3(4,3)
Muis aineis	1,1	0,4	0,8(1,8)	3,7	1,7	2,7(3,4)

Kuigi selle nõrkade arvu vähesuse põhjuseks näib peamiselt olevat, nagu eelpool lõpetajate arvu vaatlusel juba märkisime, maa-alkooli viimase klassi õpilaste loomulik selektsioon, mis toimub V klassi lõpul, oletatakse siiski veel ka teise teguri mõju: lõpuklassi õpilaste teadmisi hinnatavat maal kõigis aineis õ/a. lõpul vastutulelikumalt kui linnakooles, et vältida suviste õppeülesannete määramist, milliste täitmine 14—15 a. lastele, kes maal talus juba töötavad aktiivselt kaasa ja oma suures enamuses edasiõppimist enam ei kavatse jätkata, sünnitab asjalt suuri raskusi. Objektiivsete andmete puudusel ei saa võtta seisukohta selles oletuses.

M a t e m a t i k a. 1934/35 õ/a. oli nõrku poiste hulgas keskm. üle riigi: linnus 13,8% (1929/30 õ/a. 12,1%) maal rohkem — 15,2% (13,5%). Linnus areneb nõrkade tõus järjekindlalt I kl. alates (10,5%) kuni V kl. incl. (19,2%), langedes tunduvalt vaid lõpuklassis (11,8%). Maal aga püsivad nõrgad võrdlemisi kõrgel ja ühtlasel tasemel kuni lõpuklassini, näidates selles aga veel järsumat langust kui linnakooles: V kl. tuli maakooles nõrku matemaatikas iga 100 õpilase kohta 16,5, VI kl. ainult 5,7.

Nõrku tüdrukuid oli matemaatikas keskm. üle riigi: linnus 12,7% (1929/30 õ/a. 10,6%), maal 12,8% (11,6%). Linnus püsib nõrkade arv I—III klassis 10% lähedal, tõuseb IV ja V klassis 6—7 punkti võrra ja paraneb lõpuklassis 13,1%-le. Sama tendents esineb ka maakooles, veelgi järsuma langusega viimases klassis.

Õ p p e e e l. Nõrku õppekeeles oli poiste hulgas keskm. üle riigi: linnus 14,6% (1929/30 õ/a. 11,9%), maal 16,8% (14,3%). Linnus suureneb nõrkade % õppekeeles, samuti kui matemaatikaski I (10,9%) kuni V klassini incl. (19,8%), paranes VI klassis 12,2%-le ehk 7,6 punkti võrra. Maal võrdub nõrkade protsent I klassis üldise keskmisega (16,8%), näitab tõusu kuni VI klassini (V kl. 20,9%) ja langeb lõpuklassis 6,5%-le.

Õppekeeles nõrku tüdrukuid keskm. üle riigi oli linnus 9,9% (1929/30 õ/a. 8,9%), maal veidi rohkem — 11,1% (10,1%). Tüdrukute nõrk edasijõudmine õppekeeles on linnus enam-vähem ühtlane kõigis klassides. Maal tuleb nõrku I—V klassis keskm. 11—12%, viimases langeb 4%-le (1929/30 õ/a. 4,7%).

V õ õ r k e e l. Nõrka edasijõudmist võõrkeelis, nagu alul juba märkisime, vaatleme ainult V ja VI klassis, kus see õppeaine esineb nii eestikeelseis kui ka muukeelseis kooles.

Üldiselt on poisid võõrkeelis nii linnas kui maal tunduvalt nõrgemad tüdrukuist. Keskm. oli V—VI kl. nõrku poisse üle riigi 1934/35 õ/a.: linnus 16,5%, maal 11,6% (1929/30 õ/a. 14,0%, 10,6%). Klasside järgi: linnus — V kl. 20% (1929/30 õ/a. 15,1%), VI kl. 13,4% (12,5%), maal V kl. 16,1% (12,7%), VI kl. 3,0% (7,1%).

Nõrku tüdrukuid võõrkeelis oli kahes viimases algkooli klassis üle riigi 1934/35 õ/a.: linnus 9,6% (1929/30 õ/a. samuti 9,6%), maal 5,5% (6,6%). Klasside järgi: linnus — V kl. 10,6% (1929/30 õ/a. 10,8%), VI kl. 8,8% (8,4%), maal — V kl. 7,8% (8,4%), VI kl. 2,2% (3,6%).

M u u d õ p p e a i n e d. Koduloos (3 esimest klassi) on poisid nii linnus kui maal võrdlemisi edukad ja ühel tasemel: nõrku oli linnus 1934/35 õ/a. 4,5% (1929/30 õ/a. 4%), maal 4,6% (3,9%). Ka loodusõpetuses, maateaduses ja ajaloo (3 viimast klassi) on linna- ja maapoisid edasijõudmises üldiselt peaaegu võrdsed.

	IV kl.		V kl.		VI kl.		Keskm.	
	Linn	Maa	Linn	Maa	Linn	Maa	Linn	Maa
Loodusõpetus	8,6	7,0	7,2	8,6	3,4	1,9	6,5	6,4
Maateadus	10,1	8,8	10,9	10,0	3,1	1,9	8,1	7,7
Ajalugu	9,2	9,9	9,2	0,5	3,9	2,5	7,5	8,4

Koduloos on nõrku tüdrukuid linnus 2,9% (1929/30 õ/a. 1,9%), maal 3% (2,7%). Nõrkade protsent loodusõpetuses, maateaduses ja ajaloo (kolm viimast klassi) kõigub tüdrukuil keskm. üle riigi 6,2—8,1% piires.

	IV kl.		V kl.		VI kl.		Keskm.	
	Linn	Maa	Linn	Maa	Linn	Maa	Linn	Maa
Loodusõpetus	7,0	6,8	7,5	7,9	5,2	2,4	6,5	6,2
Maateadus	9,2	8,6	9,4	9,0	4,2	2,1	7,6	7,3
Ajalugu	9,0	9,7	9,0	9,4	3,2	2,7	7,1	8,1

Lõpuks märgime, et toodud kokkuvõtted, näidates millised ained osutuvad suuremaks komistuskiviks õpilasile, ei anna meile vastust küsimusele, miks on need ained õpilasile raske- mad kui teised. Kas on nende õppeainete (matemaatika, õppekeel) kavad liiga suured, seisab süü õppemeetodeis resp. õpetajais või mõjutavad nõrka edasijõudmist mõned muud asjaolud, ja missuguses ulatuses — neis küsimusis oleks vaja jõuda suuremale selgusele koolitegelaste ja lastevanemate ringkonnis, kui tahetakse tõsta edasijõudmise taset meie rahvakoolis.

Lahkumine koolist enne koolikursuse lõpetamist. Kuni 1934/35 õ/a. oli õppi- mine algkoolis sunduslik õpilasele koolikursuse mittelõpetamise korral kuni 16 a. vanuseni, kusjuures õpilane, kes sai 16 a. vanaks kooliaasta esimesel poolel, vabanes koolikohustusest eelmise õppeaasta lõpul, kuna õpilane, kes sai 16 aastaseks kooliaasta teisel poolel, pidi käima koolis õppeaasta lõpuni. 1934/35 k/a. vähendati õpilaste koolikohustuse vanuspiiri kahe aasta võrra — 16 aastasel 14 aastale, kuna muud eelloetletud tingimused jäid endiseks. Käesoleval

1935/36 k/a. on õppimine sunduslik õpilasele koolikursuse mittelõpetamise korral samuti kui eelmisel k/a. kuni 14 a. vanuseni, kuid õpilane, kes saab 14 a. vanaks kooliaasta esimesel poolel, ei vabane koolikohustusest mitte enam eelmise õ/a. lõpul, vaid peab käima koolis kuni selle õppeaasta lõpuni. Tegelikult pikenes seega koolikohustus umbes ½ aasta võrra.

Järgnevalt selgitame, kui palju on neid õpilasi, kes lahkuvad algkoolist vanuspiiri kättejõudmise tõttu enne kursuse lõpetamist. Vaatlusele võtame viis viimast, arvatud juure ka käesolev 1935/36, õppeaastat (1935/36 õ/a. õpilaste arvu kohta kasutame eelkokkuvõrteid).

Algkooli I klassis oli õpilasi üle riigi õ/a. lõpul:

	P.	T.	Kokku
1926/27 õ/a.	8788	8080	16868
1927/28 „	9110	8619	17729
1928/29 „	9049	8697	17746
3 a. keskm.	8982	8465	17447
1929/30 õ/a.	11185	10245	21430
1930/31 „	11744	10960	22704 ¹⁾
2 a. keskm.	11465	10602	22067

Igal aastal nihkudes edasi ühe klassi võrra, peaksid viie aasta pärast (1931/32—1935/36 õ/a.) kõik need õpilased, kui istumajäämist ja surmajuhtumeid ei oleks, jõudma algkooli lõpuklassi. Tegelikult jõudis aga algkooli viimasesse (VI) klassi 1926/27—1928/29 õ/a. I klassis olnuist keskmiselt üle riigi vaid 66% (lõpetas 58%) ja 1929/30—1930/31 õ/a I klassi koostisest veelgi runduvalt vähem — 54% (lõpetas 50% ümber):

	VI kl. õpil. arv õ/a. lõpul			VI kl. jõudnute Koolikursuse lõpetanute %	
	P.	T.	Kokku	I kl. õpil arvust %	I kl. õpil. arvust %
1931/32 õ/a.	5404	5449	10853	64,3	56,0
1932/33 „	5692	5845	11537	65,1	57,3
1933/34 „	5974	6152	12126	68,3	59,5
3 a. keskm.	5690	5815	11505	65,9	57,7
1934/35 õ/a.	5674	5650	11324	52,8	47,7
1935/36 „	6385	6172	12557 ²⁾	55,3	—
2 a. keskm.	6029	5911	11940	54,1	—

Viiel viimasel õ/a. püsib seega enne lõpuklassi jõudmist koolist ärajäänute arv kolm esimest õppeaastat 6000 ümber, töustes kahel viimasel — 1934/35, 1935/36 — õppeaastal üle riigi aga juba 10000-ni. Seda koolistlahkunute arvu järsku tõusu tuleb kirjutada täies ulatuses õppiva noorsoo koolikohustuse vanuspiiri vähendamise arvele. Õpilaste arvu kahanemine kursuse kestel surevuse tõttu ei ole suur, moodustades vaid 4—5% koolist jäädavalt lahkunute üldarvust.

Algkoolist jäi ära koolikursuse kestel:

	Lahkunud	Šurnud ³⁾	Kokku	% (I kl. = 100)
1931/32—1926/27 õ/a.	5729	286	6015	35,7
1932/33—1927/28 „	5891	301	6192	34,9
1933/34—1928/29 „	5319	301	5620	31,7
3 kursuse keskm.	5645	296	5941	34,1
1934/35—1929/30 õ/a.	9742	364	10106	47,2
1935/36—1930/31 „	9762	385	10147	44,7
2 kursuse keskm.	9752	375	10127	45,9

Õpilaste kadu koolikursuse kestel, mis moodustas enne vanuspiiri muutmist keskm. üle riigi 34%, tõusis vanuspiiri vähendamise tagajärjel 16 aastalt 14 aastani tervelt 12 punkti võrra ja jääb praegu kehtiva koolikohustuse vanuspiiri juures püsima ka edaspidi sellele kõrgele tasemele.

¹⁾ Õpilaste arv õ/a. I poolel.

²⁾ Õpilaste arv õ/a. I poolel. Arvatud kaasa ka uue keskkooli II kl. (6. õ/a.) õpilased.

³⁾ 8—14 a. vahemikus surevuse tõttu koolist väljalangenud õpilaste arvu saamiseks on kasutatud suremustõenäosuse koeffitsiente, mis toodud „E. Statistikas“ — jaan. 1936.

Õpilaste koolist enne kursuse lõpetamist ärajäämine on õieti maaprobleeme. Linnakoolis ei jõudnud kahel viimasel õ/a. lõpuklassi 10%, maakoolis tervelt 56% õpilasist, sealjuures linnakoolis toimub ärajäämine peamiselt V kl. lõpul, maakoolist algab aga lahkumine juba III õ/a. lõpul: viimase kahe kursuse (1929/30—1934/35, 1930/31—1935/36) keskm. põhjal lahkus jäädavalt maakoolist III kl. lõpul 12% sisseastunuist, IV kl. lõpul moodustab kadu (I kl. = 100) juba ümmarguselt 31%, V kl. lõpul 56%. Lõpuklassi jõuab seega viimaseil aastail maal vaid 44% (linnus 90%).

Lõpuklassi jõudmine ei tähenda aga veel kooli kursuse lõpetamist. Lõpetas maal algkooli täie kursuse, arvestades ka järelkatseid, 1934/35 õ/a. vaid 40,1% I kl. astunuist (enne 1934/35 õ/a. keskm. 51%), linnus 75,3% (80%):

	Maa	Linn	Kokku
1931/32 õ/a. .	49,5	79,5	56,0%
1932/33 „ .	50,8	81,8	57,3 „
1933/34 „ .	53,8	78,4	59,5 „
3 a. keskm. .	51,4	79,9	57,7 „
1934/35 õ/a. .	40,1	75,3	47,7 „
1935/36 „ (arvatav)	42	83	50 „

Võib arvata, et algkooli kursuse lõpetajate arv ei tõuse lähemal aastail üle 50% sisseastunuist (maal 40%, linnus 80%). Teiste sõnadega: nüüdsest peale meie noorsoost saab täieliku 6-kl. algkooli hariduse umbes pool, kuna teise poole haridus piirdub vaid IV—V klassi kursusega, osalt veel vähemagagi. Kui suurel määral 1936/37 õ/a. kavatakse, kuni 17 a. vanuseni sunduslik järelkool siin suudab tuua lahendust ja parandust, näitab lähem tulevik.

Keskkoolid. (1922 a. seaduse alusel)

Õpilaste edasijõudmine õppimises. Kuni 1933/34 õ/a. eksameid keskkoolis ei olnud¹⁾ — õpilane viidi üle klassist klassi või tunnistati koolikursuse lõpetanuks tema üldise õppetöö edu ja vaimse arenemise põhjal, kusjuures neile õpilasile, kes osurused õppetöö lõpul nõrgaks ühes aines, võis õppenõukogu määrata selles aines järelkatsed, mis tuli õiendada enne õppetöö algust järgneval kooliaastal.

Uue korra järgi, mis hakkas kehtima 1934 a. kevadel, keskkooli õpilased viiakse vastavalt järgnevasse klassi ja tunnistatakse koolikursuse lõpetanuks, kui nende õppetöö on hinnatud vähemalt rahuldavaks kõigis aineis aasta õppetöö ja eksamite hinnangu alusel. Eksamid korraldatakse kevadel, õppetöö kolme viimase nädala kestel, möödunud õppeaasta kursuse ulatuses. Keskkooli õpilasile on eksamid sunduslikud kõigis, arvatud välja I, klassis: II klassis ühes õppeaines, III klassis — kahes õppeaines, IV kl. — kolmes õppeaines ja V klassis (11 õ/a.) — neljas õppeaines. Õpilasile, kes kevadel pärast eksameid on tunnistanud nõrgaks mitte enam kui ühes või puudulikuks mitte enam kui kahes aines, võib õppenõukogu anda järelkatsed (järelkatsed) neis aineis. Kui aga õppenõukogu arvates õpilase üldine arenemistase pole küllaldane, võib jätta õpilase, kelle teadmised on ühes aines nõrgad või kahes aines puudulikud, samasse klassi kursust kordama. Samuti jäetakse kursust kordama õpilane, kes ei ilmu sügisel järeleksamile või ei õienda seda vähemalt rahuldavalt.

Keskkooli (gümnaasiumi) õpilaste edasijõudmise üldine tase õppeaasta lõpul on meil madalam kui algkooli õpilastel. Enne eksamite sisseseadmist lõpetas klassikursuse üle riigi kevadel ümmarguselt 70%, kursust kordama jäi 10% ja järelkatsed sai sügiseks 20% õpilasist. Eksamite tarvitamiselevõtmise tagajärjel halvenes seisukord veelgi: õppetöö lõpul klassikursuse lõpetanute arv vähenes 70%-lt 62%-le, kuna järeleksamite (järelkatsete) saajate arv tõusis 20%-lt 27—28%-le:

¹⁾ Vajaduse korral võis neid määrata vaid HM, ja ainult lõpuklassis.

		1934/35	1933/34	1932/33	1931/32	1930/31
Klassikursuse lõpetanud kevadel	p.	56,0	56,6	66,5	66,3	66,0
	t.	67,5	66,7	73,9	73,1	72,6
	k.	62,1	61,9	70,5	70,0	69,5
Kursust kordama jäetud	p.	13,0	12,9	10,8	11,1	10,6
	t.	7,7	9,1	8,0	8,3	8,3
	k.	10,2	10,9	9,3	9,6	9,4
Järeltkatsed määratud	p.	31,0	30,5	22,7	22,6	23,4
	t.	24,8	24,2	18,1	18,6	19,1
	k.	27,7	27,2	20,2	20,4	21,1

Edasijõudmises on tüdrukud palju edukamad kui poisid: enne eksamite sisseseadmist oli tüdrukute hulgas klassikursuse lõpetajaid kevadel rohkem umbes 7 punkti võrra (73 : 66), eksamid tõstsid vahe 11 punktile (67 : 56).

Tüdrukute paremus edasijõudmises esineb igas klassis:

Klassikursuse lõpetanud kevadel:		I kl. II kl. III kl. IV kl. V kl.				
1934/35 õ/a.	p.	—	51,3	50,6	50,2	71,7
	t.	—	65,0	60,2	62,9	81,3
1933/34 „	p.	54,4	52,3	49,9	51,5	73,9
	t.	66,8	60,7	60,3	61,5	83,6
1932/33 „	p.	63,5	62,5	60,9	64,7	79,6
	t.	72,9	71,6	67,2	70,0	87,0
1931/32 „	p.	64,5	59,5	59,5	64,0	83,6
	t.	72,3	67,8	66,5	69,9	89,2
1930/31 „	p.	62,4	59,7	64,0	62,5	83,0
	t.	70,8	66,5	66,9	72,5	88,7

Toodud arvud näitavad, et vabalt on kursuse lõpetanud I—IV klassis kahel viimasel aastal poistest ainult 50% ja tüdrukuist 60% ümber. Lõpuklassis on edasijõudmine suurem esimese nelja klassi keskmisest umbes 20 punkti. Mis põhjustab seda järsku tõusu, selle kohta puudub selgus. Võib ainult oletada, et elviimastes klassides (III, IV) hoolikamalt sõelutakse õpilasi ja lõpuklassi seetõttu nõrgemad ei pääse nii kergesti üldse. Samuti tundub, et juba lõpuklassi üleviidiuile, kooli lõpetajaille, määratakse järeleksameid tagasihoidlikumalt kui eelmistes klassides. Kõik see kokkuvõetult arvatavasti põhjustabki edukuse tõusu lõpuklassis.

Järeltkatsesajaajaid ja istumajäänuid oli üle riigi klasside järgi 5 viimase aasta kestel (% õpil. arvust õ/a. lõpul):

		I kl.	II kl.	III kl.	IV kl.	V kl.
Järeltkatsed määratud kevadel:	1934/35 õ/a.	—	29,9	30,7	33,0	17,5
	1933/34 „	27,2	30,7	30,7	31,6	16,6
	1932/33 „	21,9	22,5	22,3	23,9	11,5
	1931/32 „	20,6	23,8	24,4	24,0	9,5
	1930/31 „	21,8	25,7	24,0	22,8	9,8
Kursust kordama jäetud kevadel:	1934/35 õ/a.	—	11,6	13,8	9,9	5,4
	1933/34 „	12,2	12,8	13,7	11,4	4,2
	1932/33 „	10,0	10,1	13,4	8,5	4,9
	1931/32 „	10,8	12,2	12,2	8,8	3,8
	1930/31 „	11,4	11,0	10,5	9,2	4,2

Järeltkatsete tulemused mõjutavad suuresti õpilaste kevadist edasijõudmise taset, parandades seda üle riigi ümmarguselt 20 punkti võrra:

	Õpil. arv õ/a. lõpul	Klassikursuse lõpetanud:			Kursust kordama jäetud:		
		Kevadel	Sügisel	Kokku	Kevadel	Sügisel ¹⁾	Kokku
1934/35 õ/a.	7900	62,1%	22,7%	84,8%	10,2%	5,0%	15,2%
1933/34 „	10888	61,9 „	22,3 „	84,2 „	10,9 „	4,9 „	15,8 „
1932/33 „	11319	70,5 „	16,6 „	87,1 „	9,3 „	3,6 „	12,9 „
1931/32 „	12082	70,0 „	16,7 „	86,7 „	9,6 „	3,7 „	13,3 „
1930/31 „	13671	69,5 „	17,3 „	86,8 „	9,4 „	3,8 „	13,2 „

¹⁾ Arvestatud ka järeltkatseile mitteilmunud õpilased.

Möödunud 1934/35 õ/a. oli järelkatsete saajaid keskkoolis üle riigi 2187 isikut ehk 27,7% õpilaste arvust õppetöö lõpul. Neist õiendas järelkatsed 82% (p. 81%, t. 83%), osutus nõrgaks 13% (p. 14%, t. 12%), ei ilmunud üldse järelkatsetele 5%. Arvestades ka järelkatsete tulemusi sügisel, kujunes mees- ja naisõpilaste edasijõudmine üksikuis klassis möödunud 1934/35 õ/a. järgmiseks (õpil. arv õ/a. lõpul = 100):

	Klassikursuse lõpetanud:			Kursust kordama jäetud:		
	P.	T.	Kokku	P.	T.	Kokku
I kl.	—	—	—	—	—	—
II „	79,7	86,9	83,5	20,3	13,1	16,5
III „	74,7	85,1	80,0	25,3	14,9	20,0
IV „	82,0	86,7	84,6	18,0	13,3	15,4
V „	88,0	93,8	91,2	12,0	6,2	8,8
Kokku	81,1	88,2	84,6	18,9	11,8	15,4

Klassikursuse mittelõpetamise põhjusi. Klassikursuse mittelõpetamine oleneb keskkoolis, samuti kui teisteski koolis, õpilaste nõrgast edasijõudmisest õppimises (1934/35 õ/a. 98,4%), kuna haigus (1,2%) ja muud põhjused (0,4%) etendavad siin tähtsusetu osa.

Järgnevalt vaatleme klasside ja õppeharude järgi üksikuid aineid, milles 1934/35 ja 1929/30 õ/a. avaldus nõrk edasijõudmine. Suhtarvud on võetud klassi või õppeharu õpilaste arvu (õ/a. lõpul) ja üksikuis aineis mitte-edasijõudmise juhtude vahekorrist.

Ühe nõrga õpilase kohta tuli 1934/35 õ/a. üle riigi keskm. 2 nõrka ainet (juhtu):

	Linnus	Maal	Üle riigi
II kl.	2,0	2,0	2,0
III „	2,2	3,0	2,2
IV „	1,9	2,2	1,9
V „	1,8	1,9	1,8
Kokku	2,0	2,4	2,0

Kuna maakeskkoolis õppis 1934/35 õ/a. ainult 3,2% (1929/30 õ/a. 5%) keskkooli õpilaste üldarvust, analüüsime õpilaste nõrka edasijõudmist allpool üleriiklikus ulatuses, linna- ja maakoole eristamata.

Raskeimaks ainekõs osutub keskkooli õpilasele võõrkeel, teise koha nõrkade suhtarvu suuruse järjekorras omab matemaatika, kolmanda — õppekeel. Keskmiselt tuli iga 100 õpilase kohta nõrku üle riigi:

	1934/35 õ/a.			1929/30 õ/a.		
	M.	N.	Kokku	M.	N.	Kokku
* Võõrkeeled	31,9	21,8	26,2	18,8	16,7	17,6
Matemaatika	22,4	16,1	19,1	11,3	11,8	11,5
Õppekeel	16,5	9,8	13,0	9,0	6,7	7,8
Loodusteadus	9,2	4,6	6,8	5,7	3,1	4,3
Ajalugu	3,8	3,9	3,8	2,5	2,5	2,5
Maateadus	2,1	2,1	2,1	1,8	1,7	1,8
Muud ained	5,7	3,8	4,7	6,3	3,3	4,7

See järjekord püsib ka õppeharudes.

Edasijõudmises suudavad poisid pidada sammu tüdrukutega ainult ajaloos ja maateaduses. Kõigis muuis aineis on tüdrukud poistest tunduvalt edukamad.

Huvitav on märkida, et 1929/30 õ/a. oli poiste ja tüdrukute edasijõudmine kahes õpilase raskemas aines — võõrkeeles ja matemaatikas — peaaegu võrdne. Nüüd, peale eksamite sisseseadmist, osutuvad aga tüdrukud neis aineis poistest märksa paremaiks.

Nõrkade % on 1934/35 õ/a. üldiselt tõusnud kõigis aineis, võrreldes 1929/30 õ/a. See tõus on tingitud eksamite sisseseadmisest, mis tunduvalt tõstis, nagu eelpool nägime järelkatsete saajate arvu õ/a. lõpul.

Jälgides edasijõudmist klasside järgi, paistab silma järsk nõrkade arvu langus lõpuklassis. See tendents esineb ka 1929/30 õ/a. Millest on tingitud nõrkade (järelkatsete saajad + istuma jäetud) arvu suur tagasimine lõpuklassis, selle kohta tõime eelpool, klassikursuse lõpetanute vaatlusel juba oletuse.

V õ r k e e l e d. Keskmiselt tuli iga 100 õpilase kohta nõrku võõrkeelis 1934/35 õ/a. (sulgudes 1929/30 õ/a.):

	Meesõpilasi	Naisõpilasi	Kokku
II—V klassis	31,9(18,8)	21,8(16,7)	26,6(17,6)
III—V „ (ülemaste)	31,7(18,7)	21,7(16,0)	26,4(17,1)

Meesõpilasil on nõrk edasijõudmine rekordiline III klassis — 43,0% (1929/30 õ/a. 22,6%), läheneb keskmisele II ja IV klassis (32,4%, 34,7%; 1929/30 õ/a. 19,0%, 22,4%). Lõpuklassis on nõrku ligi kaks korda vähem üldisest keskmisest. Sama nähtus esines ka 5 aastat tagasi.

Võõrkeelis nõrkade naisõpilaste protsent on II klassis 22,2% (1929/30 õ/a. 18,8%), tõuseb III ja IV klassis 28% lähedale ja langeb lõpuklassis 10,4%-le (1929/30 õ/a. 5,8%), mis kaks korda väiksem naisõpilaste üldisest keskmisest. Mees ja naisõpilaste edukuse vahekorrist tähtsamates õppeharudes annab pildi järgnev võrdlus. Suhteliselt tugevamaks nii mees- kui naisõpilasil osutub reaalarhu (sulgudes 1929/30 õ/a.):

Harud:	Meesõpilasi	Naisõpilasi	Kokku
Humanitaar	34,0(20,0)	23,4(14,7)	28,1(16,9)
Reaal	27,2(19,8)	13,3(12,3)	24,7(19,0)
Kommerts	35,5(24,9)	18,7(18,6)	24,0(20,0)
Majapidamis	—	21,1(25,1)	21,1(25,1)

Orienteerumiseks märgime, et keskkooli ülemastme õppeharudes oli 1934/35 õ/a. lõpul õpilasi:

	M.	N.	Kokku	%
Humanitaarharus	1540	1901	3441	61,7
Reaal „	523	113	636	11,4
Kommerts „	214	466	680	12,2
Majapidamis „	—	351	351	6,3
Muudes „	335	136	471	8,4
Kokku	2612	2967	5579	100,0

M a t e m a t i k a. Matemaatikas oli 1934/35 õ/a. keskm. nõrku (sulgudes 1929/30 õ/a.):

	Meesõpilasi	Naisõpilasi	Kokku
II—V kl.	22,4(11,3)	16,1(11,8)	19,1(11,5)
III—V „ (ülemaste)	20,0(10,0)	15,3(9,9)	17,5(10,0)

5 aastat tagasi (1929/30 õ/a.) olid meesõpilased kõigis klassides veidi paremad matemaatikas, nüüd on seisukord vastupidine:

	Meesõpilasi	Naisõpilasi	Kokku
II kl.	28,0(14,4)	18,2(16,4)	22,9(15,5)
III „	25,5(15,0)	23,0(16,6)	24,2(15,8)
IV „	21,7(11,8)	15,4(10,4)	18,3(11,1)
V „	13,2(3,0)	8,1(2,2)	10,3(2,6)

Humanitaarharus, mis suurimaid, on naisõpilased praegu märksa edukamad, reaalarhus on napilt paremad meesõpilased:

	Meesõpilasi	Naisõpilasi	Kokku
Humanitaarharus	19,0(9,3)	13,8(9,6)	16,1(9,5)
Reaal „	23,7(11,7)	24,8(17,4)	23,9(12,3)

Õ p p e k e e l. Õppekeeles tuli nõrku 1934/35 õ/a. (sulgudes 1929/30 õ/a.):

	Meesõpilasi	Naisõpilasi	Kokku
II—V—klassis	16,5(9,0)	9,8(6,7)	13,0(7,8)
III—V „ (ülemaste)	14,5(8,2)	8,4(5,9)	11,3(7,0)

Naisõpilased on õppekeeles tunduvalt tugevamad meesõpilasist kõigis klassides ja õppeharudes (sulgudes 1929/30 õ/a. arvud):

	Meesõpilasi	Naisõpilasi	Kokku
Humanitaarharu	13,4(7,5)	8,7(5,5)	10,8(6,3)
Reaal „	16,8(11,4)	4,4(7,2)	14,6(11,0)
Kommerts „	14,5(3,9)	6,2(4,8)	8,8(4,6)
Majapidamis „	—	10,8(9,8)	10,8(9,8)

M u u d a i n e d. Maateaduses ja ajaloos on mees- ja naisõpilased edasijõudmises peaaegu ühel tasemel ja võrdlemisi edukad, kuna loodusteaduses meesõpilased on jällegi nõrge-

mad. Iga 100 vastavast soost õpilase kohta tuli nõrku (sulgudes 1929/30 õ/a.) II—V klassis:

	Meesõpilasi	Naisõpilasi	Kokku
Maateaduses	2,1(1,8)	2,1(1,7)	2,1(1,8)
Ajaloo	3,8(2,5)	3,9(2,5)	3,8(2,5)
Loodusteaduses	9,2(5,7)	4,6(3,1)	6,8(4,3)

Praegu ei jõua klassikursust lõpetada kevadel, arvestades mitte-lõpetajatena kursust kordama jäänuid ja järeleksamite saajaid, üle 20% lõpuklassi õpilasist ja üle 40% õpilasist I—IV klassis.

Sellest on tehtud nüüd ametlikke järeldusi: on tunnistatud et meie keskkooli resp. gümnaasiumi õppekava on liiga suur viie aasta jaoks ja on pikendatud õppeaega ühe aasta võrra. Ühtlasi on võetud revideerimisele ja sõelumisele ka õppekavad ning õppetöö meetodid.

Ei ole kahtlust, et need sammud aitavad tõsta uue kooli tasapinda ja mõjuvad tervendavalt ka õpilaste õppimises edasijõudmisele.

Õpilaste lahkumine keskkoolist (gümnaasiumist) enne kursuse lõpetamist.

Kui sundalgkoolis õpilaste koolist ärajäämine enne kursuse lõpetamist toimub koolikohustuse vanuspiiri kättejõudmisel peamiselt IV ja V klassi lõpul, siis keskkoolis, kus õppimine on vabatahtlik, algab õpilaste koolist lahkumine juba esimeses klassis ja kestab enam-vähem ühtlaselt kogu kursuse kestel.

Klasside järgi õpilaste ärajäämist jälgides näeme, et I klassi lõpul katkestab jäädavalt õppimise keskkoolis 17% sisseastunuist (5 viimase kursuse keskm.), II klassi lõpul moodustab õpilaste kadu (I kl. = 100) 27%, III kl. lõpul 36% ja IV kl. lõpul 42% (neist lahkunuid 40,1%, surnuid 1,9%).

Lõpuklassi jõudis I klassi sisseastunuist viimaseil aastail keskm. 58% (meesõpil. 56% naisõpil. 60%):

Õpil. arv I klassis:	Õpil. arv V klassis:	Õpil. kadu kursuse kestel:
1926/27 õ/a. — 100	1930/31 õ/a. — 56,7	1926/27—1930/31 õ/a. — 43,3
1927/28 „ — 100	1931/32 „ — 59,1	1927/28—1931/32 „ — 40,9
1928/29 „ — 100	1932/33 „ — 58,8	1928/29—1932/33 „ — 41,2
1929/30 „ — 100	1933/34 „ — 59,0	1929/30—1933/34 „ — 41,0
1930/31 „ — 100	1934/35 „ — 56,5	1930/31—1934/35 „ — 43,5
5 a. keskm. — 100	5 a. keskm. — 58,0	5 kursuse keskm. — 42,0

Täieliku 5-klassilise keskkooli (gümnaasiumi) kursuse lõpetab iga aasta vaid natuke üle poole sisseastunuist:

õ/a.	Koolikursuse lõpetanute % (I kl. = 100)		
	Meesõpilasi	Naisõpilasi	Kokku
1930/31	50,5	55,8	53,3
1931/32	51,6	59,6	55,8
1932/33	53,0	56,1	54,6
1933/34	51,7	57,4	54,6
1934/35	47,9	55,1	51,6
5 a. keskm.	51,0	56,8	54,0

Valgustusajastu ideed ja nende mõju.

Konstantin Siiberg.

Inimkond oma arenemise kestel on käinud läbi mitmeid arenemisperioode enne, kui jõudis nüüdisaegsele tasemele. Kord valitses kitsarinnaline suhtumine vaimsele elule, takistades inimvaimu loomulikku arengut, siis pääle lühemaid või pikemaid vaheaegu tõusis uuesti esirinda nõue vabaduse järele vaimuelus. Nii vaheldusid need perioodid ja olenesid nende takistavast või ergutavast mõjust tegi siis vaimuelu kas edusamme või näitas tunduvalt

tagasilangust. Üheks suuremaks inimvaimu arenemise pidurdajaks oli sajandite kestel kirik, mis oma kaugeleulatava mõjuga tegi paljude aegade jooksul võimatuks inimvaimu vaba arenemise just oma nõudmisega alistuda pimesi usundlikele tõekspidamisile. Tänu inimvaimu püüdlikkusele toibusid vahetevahel rahvad ja riigid ja asusid vihasesse võitlusse kirikuga, et luua pind soodsamatele arenemistingimustele. Niisugused võitlused olid kurnavad ja olenes rahvaste vastupanujõust, kas üks või teine püüe vabadusele saavutas eluõiguse või mitte.

Üheks selliseks inimvaimu tõsuperioodiks oli 19 sajand, liikumise algusega 18 sajandi viimasel veerandil. Juba varemalt oli M. Lutheri reformatsioon näidanud katoliku kiriku nõrkust ja liikumine, mille rajajaks ta oli, andis tõuke ägedate vaimsete tuulepuhangute tekkimiseks, mille ergutavad mõjud ulatusid ka järgmistesse sajanditesse. Nagu üteldud algas 18 sajandi viimasel veerandil seniste tõekspidamiste ümberhinnang. Teaduste, eriti loodusteaduste suured edusammud avardasid inimeste silmaringi ja tegid paljud, seni üleloomulikeks peetud nähtused kõigile arusaadavateks. Selle tagajärjel muudeti vaateid ka Jumala olemasolust. Juba varemalt juudisoost mõttetark Spinoza oli jõudnud arvamisele, et Jumal on looduses, ning ta õpetus kannab selle tagajärjel nime panteism. Inglise filosoof Locke jõudis veendumusele, et Jumal on küll loonud maailma, kuid ei sega end enam tema käigusse. Tema õpetus kannab nime deism. Uued ja vabameelsed õpetused Jumala olemasolust tõid usuellu värskest ja hoogu, mille parimaks tõestajaks on vabameelsete usulahkude asutamine. Julgeti isegi minna nii kaugemale, et eitati üldse Jumala olemasolu ja peeti kõiki nähteid mateeria avaldusvormideks. Niisuguste vaadete avaldajaiks olid entsüklopedistid, kes ka peaaegu esimestena julgesid tunnistada ümbruse võimsat mõju inimvaimu kujunemisele.

Käsitähts ümberhinnangutega usundlikus elus muutusid vaated ka poliitilistes küsimustes. Tutvuti uute riigivormidega ja nähti vigu senistes. Eriti Prantsusmaal, kus valitses absoluutne monarhia, vaimustuti vabameelsematest vormidest riigielus. Prantsusmaa on peaaegu alati olnud keskuseks, kust tulevad välja ühiskonda-haaravad põlevad küsimused. Nii ka käesoleval korral. Prantsuse jõukamad rahvakihid korraldasid tihti oma salongides koosviibimisi ja siin võisid ajajärgu targemad pääd vabalt avaldada oma mõtteid. Erilise ilme prantsuse vaimuelule andsid aga sajandi suurvaimud Montesquieu, Rousseau ja Voltaire, kes oma ideedega avaldasid mõju kogu euroopa vaimuelule, ja ühtlasi valmistasid masse ette võtma sellist ühiskonda ümberkujundavat liikumist nagu seda oli suur prantsuse revolutsioon. Neist Montesquieu, prantsuse aadlik, leiab riigivormidest sobivama olema konstitutsioonilise monarhia, mis võimaldab läbi viia võimude jaotuse. Rousseau eelistab sellele aga rahvaavalitsust, seades riigivalitsuste eeskujuks kõige vanema vormi — perekonna. „Tagasi looduse juurde, maha tsivilisatsioon“, hüüab Rousseau kaasajale ja järeltulivatele põlvedele. Neist kolmas, Voltaire, leiab, et absolutism on siiski terveim riigivorm, kuna see lubab valitsuse eesotsas seista haritumail ja jõukamail rahvakihtidel. Edasi ta arvab, et õiglustunne monarhi südames keelab tal ülekohut teha oma rahvale. Voltaire vihkab massi kui toorete ja harimatute kihti, kuid ta ei soovi neile ka halba.

Niisugused on läbilõikes valgustusaja tähtsamad ideed. Mis puutub nende mõjusse, siis avaldasid nad seda kogu kaasajale; andsid tõuke hariduse levimisele, avasid kõikide silmad tervishoidlike küsimuste tähtsusele ja virgutasid kõiki elavalt osa võtma poliitilisest elust. Avaramaks muutus maailmavaade ja suhtumine ühiskondlikesse küsimustesse. Siit sai alguse euroopa rahvaste rahulolematuse valitsejate-rõhujate vastu ja rahvad hakkasid pöörama tähelepanu olukorra muutmise võimalustesse. Kõige esimesena tõusis üles prantsuse rahvas ja pani aluse rasketele ja veristele revolutsioonilistele sündmustele, mis kujundasid kogu maailma teiseilmeliseks. Kogu Euroopas lainetasid ühiskondlik-poliitilised voolud ja raskeks, peaaegu võimatuks osutus neid uuesti viia tasakaalu. Suuremad murrangud jäid ära neis riikides, kus ettenägelikud valitsejad arvestasid muutunud olukordi ja tõeks-

pidamisi. Sääil, kus valitseja aga aegunud seadustega püüdis seisatama panna rahva tungi vabaduse järele, murdus tõke ja mässava orkaanina purustas rahvas eesõigustatud kihtide soodustused ning lõi uued ühiskonnavormid — ajajärgule vastavamad. Suur prantsuse revolutsioon langetas vanu riike ja tõi uusi, ja kuigi selle liikumisega käisid kaasas vahel koguni barbaarsed teod ja asjatud purustamised, siiski tõusis ahervartest uus elu — parem ja vabam endisest.

Rahvustunde tõus, korduvad mässud võõra ikke maharaputamiseks, hariduslike olude paradamine — nendes avaldus valgustusajastu ideede otsene mõju.

Nii, nagu kõik teised tähtsamad ühiskondlikud voolud, nii ka valgustusajastu poolt tekitatud vaimsed liikumised jõudsid meie kodumaale suurte hilinemistega. Sellepärast on arusaadav, et need liikumised olles juba oma esialgse uudsuse, mõjuvuse ja löögijõu kaotanud ei suutnud siin esilekutsuda nii pöörettekitauid sündmusi. Sel ajal, kui kogu Euroopa silmad hirmunult aga siiski teatava uudishimuga olid suunatud Prantsusmaale, võitles eesti talupoeg rasket majanduslikku võitlust eesõigustega varustatud mõisniku vastu. Eesti talupoeg oli abitu ja võitles alatoitlusega neil päevil: ta oli otsekui alaealise lapse seisukorras, kellel polnud võimalust end kaitsta. Eesti talupoegade seisukorra väljakannatamatuse tõttu tõsteti siin-sääil vastuhakkamisi, kuid need suruti maha kohalike valitsusvõimude poolt kõikide võimalikkude karmustega. Kuid mõju oli siiski olemas. Üksikud mõisnikud, kes saanud hariduse Euroopas, olid tutvunud vabameelsete ideedega. Neid püüdsid nad meiegi kodumaal rakendada ellu. Talupoegade eraõigused on valgustusaja ideede mõju kõige otsesemateks tunnistajateks meie kodumaal. Läks ära veel kaua aega, enne kui korraldus eestlaste ühtekuuluvustunne ja alles möödunud sajandi 50-dais ja 60-dais aastais algas meie rahva elus tõusuaeg, see tõusuaeg, mis valmistas ette meie iseseisvuse.

Valgustusajandi ideede mõjul esilekutsutud rahvaste võitlused oma vabaduse eest on kõige kindlamateks inimvaimu loovate püüete tõestajaks. Me peame tervitama seda sajan-dit kõige soojemate tunnetega, peame austama neid liikumisi ja nende ideede mõju euroopa rahvastesse. Eel kõige aga peame austama neid geeniusi, kes löid need ideed, sageli ise raskustega võideldes ja oma tõekspidamiste eest kannatades — ja seda kõik inimsoo parema tuleviku nimel.

Eelpool toodud K. Siibergi töö sai s. a. 27. jaanuaril toimunud gümnaasiumiõpilaste kirjandite võistlusel III auhinna.

ARVUSTUSI

Elav Teadus 1935.

Nr. 37. R. Paris: Uuem eesti kunst. — Nr. 38. Ed. Laaman: Nõukogude Vene. — Nr. 39. Tammer, Taklaja, Elango, Urgart: Eesti kroonika 1934. — Nr. 40. A. Aspel: Prantsusmaa ja Euroopa. — Nr. 41. G. Ränk: Vana-Eesti rahvakultuur. — Nr. 42. K. A. Hindrey: Meie metsloomad. — Nr. 43. H. Madisson: Tõutervishoid ja rahva tulevik. — Nr. 44. V. Lao: Mis on elu? — Nr. 45. E. Tennmann: Maailma usundid. Nr. 46. Eino Kaila: Mis on vaim? — Nr. 47. K. A. Hindrey: Meie koduloomad. — Nr. 48. Redig. P. Tarvel: Poliitilised peavoolud.

Eesti Kirjanduse Selts, Tartu, 1935. Hind à 1 kr.

Möödunud aastal ilmus lugejate kätte „Elava Teaduse“ neljas aastakäik, kaksteistkümmend raamatut eri teadusaladelt. Teadus ja kunst arenevad, liiguvad päev-päevalt, raske on kesk- ja ka kõrgema haridusega kodanikel tunda kõiki teadusharusid, ainult üldjoonteski, — ometi on see vajalik. E. T. on võtnud endale tänuväärse ülesande, olla vahe-meheks, tutvustajaks areneva teaduse, kunsti ja kodaniku vahel.

Kuna E. T.-es leiavad käsitlemist küsimused ja peatükid väga erisugustelt teadusaladelt, siis ei kujuta alljärgnevad read mingit süstemaatilist arvustust, vaid on lähtunud tavalise lugeja seisukohalt. Peatume põgusais joonis iga numbri juures üksikult.

Vana-Eesti rahvakultuur. Selles numbris on esitatud, populaarselt käsiteldult, meie rahvateadusliku uurimise uuemad vaatekohad. Seni puudus meil täielikult selline ülevaatlik teos, kuigi meil etnograafia alal on juba eriuurimusi. Käesolev G. Ränk'i ülevaade on ruumiliselt surutud kitsasse raamesse, kuid asjaliku ja ülevaatliku käsitlusviisiga on suudetud ütelda küllalt niipalju, kui seda on vaja sellisele populaarteaduslikule ülevaatele. Varem on eriküsimusi sel alal käsiteldud Õpetatud Eesti Seltsi väljaandis, Eesti Rahva Muuseumi aastaraamatuis jm. Küll aga oli meil olemas väarikaid saksakeelseid teoseid eesti rahvakultuuri üle J. Manninen'ilt (Die Sachkultur Estlands I, II, 1931, 1932) ja F. Leinbock'ilt (Die materielle Kultur der Esten, 1932).

Autor annab ülevaatliku pildi elatusaladest, metsandusest, hülgepütügist, kalastusest, põllundusest, karjandusest, mesindusest, söökidest, jookidest, veo- ja sõiduriistadest, ehitustest, tehnilistest oskustest, käsitööst, riietusest ja ehetest. Lõpuks antakse veel süntees kõigest esitatust ja muinaseesti rahva vaimust, kes oli selle kultuuri kandja. Tänuväärset aitavad teksti selgitada rikkalikult esitatud pildid (46), mida on lisatud peaaegu iga eriküsimuse kohta, kõige enam aga riietuse ja ehteasjade üle. Autor ei ole tänuväärset esitatud alade juures tunginud detailidesse, vaid on esile tõstnud ja peatunud kõige olulisema juures.

Aladega, mida on käsiteldud käesolevas E. T. numbris, ei ole kaugeltki veel tühjen datud meie etnograafia varasalved. Selles raamatus puuduvad tavad, tantsud, mängud, mõõdud, arstimisviisid, muusikariistad, mis moodustaksid nagu loomuliku jätku käesolevale ülevaatele.

Uuem eesti kunst. G. Ränk'i raamatul tuli täita lünk meie rahvateadusliku kirjanduse alal, samuti ka „Uuem eesti kunst“ on esimene laiema lugejate ringi kätte minev teos, kuna varasemad teosed sel alal on olnud määratud kitsamale ringile.

Autor algab oma vaatlust n.n. balti kunsti lõppajajärguga ja lõpetab ülevaate tänapäeva kunstnikkude noorema põlvtega. Vaadeldakse klassitsistlik-realistliku suuna tekkimist, romantismi, akademistlikke taotlusi ja realistliku suuna ilmumist möödunud sajandi II poolel. XX sajandist vaadeldakse kaasagset vanemat ja nooremat põlve ning lõpuks raidkunsti.

Ei ole kerge nii kokkusurutud ruumiga anda põhjalikku ülevaadet nii arvukast kunstnikkude perest nagu esineb seda meie kunsti algaastaist tänapäevani. Raske on ise-loomustada kunstnikku ja ta loomingut ainult mõne lausega, kuid R. Parisel on see õnnestunud, ehkki mõnegi hinnangu juures võib vaielda, aga eks kunstis rohkem kui kusagil mujal ole hinnang paratamatult subjektiivne. Raamatus on esitatud rikkalikult reprodukt-sioone, mis aitavad teksti tänuväärset selgitada.

Kui võiks nuriseda, et mõnda kunstnikku on subjektiivse hinnangu põhjal liiga taga-plaanile surutud, siis võiks seda esmajoones ütelda küll vanameister Ants Laipman-Laikmaast, keda on puudutatud vaid kolme lausega (9 rida). Ei saa uskuda, et A. Laikmaa osa eesti kunsti arengus kunstnikuna ja kunsti-pedagoogina (tema õpilaste arv tõuseb ligi 1000) oleks nii väike, kui võrrelda teda teiste raamatus esitatutega. Nii on möödunud sajandi kunstnikest näit. K. A. Senff'ile pühendatud 56 rida, Fr. L. v. Maydell'ile 41 rida, ning nooremaist Ed. Viiralt'ile 67 r., K. Liiman'ile 14 r., A. Bergman'ile 20 r. jne. Vanemal XIX s. kunstnikel on nimetatud ka nende õpilased, kuna Laikmaa arvukad õpilaste peret pole üldse mainitud.

Kui poolsada aastat tagasi puudus meil kunstihuviliste ringkond, kes kunstnikel oleks võimaldanud töötada kodumaal, siis on nüüd huvi kunsti vastu küll olemas, kuid ikkagi liiga vähestel. Vahest see väliselt nägus ja sisult asjalik ning ülevaatlik R. Parise raamat aitab kaasa selle tee tasandamiseks ja meie kunsti suuremaks mõistmiseks ning kunsti huvi tõstmiseks.

Mis on vaim? See raamat moodustab teise osa Helsingi ülikooli teoreetilise filosoofia professori dr. phil. Eino Kaila teosest „Personallisuus“ (Helsinki, 1934), kuna esimene osa samast teosest „Mis on hing?“ ilmus juba eelmisel aastal (E. T. nr. 36). Mõlemad osad on tõlkinud mag. A. Elango, kes meil on juba üldiselt tuntud pedagoogiliste raamatute autorina. Nii autori kui ka tõlkija nimed peavad tagama selle teose vääruslikkuse ja teadusliku kaalu.

Kui raamatus „Mis on hing?“ vaadeldi isiksuse bioloogilisi aluseid, siis teoses „Mis on vaim?“ võetakse vaatluse alla vaimse isiksuse kujunemine ja ühiskond. Ehkki neile mõlemaile raamatule on asetatud väga rahvapärased nimed, ei ole nad mitte nii juturaamatulikud lugeda, vaid lähenevad populaarteaduslikult teaduslikule käsitlusviisile. Teose heaks mõistmiseks on lugejal vaja teatavaid eelteadmisi ja kohati ei aita ka ainult ühekordsest lugemisest.

Kuna selle teose ilmumine soome keeles on äratanud tähelepanu rahvusvahelises ulatuses, siis on sellise tõlke ilmumine enam kui tervitatud. Kuid käesolev teos ei ole kaugeltki tõlge, vaid eestistaja on kohati refereerinud lühendatult, teisel lisanud seletavaid märkusi jne., mis on peetud vajalikuks teose heaks mõistmiseks. Sellise teose tõlkimine on nõudnud tõlkijalt hoolast tööd, kuna meil puudub rida erialalisi oskussõnu, siis on tõlkija teinekord katsunud neid ise luua ja otsida (näit. holism, holistiline).

Raamatu kuues peatükis käsitletakse: vaimse elu algust, hingelist jõudu, sotsiaalseid sidemeid, tarvete dünaamikat, isiksuse energiat ja enesetunnetust ning animaalset ja sügavvaimset elu. Kõik peatükid pakuvad kahtlemata lugejale ühevõrdsest huvi.

Kuna mis on „vaim“ on olnud ikka ja alati uus küsimus sajandite vältel, siis võib ja on ta seda ka meie lugejale, meie haritlasele ja igauht peaks huvitama, kuidas tuntud soome teadusmees sellele vastab.

Nagu sageli varemgi, on ka käesolevas aastakäigus loodusteaduslikud alad ja küsimused leidnud kõige enam ruumi. Neid vaatleme järgnevalt.

Mis on elu? Teose on redigeerinud eradots. dr. med. M. Tiitso. V. Lao, noore loodusteadlasena, on raamatus „Mis on elu?“ käsitlenud bioloogia põhiküsimusi suure asjalikkusega ja paiguti on käsitlusviis puhtakadeemiline.

Autoriga võib olla nõus, kui ta selgitab elu levimist maailmas, rakkude arvu, suurust, protoplasma keemiat ning koetist jne. Kuid vaieldav on üldpõhimõtte — vitalismi täielik eitamine autori poolt. Autor tahab kõiki elulisi nähtusi seletada füüsiko-keemiliselt. Ta esitab mõningaid katseid sel alal, kuid ütleb lõpuks siiski (lk. 36) „nende varal me ei suuda siiski lahendada elu saladust. Need on ainult sarnasused“. Autor küsib, kas kõiki elulisi nähtusi me võime juba tänapäeval vaadelda füüsiko-keemiliste protsessidena? Ja vastab samas, et „lõplikult sellele küsimusele vastata on veel võimatu. Kuid võib tõendada, et see näikse olevat ainus õige tee, mille kaudu peame sammuma edasi“. Kuigi V. Lao pole suutnud kõiki elulisi nähtusi seletada füüsiko-keemiliselt, eitab ta siiski vitalismi ja arvab, et vitalism teeks küsimuse asjatult keeruliseks ja segaseks. Nähtavasti ei ole V. Lao süvenenud ega tutvunenud põhjalikumalt tänapäeva teadusliku vitalismiga, kui ta nii üldsõnaliselt julgeb esitada ülaltoodud seisukohad.

Kui arvestada ainult Aristotelesega ja mitte tänapäeva teadusliku vitalismiga, siis oleks kerge vitalismi eitada. Teaduslik vitalism eesotsas Henri Bergson'iga ja sakslase Hans Driesch'iga on teinud tänapäeval selliseid edusamme, et Driesch'i katseid sel alal on peetud laialdaselt niivõrd õnnestanuks, et juletakse tõendada mehhanistliku õpetuse kummutamist bioloogias. Siiski usutavamana tundub eluavalduste seletamine teadusliku vitalismi varal, kui füüsiko-keemiliselt. H. Bergsoni *elan vital'*i ja H. Drieschi entelehhia kummutamine pole nii kerge, kui V. Lao seda arvab.

Kuigi ei saa nõus olla V. Lao vitalismi eitamisega, leiab raamatust siiski palju, mis annab lugejale teadmisi ja pakub talle huvi.

Tõutervishoid ja rahva tulevik. See dr. H. Madissoni teos selgitab populaarselt ning arusaadavalt moendi, ühendluse ja teisumise nähteid ning vaatleb põhjalikult pärilikkuse reegleid. Autor esitab kurbi statistilisi andmeid eesti rahva tõutervishoidlikust olukorrast, sündimuse vähenemisest, alaväärtusliku, kurikalduvusliku ja vaimuhaiglase elemendi kasvamisest jne. Need on mõtlemapanevad arvud. Nii esitab dr. Madisson järgnevad arvud: „Eestis sündis venelasi 1923.—1933. a. 22 729 ja suri 15 059, jääk 7 670 hinge; 7 a. venelaste sündimuse keskmine on 22,7 (1933. a. 20,9) ja suremus 16,2 (1933. a. 15,2), loomulik iive 6,5; üleriiklik iive oli meil 1933. a. 1,5; seega on sündimus venelastel üle 4 korra suurem kui eestlasil; seejuures surevad venelasil nende elutingimuste tõttu kõik elujõuetud lapsed. Neil asjaoludel on venelaste arvu suurenemine Eestis paratamatu — riik slaavistub“ (lk. 89).

Dr. Madisson käsitleb ka aktsuaalseid päevaprobleeme ja nõuab reorganiseerimist ja uusi korraldusi, eriti on neid esitatud raamatu lõpp-peatükis negatiivse ja positiivse eugeenika vaatluse all. Oleks vajalik, et iga eestlane loeks seda dr. Madissoni teost, kahtlemata ei jäta see avaldamata positiivset mõju.

K. A. Hindreylt on kaks E. T. numbrit: „Meie metsloomad“ ja „Meie koduloomad“. Esimene 12 joonisega autorilt ja H. Kauri redigeeritud, teine 30 pildiga mag. J. Lepiksaare redigeeritud.

„Meie metsloomades“ vaatleb Hindrey kärplasi, närilisi jt. väiksemaid loomi ning jänest, oravat, määra, hunti, rebast, ilvest, karu, hirve ja põtra. Kuna Hindreyd tunneme juba ilukirjandusest suure loomade sõbrana ja loomade hingeelu tundjana, siis võib seda loota ka tema käesolevaist raamatuist — ning see ootus ei peta lugejat.

„Meie koduloomades“ vaatleb Hindrey koduküülikut, merisiga, lammast, kitse, koduveist, kodukassi, koera, eeslit ja hobust.

Kohati võib neid raamatuid lugeda nagu ilukirjandust (vt. näit. siil lk. 5 ja orav lk. 50), kuid tuleb meeles pidada, et need peaksid siiski olema populaarteaduslikud üle-

vaated. Hindrey raamatuid on küll kerge lugeda; seal on palju huvitavaid tähelepanekuid loomadest autori enda poolt ja on ka tsiteeritud kodu- kui ka välismaa autoreid. Sageli jutustatakse loomadest otse kummalisi lugusid. Lugejale esitatakse kergelt, vestlevalt kõiki meeletulnut, ainult kohati laskutakse populaarteaduslikku arutlusse.

Mõlemaid raamatuid võib küll huvi ja mõnuga lugeda, kuid nad oma käsitlusviisilt ja stiililt nagu ei sobiks E. T. seeriasse, kus käsitlusviis on asjalikum, ehkki küll populaarteaduslik. Hindrey raamatud oleksid aga enam määratud nagu noorsoole lugemiseks. Puudub ühtlus ja kavakindlus töö ülesehituses. Pikemalt on peatatud nende loomade juures, mis Hindreyle enam meeldivad, näiteks koer (16 lk. ja 37 pilti). Kõrvaliseks küsimuseks või hoopis unustatud on nende loomade esinemine ja arv Eestis jne. Selleks materjali ja andmeid oleks pidanud leiduma.

Soovida jääks, et tulevikus ka üks E. T. number pühendataks eesti linnustikule, mis on veel mitmekesisem ja huvitavam kui loomastik.

Prantsusmaa ja Euroopa (selle teosega oleme juba väljas loodusteaduste vallast). A. Aspel on oma töö koostanud peamiselt Paul Cohen-Portheimi vastava töö („Der Geist Frankreichs in Europa“) eeskujul, täiendades seda D. Mornet ja Ch. Seignobos'i järgi. Teoses jälgitakse põgusais joonis prantsuse kultuuri üldjooni varasemaist aegadest kuni tänapäevani, seejuures eriti alla kriipsutades selle kultuuri mõjutusi kogu Euroopa vaimses elus.

Autor peatub kõigi tähtsamate vaimsete voolude ja kultuuriepohhide juures, igat ajajärku kujukalt iseloomustades, esitamata detaile ja ülearuseid arvude ridu, mis oleks võinud teha töö asjatult kuivaks ja igavaks. Prantsusmaa on juba keskajast peale olnud maaks, mille mõju Euroopa kultuurile ja vaimlisele kujunemisele on olnud suunda-näitava ja määrava tähtsusega. Autor on püüdnudki peatuda kõigi prantsuse kultuuri järkude juures, kusjuures eriti kujukalt on suudetud tõsta esile vaimse kultuuri arengut ja saavutusi, kuna sotsiaalse ja majandusliku elu vaatlus, mis on autorile endale nähtavasti kaugem, on jäetud enam tagaplaanile.

Kuna meil poliitilistel kaalutlustel on tulnud üha enam selga pöörata saksa kultuuri orientatsioonile ja otsida uusi teid, siis on selline prantsuse kultuuri tutvustamine praegusel hetkel kahtlemata teretulnud eriti pedagoogide perele. Kuna meil on prantsuse keele oskus üldiselt väike ja puudub ka küllaldane prantsuse kirjandus, siis pole meil heade „prantsuse vaimu“ tundjate arv mitte suur. Käesolev E. T. number on suurem ja ka piltidega rikkalikult ilustatud kui tavalisel numbrid, mis on võimaldunud Tartus asuva Prantsuse Teadusliku Instituudi toetusel.

Nõukogude Vene ja kommunismi teostuskatseid. Aine ulatuselt ja valikult on Aspeli ja Laamani tööd erinevad, esimene käsitleb prantsuse kultuuri arenemist sajandite jooksul, kuna Laaman vaatleb SSSR-i elu a. 1917—1934 ja vaatlusalaks on peamiselt majanduslik elu.

Ei ole tehtud maailma ajaloos suurimat eksperimenti, kui seda on SSSR juba üle 15 a. Kuidas ja milliseid tulemusi see annab, see huvitab kogu maailma, eriti aga peaks see huvitama meid kui piirrahvast. Enne Laamani teose ilmumist oli meil vaid üks teos tänapäeva SSSR-i üle (A. Antson ja R. Sirge, Tänapäeva Venemaa, Tartu, 1930, 232 lk.), mis oli peamiselt reisimuljete kogu, kuna Laaman on kasutanud peale reisimuljete ka kirjandust. Raske on kuulda SSSR-i üle objektiivset tõtt, sest ekskursandina näed, mida sulle näidatakse, ja iga autor esitab sedagi nähtut-kuuldut oma poliitilise maailmavaate kohaselt.

Laaman annab ülevaateid industrialiseerimisest, plaanimajandusest, viisaastakust, talurahva kollektiviseerimisest, sovhoosidest jne. Peaaegu kogu raamat on pühendatud majandusliku elu, kommunismi teostuskatsete vaatlusele, ainult mõnel viimsel leheküljel vaadeldakse ka konstitutsioonilisi aluseid ja viidatakse hariduselule. Eriti konstitutsioonilised

alused oleksid vajanud lähemat käsitlust, kuna see oleks teinud enam mõistetavaks korra, kuidas SSSR-is on võimalik kommunismi teostada.

Kahtlemata on mõningaid üldistusi tehtud liiga kergel käel, näit.: „on igati selle eest hoolitsetud, et üksikud rahvused ei saaks omile kultuuritraditsioonidele edasi ehitada. Selleks on näiteks juutidele heebrea keele ja muhameedlastele araabia kirja tarvitamine koguni keelatud“. Selle vastu aga uemad andmed kõnelevad (P. Ariste artikkel „E. Kirjanduses“ nr. 1, 1936), et SSSR-is on loodud kolm uut läänemere-soome kirjakeelt: vepsa, tveri-karjala ja ingeri. Neil olevat ka kavakindlalt arendatav kirjandus. Nii näeme, et andmeid SSR-i kohta tuleb võtta suure kriitikaga.

Maailma usundid. Prof. Ed. Tennmann esitab selles teoses peajooni võrdlevast usuteadusest. Usulisi küsimusi on käsitletud juba ka varem kahes E. T. numbris (W Bousett, Jeesuse elu ja õpetus, E. T. nr. 9 ja O. Loorits, Eesti rahvausundi maailmavaade, E. T. nr. 12) ja Ed. Tennmanni teos toob siia väärilist lisa.

Käesolev Ed. Tennmanni teos on mõeldud tavalisele haritlasele võrdleva usuteadusega tutvumiseks, kuid selles esitatud vaated ja seisukohad on äratanud tähelepanu ka teoloogide ringkonnis. Prof. Tennmann käsitab oma ainet akadeemilise asjalikkuse ja selgusega, mis on tema teosele suureks plussiks. Muidugi algharidusega lugejale tundub see raamat raskena ja kuivana.

Poliitilised peavoolud konservatism, liberalism, sotsialism. Teos on tõlgitud rootsi eriteadlaste vastavate tööde järele ja redigeeritud ja järelsõnaga varustatud prof. P. Tarveli (Treibergi) poolt. Konservatismist kirjutab dr. Leonhard Ljunglund, liberalismist dr. H.-K. Rönblom ja sotsialismist R. Lindström.

See raamat moodustab E. T. sarjas viienda osa sissejuhatuses poliitikasse. Et E. T. nii palju tähelepanu pühendab poliitilistele probleemidele, tuleb kahtlemata sellest, et vististi kunagi varem maailma ajaloos pole niipalju kõneldud, aruteldud ja vaieldud poliitiliste küsimuste üle, kui pärast maailmasõda ja eriti viimaseil aastail, kus sageli kõneldakse demokraatia kriisist. Poliitilised vahekorrad, erinevad vaated ja voolud on sageli nii raskepäraselt mõistetavad, et õige hinnangu võib teha ainult terane ja asjatundlik vaatleja. Tänapäeval ei nõuta mitte ainult juhtidelt õiget poliitilist hindamist ja arusaamist, vaid kogu rahvalt, sellepärast tuleb õpetada rahvast kainelt hindama ja arvustama erinevaid poliitilisi voole ja parteisid.

Käesolevas teoses on iga poliitiline peavool esitatud sellisel kujul, nagu selle voolu enda pooldajad seda ise näevad. Loodetavasti aitabki käesolev teos tõhusalt meie lugejaskonnale selgitada poliitilisi põhküsimusi.

Eesti kroonika 1934.

Juba kolmandat aastab ilmutab E. T. igal aastal elmise aasta üle Eesti kroonika. Poliitilise majandusliku ja vaimse elu alad on jaotatud nelja autori vahel — vastava erialalise peatüki autoriks on igal alal pädev eriteadlane.

Kroonikas on antud võrdselt ruumi poliitilise ja majandusliku elu vaatlusele ühelt poolt ja vaimse elu aladele teiselt poolt. Välis- ja sisepoliitilist elu raamatu eripeatükis vaatleb toimetaja H. Tammer. Eesti majanduselu a. 1934. vaatleb toimetaja J. Taklaja. Vaimse kultuuri alal vaatleb A. Elango kooli ja hariduspoliitilisi küsimusi ning vabaharidustööd oma alaorganisatsioones (Haridusliidu töö, noorsoo liikumine ja karskusliikumine). Viimasesin vaatleb O. Urgart ideoloogilist ja usundilist elu, kirjandust, kunstielu ja teisi vaimuelu avaldusi. Raamatu lõpus leidub kronoloogiline loetelu maailma ja Eesti tähtsaimast sündmusist a. 1934.

Kahel viimasel aastal on kroonika kaastöölised ühed ja samad ning näib, et need kõik asjatundja pilguga jälgivad ja hindavad neile usaldatud alasid, kuigi mõne hinnangu juures võiks polemiseerida.

Olles nii põgusais joonis heitnud pilgu üle E. T. 1935 aastakäigu, näeme, et see sisaldab asjalikke ülevaateid erinevalt teadusaladelt. Ei oskaks praegu enam kujutella ühtki avalikku või kooliraamatukogu, kus E. T. aastakäigud puuduksid. Ometi ei leidu E. T. aastakäike väga paljudes raamatukogudes. Kas on siin põhjuseks summade puudus või ei osata hinnata E. T. õiget väärtust ja tähtsust? On ju tõsi, et osa E. T. numbreid on kirjutatud liiga teaduslikult ja need on rasked algharidusega lugejale, kuid vähemalt 75% neist on hästi arusaadavad igale lugejale. Õpetajaskonnale pakub enamik E. T. numbreid rikkaliku abimaterjali õppetöök.

Vaadeldes autorite nimestikku viimasel ja eelmisel aastail näeme, et aasta-aastalt on ülekaalu hakanud võtma eesti autorid, mis on rõõmustav nähtus. Võib loota ja soovida, et ka tulevikus oleks E. T. numbrite autoriteks esmajoones omad autorid.

E. T. aastakäigud võivad uhkusega seista meie raamatukogude riivilitel, sest sellist väljaannet pole esitada igal nii noorel kultuurrahval.

Al. Looring.

MITMESUGUST

Algkoolide võimlemisõpetajate päev

8.—9. aprillil 1936. a. Tallinnas.

Juhatajaks valitakse: dr. *M. Püüman*, *S. Leidtorp*, *A. Kalamees*.

Päeva avab EÕL esimees hra Enn *Murdmaa*, tervitades kõiki kokkutulnuid, märkides, et sellised erianete õpetajate kokkutulekud on vajalikud aine õpetamise edasiviimiseks.

Tervitusi ütlevad: Haridusministeeriumi koolivalitsuse direktor P. Mägraken, Tallinna l. kooliv. juhataja J. Kents, E. Spordi Keskkliidu esimees K. Terras, soome külalised: naisvõimlemisinspektriiis *Anni Collan* ja soome haridusnõunik *A. Salmela*, Vene rahvussekretär *S. Silling*, Eesti kooliarstide esimees dr. *A. Veiss*.

Direktor P. Mägraken märgib tervitussõnades, et Haridusministeerium on mõndagi algkooli kehakasvatuse taseme tõstmiseks ära teinud. Suuremad saavutused on õpilase keharendamise lehe koostamine ja A. Kalamees'i „Algkooli kehakasvatuse käsiraamatu“ kirjas-tamine, mis igale algkoolile tasuta kätte saadetakse, mistõttu kõigis kooles tekib ühtlane töö-süsteem.

Anni Collan soovib, et eesti naisvõimlemist juhiksid naised, kuna viimased saavad paremini aru tütarlaste jõust ja arenemisest kui mehed.

Oma referaadis „Algkooli kehakasvatuse ja seda korraldavad määrused“ *S. Leidtorp* märgib, et algkooli kehakasvatuse arenemist takistavad vastavate ruumide, vahendite ja käsi-raamatute puudus, valdade vähene vastutulelikkus. Kuna meil aga pool õppeajast on vihmane, siis on võimlate ehitamine hädavajalik. Praegune seisukord algkoolide võimlemise alal pole loomulik, kuna a) 50% algkoolist puuduvad võimlemisruumid, olemasolevaist 50-protsendist võimeldakse 50% koridores; b) 10% võimlemistundidest jääb andmata ja 70% tundidest asendatakse välisvõimlemisega, mis tegelikult kujuneb enamikul juhtudel jalutuskäikudeks. Edasi nõuab referent, et kehakasvatuse õigeks suunamiseks seatagu Haridusministeeriumi juurde ametisse eriline kehakasvatuse nõunik ja maakondadesse 1 tagavaraõpetaja kehakasva-tusliku ettevalmistusega. Ka praegune „Avalikkude algkoolihoonete ehitamise määrus“ (RT 36 — 1933 a.) takistab algkooli kehakasvatuse arendamist ja tuleks osaliselt järgmiselt muuta:

- a) kooliõued ja mänguplatsid tuleksid torutada;

b) 2-, 3- ja 4-kompl. algkooles olgu iseseisev võimlemisruum, kuna käsitööklassi võiks ühendada einetamisruumiga;

c) 1-kompl. koolide võimlemisruum olgu ühine einetamisruumiga;

d) internaatide pesemisruumid kohandatagu tuširuumeks;

e) pesemisruumi esik olgu kõlbulik riietumiseks;

f) määrusega tuleks fikseerida võimla mõõdud.
Igasse maakonda loodagu õpetajate liidu juurde kehakasvatuse toimikond.

Referent dr. *M. Püüman* toob ette, et iga õpilase kohta vajatakse tervishoiu seisuskohalt pörandapinda 4—5 m². Sellised ruumid meil aga puuduvad. Praegu on iga õpilase kohta pörandapinda m² maakondades: Järvamaal — 3,15, Pärnum. — 2,52, Valgam. — 2,47, Virum. — 2,41, Võrum. — 2,7, Saarem. — 2,6, Läänem. — 1,58, Petserim. — 0,91; linnades: Valgas — 7,11, Narvas — 6,21, Tallinnas — 4,3, Pärnus — 3,31, Nõmmel — 2,12, Türil — 2,7, Haapsalus — 1,36, Paldiskis — 1,29.

Võimlemisruumi mahtu on m³ 1 õpilase kohta maakondades: Järvam. — 11,4, Virum. — 9,9, Pärnum. — 9,33, Harjum. — 8,35, Valgam. — 7,44, Saarem. — 7,21, Läänem. — 5,73, Petserim. — 1,9; linnades: Narvas — 27,26, Valgas — 25,6, Tallinnas — 21,92, Pärnus — 15,64, Nõmmel — 7,56, Põltsamaal — 6,79, Haapsalus — 4,73, Petseris — 3,92.

Võimlemisruume kasutatakse kooles maal: jalutamiseks 36%, õppetegevuseks 18%, pidudeks 10%, seltskondl. tegevuseks 7%, muuks otstarbeks 27%, ainult võimlemiseks 2%; linnas (samas järjekorras): 29%, 33%, 18%, 2%, 8%, 10%.

Maa-alkkooles on tervishoidlikult võimlemiseks ruume kõlbulikud 28%.

Kehakasvatustunde tuleb tösta 2 tunni pealt 3 peale.

Referent *E. Idla* leiab, et võimlemise õpetamine igasuguste eeltingimusteta on võimata. Seepärast tuleb luua ja parandada olukorda eriti maal, mis on vilets. Õpilastel on tarvis arendada rühti (head kehahoiakut), see on olulisim kooli ülesanne. Seda saab teha eriti liikumise abil dünaamilise tööga.

Referent *A. Kalamees* konstateerib, et rasked aastad on õpilastel eriti puberteedi-aastad. Sel ajal vormuvad noortest poiss ja neiu, sisekretsiooni tõttu veri ringleb endisest kiiremini, tekivad meeleolud, erilised tahted, sugutunne häirib noori, tekib onaneerimise hädaoht, mis rõõvib noorelt palju energiat jne. Sel põhjusel tuleb püüda õpilaste tähelepanu kehaliste tegevuste abil juhtida mujale. Kokkuvõttes nõuab referent:

1. Kõigi organsüsteemide arendamisele tuleb pühendada võrdset tähelepanu.

2. Algkooli esimese nelja klassi töös rõhutatagu eeskätt seljalihaste, kahes viimases klassis rinnakorvi arendamist.

3. Tütarl. 5.—6. kl. kehakasvatuses pühendada erilist tähelepanu kõnni- ja hüppemisharjutustele, mis puberteedi ajastus olevaile tütarlastele vereringvoolu reguleerimiseks alakesha väga olulise tähtsusega.

4. Keskkooli 1.—2. kl., mis on tegelikult algkooli 5.—6. kl., võimaldatagu 3 kehakasvatustundi, kuna puberteedi ajajärku minevail noortel inimestel see rohkem kui muus ajajärgus tarvilik on (*A. Kalamees*'i referaat leidub „Kasvatuses“ nr. 3 — 1936).

Referent *A. Raudkats* toonitab erilise tähelepanu vajadusest algkooli 1.—2. kl. õpilaste kehakasvatusele, *J. Uustalu* toonitab sportlike tegevuste tähtsust kooli-internaadi elus, dr. *O. Loorits* viitab rahvamängude kasutamise tähtsusele, prl. *Kurik* rahvariiete levitamisest algkooli kaudu.

Näitetundidega esinesid *A. Kalamees*, *E. Idla*, *A. Vesterblom*, *A. Raudkats*.

Üldiselt võib päevaga rahul olla.

Sellise päeva tulemus olnuks veel suurem, kui *kõik* referaadid ja praktilised näitetunnid oleksid vastanud täpselt algkooli tööõuetele ja ülesandele. Referendi *Idla* sõnadest jäi selgusetuks, milles need algkooli võimlemise põhijooned siis õieti seisnevad. Ei esitatud fakte, millest õpetajail tegelikus töös oleks olnud tugipunkte ja võimalik lähtuda.

Samuti tuleb kahelda sellises rahvamängude rakendamise demonstratsioonis poiste võimlemises. Sest millist kasu sai päevast osavõtja sellest poolakrobaatlikust ettekandest, millised pidid olema rahvamängud. Vaevalt kolmandik neist olid rahvamängude iseloomuga, kuna $\frac{2}{3}$ olid lihtsad pörandvõimlemise numbrid. Oleks õigem näidata olnud, kuidas raskemat rahvamängu või -harjutust metoodiliselt ja tegelikult õpilastega rakendada tuleks. Oleks pidanud tooma platsi õpilased, võtma mõne mängu õpetamise läbi metoodiliselt, aga mitte näitama treeneritud meestega gümnaasiumi- ulatuselist kava ja nõudeid.

Samuti mis kasu oli musterrühmade võimlemisettekannetest, mis on kohased ettekandeks võimlemisvõistlustel, mitte aga esitamiseks algkooli õpetajate kongressil? Ja rahvantsudest esitatud kujul koolipidude kavas? Need on esiteks kole rasked õpilastele, tund-

matud (uus korjandus). — Vähe jääb sellisest materjalist õpetajal meelde, teiseks ei saa seda kasutatagi kui mittejõukohast ainekikku. Õigem olnuks need mitmed tunnid kasutada otsustavalt ja päeva ülesandele vastavalt. Korraldav komisjon peaks selliseid asjaolusid tulevikus arvestama.

Päevast võttis osa 334 õpetajat.

A. Kalamees.

Eesti Keskkoolide Juhatajate VI konverents

Tallinnas Tütarlaste Kommertsgümnaasiumis 16. aprillil 1936. a.

Koos on 35 liiget.

Koosolek algab kell 10.45 esimehe J. Roosi lühikese sissejuhatava kõnega. Kõneleja võrdleb kooli muusika instrumendiga, mis vajab õieti tabatud tooni. Koosolekule ilmuvad külalisena HM esindajatena koolivalitsuse dir. P. Mägraken ja abidir. A. Borkvell. Koosoleku juhatajateks valitakse V. Nano Narvast ja M. Varik Viljandist. Sekretäriks valitakse J. Sütt Tartust.

Ühingu sekretär J. Sütt kannab ette juhatuse tegevuse aruande, milline võetakse vastu. Samuti võetakse vastu laeka aruanne. Edasi võetakse vastu 1936. a. tulude ja kulude eelarve.

Koosoleku juhataja V. Nano teeb ettepaneku saata Härra Riigivanemale tervitus-telegramm. Konverents ühineb ettepanekuga üksmeelselt.

Vanuse järgi juhatusest lahkunud liikmed A. Veiderma ja V. Raam valitakse tagasi. Revisjonikomisjon valitakse endises koosseisus tagasi, nimelt A. Pedusaar, E. Nurmiste ja V. Päss.

Esimesena refereerib riigikoolivalitsuse abidirektor A. Borkvell gümnaasiumi tunnikavadest. Referent tutvustab koosolejaid soovidega, mis saadud üksikute ainete toimkondade poolt. Nendest nähtub, et pea kõikides ainetes on soovid kaugelt suuremad, kui suudab tunnikava mahutada. Soovide rahuldamine tingiks klassitundide arvu 48—52. Referendi poolt koostatud keskmiste nõudmiste võimalik rahuldamine tooks 31—32 tundi. Edasi referent esitab Ülikooli teaduskondade arvamised gümnaasiumi sisustamise kohta. Nendes soovitakse piirata aineid ulatuses, et võita sügavuses. Tervishoiuliselt ei tohiks õpilastele lubada suurt koormatist. Ka soovitatakse korraldada tööühmi tähtsamates ainetes. Õppekavas tuleks jääda senise gümnaasiumi sisu juurde. Üldiselt ei lähe Ülikooli soovid suurelt lahku koolitegelaste eneste ridadest saadud soovest. Haridusministeerium on püüdnud kohtadelt saadud soove võimaluse järgi arvestada ja on koostanud normaal tunnistiku kavad, mis sisaldavad igas klassis 31 nädalatundi ja sellele lisaks 2 koorilaulu tundi. Humanitaaraineid tuleks kokku 52 tundi, reaallaineid 37 tundi, neutraallaineid 6 t. kolme klassi kohta. Võrreldes senise keskkooli tunnikavadega võidavad uues keskkoolis ja gümnaasiumis enamik aineid mõne tunni juurde, eriti aga võidavad võõrkeeled, ainult usuõpetus kaotab 1 tunni. Referent lõpetab sooviga, et lõpulikul väljakujunemisel tundide üldarv siiski ei läheks üle 30 tunni ühes laulmisega, milline soov leiab koosolejate poolt heakskiirvat vastukõla.

Järgnevate läbirääkimiste järele võetakse vastu järgmised sooviavaldused:

Rõhuva enamusega otsustatakse jääda gümnaasiumis 30-tunnilise maksimumi juurde. Sama maksimum võetakse vastu ka keskkooli jaoks.

Õppekavades pooldatakse rõhuva enamusega vähendada töökoormatist.

Õpilaste koduste tööde koormatise vähendamise küsimus otsustatakse jätta juhatusele läbitöötamiseks.

Enamusega otsustatakse humanitaarharus lähendada füüsika kursust reaalarule keelte arvel.

Järgmisena räägib O. J. Kiisel vajadusest välja töötada koolijuhatajate jaoks tehniline töökava, resp. instruksioonid. Konverents ühineb ettepanekuga. Juhatusele tehakse ülesandeks asuda instruksioonide koostamiseks.

Edasi refereerib O. Mälk keskkooli kasvatuslikest ülesandest. Referent toonitab, et meie poliitilises elus on maad võtnud uued vaated ja arusaamised. See riigielu uuendamine sünnib rahvasterviku põhimõtte alusel. Ühes riigielu korraldamisega uut alustel tuleb otsida uusi teid ka norsoo kasvatusel alal. Senini on olnud vähe järjekindlust kasvatusel sihtides, on peamiselt peetud silmas moraalse isiku arenemist. Nüüd peaks sellele lisandama ühiskondlik moment. Et riik saaks eduga teostada oma ülesandeid, selleks on vaja, et kodanikes leiduksid vastavad eeldused, et kodanikud liituksid ühiseks pereks riikluse

põhimõttel kooskõlastatud huvide tervikuga. Ajavaim on praegu selline, kus jõud kipub esirinda määrama rahvaste saatusi. Kuid rööbiti sellega on saanud ka tõuke eriti meil kultuuriline tegevus riigivõimu kaasaitamisel ja see kultuuriline töö peab olema meil füüsilise jõu asendajaks. Edasi leiab käsitlust kasvatuse rahvuslik põhimõte.

Lõppkokkuvõttes jõuab referent järgmistele seisukohtadele:

1. Tuleb pöörduda rohkem tähelepanu riiklikule kasvatusele.
2. Tuleb püüda ühtlustada kasvatuse sihid ja ka kasvatulik praktika meie riigi rahvuste lähendamise seisukohalt, nii et pääseks kogu riigi kohta valitsema ühtlane vaim ühiste sihtide teenistuses.

3. Riiklikul kasvatamisel tuleb süvendada demokratismi vaimu.

4. Kogu koolitööd peab kandma rahvuslik vaim Eesti riikluse huvides.

5. Tuleb püüda kasvatustööde jõudude ühtlustamisele ning koondamisele (paralleelsed kasvatustööd organisatsioonid ühendada).

6. Eesti keele reform tuleks viia lõpule kiiremas korras.

7. Tuleb hoiduda laste kasvatamisest mitteemakeelsetes lasteaedades.

Läbirääkimistel soovitatakse konkreetse sammuna tunnistada esijoones vajalikuks noorkotkaste ja skautide organisatsioonide ühendamise. Konverents ühineb selle sooviga. Referendi poolt esitatud teesid võetakse üksmeelselt vastu.

Koosolekul algatatud küsimuste osas juhatus esitab konverentsile otsustamiseks rea küsimusi.

1. Koolis töötavate isikute laste õppemaksust vabastamise küsimus. Selles küsimuses konverents ühineb juhatuse esialgse seisukohaga, et vabastamist tuleks teostada, kui lapsed õpivad samas koolis, kus isik on teenistuses. Selle juures peab aga lapse edasijõudmine olema „rahuldav“ ja käitumine „väga hea“.

2. Klassijuhataja eritundide ja tasu küsimus.

Selle küsimuse lahendamiseks tehtud juhatuse katsed pole senini annud tagajärgi. Konverents otsustab uuendada katseid klassijuhataja töö tasumiseks 2 nädala tunniga.

3. „Cum laude“ normeerimise küsimus.

Selles küsimuses juhatus on asunud seisukohale, et kui tahetakse tarvitada „cum laudet“, siis seda tuleks rakendada ainult kooli lõpetajate suhtes, mitte aga klassist klassi üleviimise puhul. Neile kooli lõpetajatele, kellel 50% hindeid on „väga hea“ teised vähemalt „head“, võiks fikseerida lõputunnistuses „cum laude“, võttes arvesse esijoones ka käitumist ja iseloomu positiivseid jooni. See fikseerimine ei pea mitte kandma mehaanilist iseloomu ainuüksi „heade“ hinnete alusel.

Küsimus lükatakse edasi selle aluste uuesti läbitöötamiseks.

4. Koolinäidendite võistluse toetamise küsimus.

Selles küsimuses võetakse vastu juhatuse soov, et iga kool annetaks selleks otstarbeks 3 krooni.

5. Õpetajate asetäite tundide tasu küsimus.

Otsustatakse astuda samme selleks, et tasu määramine võiks sündida väiksema formaliteediga.

6. Keskkoolide osavõtt kevadisest spordipeost.

Selles küsimuses asutakse seisukohale, et osavõtt on vabatahtlik ja küsimus jääb iga kooli enda otsustada.

7. Uute õpilaste vastuvõtmise aja küsimus.

Selles küsimuses asutakse seisukohale, et vastuvõtmise eksamid võiksid toimuda õppetöö ajal, kuid pikema ajaga kui ettenähtud 3 päeva.

8. Vähemusrahvaste koolide juhatajate vastuvõtmine ühingu liikmeteks.

Küsimus jäetakse juhatusele läbitöötamiseks.

9. Soome-Ugri kongressi kooli näitusest osavõtmine.

Selles küsimuses asutakse seisukohale, et koolidele jääb osavõtmise vabadus.

Lõpuks O. J. Kiisel paneb kolleegidele südamele „Tuleviku Radade“ intensiivsema levitamise. Kell 15 juhataja lõpetab koosoleku sooviga jätkata samalaladset edukat tegevust ka tulevikus.

V Soome-Ugri Kultuurkongressile

Ülesandmisi võtavad vastu järgmised õpetajate keskorganisatsioonid: Eesti Õpetajate Liit, Eesti Keskkooliõpetajate Kogu ja Eesti Kutsekooliõpetajate Ühing. Ülesandmisel tuleb tasuda kongressi liikmemaks 3 kr. Selle eest saab iga kongressiliige kongressimärgi, 50% hinnaalandust raudteel, soodustusi korteri- ja muul alal Tallinnas ja ettekannete tekstid ning protokollid. Ülesandmisi kongressile võtab vastu muudugi ka kongressi sekretariaat (Tallinn, Lai t. 1, telef. 437-74). Loodetavasti võtavad õpetajad tänavusest kongressist sama elavalt osa nagu eelmistestki, seda enam, et kongressi ajal on avatud üleriigiline pedagoogiline näitus, mis võiks õpetajaid eriliselt huvitada, rääkimata huvist, mis pakub kokkupuutumine hõimumaade õpetajatega.

Soome keele kursused õpetajaile 4.—11. juunini.

Vastu tulles mõeldud õpetajate üldkongressil avaldatud ja samuti talve jooksul õpetajate maakondlikkudelt liitunud soovidele, korraldab Eesti Õpetajate Liidu Soome toimkond eeloleva suve alul 4.—11. juuni Tallinnas soome keele kursused. Lektor palutakse Soomest. Kursuste osavõtumaks umbes 2 krooni.

Osa võtta soovijaid palutakse registreerida EÕ Liitu hiljemalt 30. aprilliks k.a. Varane registreerimine on tarvilik selleks, et teada saada osavõtjate arvu ning selle järele samme astuda Soomes ühe või mitme lektori hankimiseks. Seepärast palutakse tähtpäevast kindlasti kinni pidada ja registreerimine võimalikult peatselt teha. Eriti on kursus mõeldud aga neile õpetajaile, kes kavatsevad suvel matkata või peatuda Soomes. Kuna kursuste aeg on lühike, siis, et kursuse töö oleks tulemusrikkam, on soovitav, et kursusest osavõtta soovijad hangiksid omale mõne soome keele õpiku ja tutvuksid juba kevadkuude jooksul keeleõpetuse algetega.

See teade palutakse teatavaks teha kõigile liikmeile.

Üleskutse.

EÕL Karskuskasvatustoimkond oma viimasel koosolekul otsustas pöörduda üleskutsega kõikide karskete ja kooli karskuskasvatustööde toetajate õpetajate poole, et nad teataksid oma soovist kuuluda EÕL juures ellukutsutavasse karskete õpetajate rühma.

Karskete õpetajate rühma liikmeil erilist liikmemaksu tasuda ei tule. Rühm on mõeldud endise Õpetajate Karskusliidu asemele, et toetada koolikarskustööd kohtadel ja otsustada põhimõttelikke küsimusi ühistel kogunemistel, nagu seda varem olnud õpetajate karskuspäevad.

Ühinguid, seltse ja liite palutakse see üleskutse kõigile õpetajaile teatavaks teha ja soovitada, et rühma kuuluda soovijad õpetajad võimalikult lähemal ajal registreeruksid EÕL Karskuskasvatustoimkonda (Tallinn, Pühavaimu 11).

EÕL Karskuskasvatustoimkond

Haridusministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kool“ ilmub 10 korda aastas, iga kuu üks vihik, välja arvatud juuni- ja juulikuu. Tellimishind on 3 kr. aastas, poolaastas 1 kr. 50 s., välismaale 4 kr. aastas. Tellimisraha võib maksta postil „Eesti Kooli“ jooksval arvele nr. 433. Tellimisi võtab vastu iga postiasutus.

„Eesti Kooli“ üksikuid vihikuid hinnaga 40 senti eks. võib saada toimetusest, „Kooli-Kooperatiivi“, „Päevalehe“, „Rahvaülikooli“ ning „Töökooli“ raamatukauplustest Tallinnas ja „Akadeemilisest Kooperatiivist“ Tartus.

Kuulutuste hind on kaantel ja erilehtedel 30 krooni lehekülj.

Toimetus: vastutav toimetaja P. Mägraken, toimetuse liikmed: J. Aavik, A. Borkvell, J. Grünthal, A. Kurvits ning V. Päts ja tegev toimetaja G. Ollik.

Toimetuse asukoht on Haridusministeeriumis, tuba nr. 8, telef. 476-65 (Tallinn, Tõnismägi 11).

Vastutav toimetaja **P. Mägraken.**

Tegev toimetaja **G. Ollik.**

Riigi trükikoja trükk, Tallinn, Niine 11.

Muruplatside asutamise ja külamise juhtnöörid.

Püsiva ja korraliku muru saamiseks tuleb tarvitada külviks vastavaid heintaimede liike, millised suudaksid moodustada hästi tiheda ja püsiva kamara, mis ei kardaks tallamist ning oleks vastupidav ilmastikule.

Vastavalt maapinnale ja niiskuse ning valguse tingimustele tuleb igale murupinnasele valida ja koostada vastav muruseemnete segu.

Muruseemnete segude koostamisel tuleb määrata suhteline seemnete hulk kaalu järgi vastavalt kasvutingimustele.

Seemnete nimetus	Muru päike-sepaistelisele lagedale kohale keskmise niiskusega aiamullal	Muru puude varjus, keskmise niiskusega aiamullal	Muru päike-sepaistelisele kohale, niiskel, savikal mullal	Muru päike-sepaistelisele kohale, kuival, liivakal mullal	Spordimuru
Vasle kastehein	20%	15%	15%	—	15%
Aasnurmik	25%	20%	20%	20%	20%
Pärisaruhein	25%	—	30%	—	20%
Inglis raihein	30%	30%	35%	—	20%
Lamba aruhein	—	—	—	65%	20%
Punane aruhein	—	—	—	15%	—
Sugapäa	—	35%	—	—	—
Valge ristik	—	—	—	—	5%
	1 m ² võtta 30-35 g segu	1 m ² võtta 30 g segu	1 m ² võtta 30 g segu	1 m ² võtta 25-30 g segu	1 m ² võtta 35 g segu

Maa, kuhu muru tahetakse rajada, tuleb kahe labida sügavuselt ümber kaevata ja umbrohu juurtest hoolikalt puhastada. Kui muru tahetakse külvata kevadel, siis tulevad eeltähendatud tööd läbi viia sügisel. Varakevadell enne külvi kaevatakse pealispind veel kord kergelt läbi ja tehakse täiesti tasaseks.

Parim külviaeg on varane kevad, millal maa veel niiske. Külvata tuleb iga eriliiki seemne eraldi alates peenemate- ja lõpetades jämedamatega. Et külvi juures seemne puudu- ja ülejääke ära hoida, tuleb külvipind jagada osadesse ja igale osale mõõta välja ning külvata vastav hulk seemet. Külvi tehakse tuulevaikse ilmaga käsitsi ja võimalikult ühtlaselt. Kuna seeme on väike, siis tuleb teda ainult vähese mullaga katta. Kõige parem on teha seda kerge puu rehaga, rehalaiuste ribadena sisse rehitsetes.

Peale rehitsemist tuleb seemendatud muld kinni vajutada rulli, löök- või tallamislaudade abil. Jäeb külv hiljaks või on muld liiga kuiv, tuleb muru korduvalt kasta.

Ülaltähendatud seemneid ja valmis segusid muruks müüb

Eesti Seemnevilja Ühisus

Tallinn, Valli 6, telef. 426-36 ja ühisuse osakonnad maakonna linnades.

**Soovitame raamatusõpradele
meie 1936. a. kevade**

uudisteoseid:

- A. Gailit. **Toomas Nipernaadi.** II trükk. Romaan.
Teos on kroonitud kultuurkapitali kõrgema auhinnaga.
Hind Kr. 6.—
- A. Kariste. **Kullas ja põrmus.** Romaan. Hind Kr. 3.75
- A. Kitzberg. **Ühe vana „Tuuletallaja“ noorpõlve mälestused.**
II trükk. Hind Kr. 2.—
- A. Mälk. **Rannajutud.** Novellid. Hind Kr. 2.50
- Jakob Liiv. **Elu ja mälestusi.** Memuaarid. Hind Kr. 3.50
- J. Luiga. **Poliitilised päevamured.** I ja II. Artiklite kogu.
Esimese köite hind Kr. 3.75
Teise köite hind Kr. 3.50
- A. Popé. **Lokirööv.** Poeem. Tõlkinud H. Oras. Hind Kr. 1.—
- E. Pressense. **Ursula.** Romaan. Tõlk. A. Poska. Hind Kr. 3.40
- R. Roht. **Verioja mõis.** Romaan. Hind Kr. 3.50
- Fr. Tuglas. **Kriitika V.** Hind Kr. 3.—
- „ **Kuldne rõngas.** Novellid. Hind Kr. 4.—
- A. H. Tammsaare. **Kuningal on külm.** Näidend. Hind Kr. 1.50
- P. Vallak. **Epp Pillapardi Punjaba potitehas.** Novell.
Teos on premeeritud RA autasuga ja võetud parimate raamatute nimestikku. Hind Kr. 1.25
- J. Aavik, H. Jänes, A. Meiesaar ja O. Parlo. **Euroopa kirjanduse ülevaade.** Güm. III (I) klassile. Hind Kr. 1.20

O. Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“

TARTUS, GUSTAV-ADOLFI 6, TELEFON 2-66

*Õppetöö lõpuks soovitame
oma rikkalikust laost*

**algkooli lõpufunnistusi, algkooli
klassitunnistusi, õppereisu plankette,**

**õpilaste hinnaalanduse tunnis-
tusi raudteel sõiduks jne.**

Igasugust kirjandust raamatukogude täiendamiseks ja kõiki
kirjutustarbeid

K. o/ü. „Rahvaülikooli“

kirjutusmaterjali ja mänguasjade kauplused TALLINNAS
Harju tn. 48, tel. 444-39. S. Pärnu mnt. 10, telef. 446-67

„ERIKA“

Vd. Tõnisson & Ko.

SEEMNEKAUPLUSED

TARTUS, SUURTURG 2

ABIKAUPLUSED: VILJANDIS, Tallinna 5 „Seasaares“
RAKVERES, Turu plats 1

Soovitame RISTIKHEINA, TIMUTI, AIAVILJA ja LILLEDE

SEEMNEID

Täielik vastutus idanemise ja sordiehtsuse eest

PUUKOOLIST

**VILJAPUID, MARJAPÕÕSAID,
ILUPUID JA ILUPÕÕSAID**

Müügikoht Tartus: VILJANDI T. 7, VAKSALI T. 23.

UUDISTEOSEID, ÕPIKUID, TÕUVIHIKUID ALGKOOLIDELE.

Emakeele lugemik algkooli I—IV kl. Toimetanud pedagoogid V. ALT-TOA ja H. RAJAMAA.

Lugemikes on iga pala varustatud tööjuhustega ja ülesannetega õpilastele. V ja VI kl. lugemikud on varustatud veel erilise metoodilise lisaga, mis annab hulga väärtuslikke juhiseid õpetajatele iga pala käsitlemiseks. Lugemikud on trükitud kooliarstide poolt soovitatud kirjaga ja lastud müügil väärtuslikus linases köites.

Väikekirjutajate kirjavihik 1.—4. Toimetanud A. J. MÖLDER ja TH. USSISOO.

Nimetatud nelja vihikusse on parimas metoodilises järjestuses koondatud kõik see, mis on tarvilik normaalkäekirja kujundamiseks. Kõik ülliline koormav materjal on jäetud kõrvale. Vihikud on heast valgest paberist joontega ja joonteta. Hind à 10 senti.

Matemaatika vihikud. Õppe- ja harjutusmaterjal kogu algkooli ulatuses ilma õppe- raamatu vajaduseta. Toimetanud Chr. BRÜLLER, H. BRÜLLER, E. ETVERK, E. PAVELSON, P. PARTS ja J. UNT. I kl. — 8 vihikut, II — 10, III — 10, IV — 10, V — 12, VI — 12. Hind à 15 senti.

Tetradid po matimatike dlja načalnoi školõ. Eelmiste (nelja esimese klassi) vihi- kute tõlge. Tõlkinud ja redigeerinud D. SELEDETS. Hind à 20 senti.

Lemmiklaulik. Algkooli lauluvara. Toimetanud muusikapedagoog ja helilooja Riho PÄTS. Kunstnik G. REINDORFI illustratsioonid. Ilmunud I ja II kl. jauluvara. Hind à 75 senti. Järg- miste klasside vihud koostamisel.

Algkooli usuõpetuse metoodika. A. KÖÖGERDAL. Hind Kr. 1.20.

K. Ü. „KOOLI-KOOPERATIIV“

TALLINN, SUUR-KARJA 19, RAHVAPANGA MAJAS
POSTI JOOKSEV ARVE 459. TELEFON 456-82

Haridusministeeriumi
kirjastusel ilmus

A. KALAMEES

Algkooli Kehakasvatuse Käsiraamat

376 lk. 175 joonisega. Hind Kr. 2.50.

Pealadu

„Päevalehe“ raamatukaupluses.

Raamatu teoreetiline osa annab aja- loolise ülevaate kehakasvatusest ja käsitleb kehaharjutuste tervishoidu, kehakasvatuse metoodikat ja vahen- deid; praktiline osa käsitleb üksik- asjaliselt võimlemist, mängu ja sporti ning annab tundide sisusta- mise näiteid. Raamatu lõpus leidub valimik kehakasvatuse oskussõnu.

Kõiki muusikariistu, nagu keelpille ja löökriistu.

nende **osi, kaste, kotte, keeli** ja **tar- beid** valmistatakse omas tööstuses ja alati saadaval võistlemata hindadega.

F-ma August Kristali

MUUSIKARIISTADE TÖÖSTUS

Asutatud 1889. a.

TALLINN, SAKALA 42 (V. Pärnu 12)

Telefon 462-60. Posti jooksev arve 554

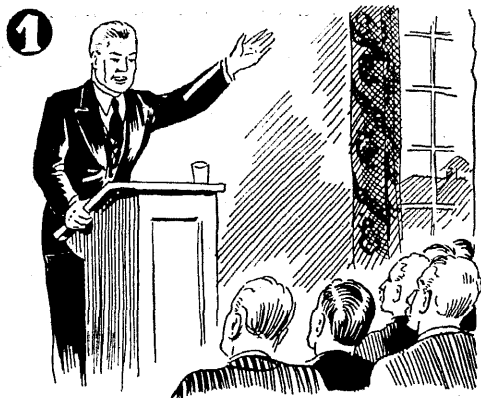
KOOLIDELE

MANDOLIIN ORKESTRITE

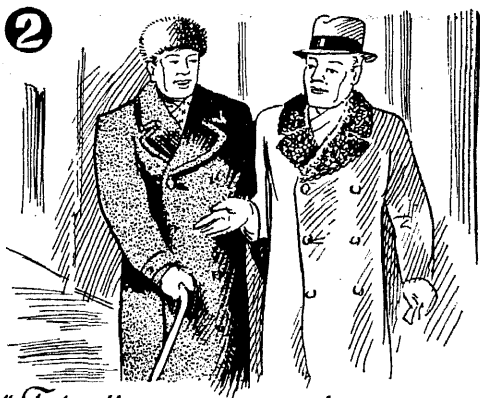
jaoks:

Mandollinid	Kr. 6.—	alates.
Mandoolad	„ 10.—	„
Mandoliin-žellod	„ 18.—	„
Mandoliin-kontrabassid	„ 45.—	„

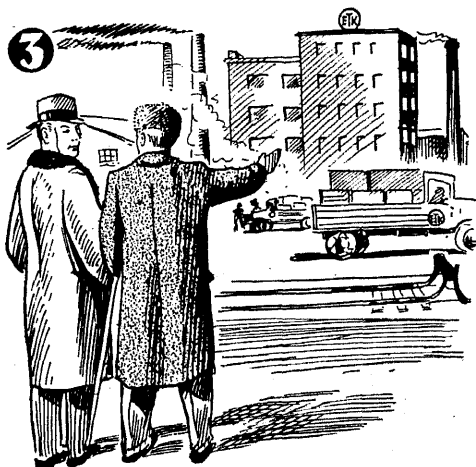
ED. UUEDEL'I MUUSIKARIISTADE
ÄRI JA TÖÖSTUS. RAEKOJA 4
TARTUS

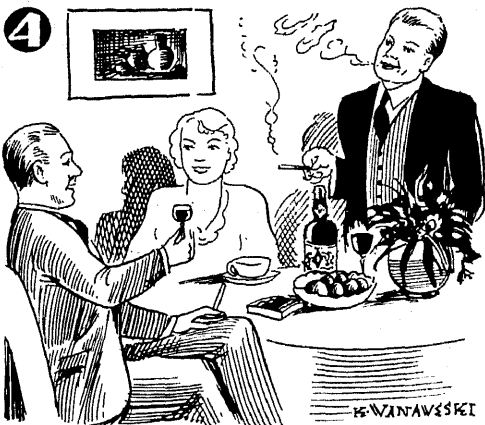
1
"Meie rahvas vajab tugevat omatööstust..."

2
"Tabasite rahva arvamise... rahva üksmeelsel kaasatulekul saavutaksime ka majanduselus täieliku iseseisvuse"

3
"Sün näeme rahva oma ettevõtteid."

4
"Ja rahva omatööstuse ETK tooteid: rahvasuits Ahto, ETK kohv ja ETK vein oma eeskujuliku headusega on uhkuseks iseseisvatele eesti kodule."

Klišeetööstus

Artur Haav

Tallinn, Suur Karja nr. 21

Kõnetraat 456-48.

Joon-, võrk- ja mitmevärvi klišeed.

ÕPPEAASTA LÕPUL TARVISMINEVAD

ALGKOOLI
LÕPUTUNNISTUSED,
TÄIENDUSKOOLI
LÕPUTUNNISTUSED

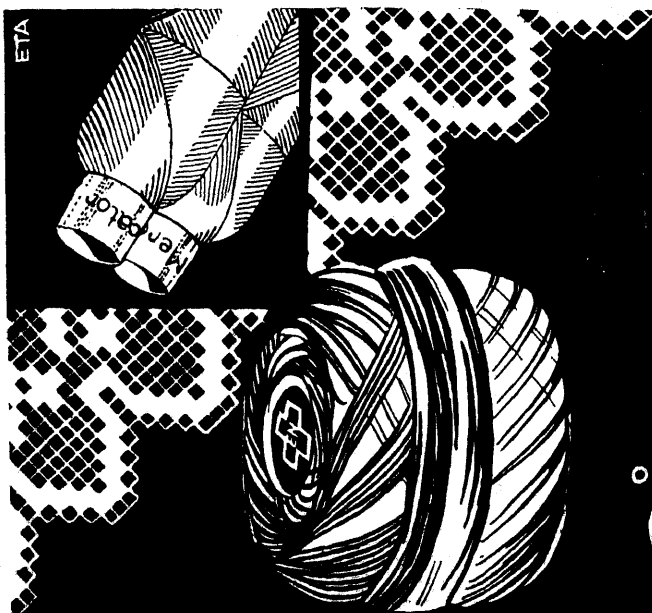
JA IGASUGUSED PLANKETID TELLITE

K. K. Ü. „TÖÖKOOList“

TALLINN,

PÄRNU MAANTEE 17.

Telef. 462-56.

Esti Niidivabrik
"tooted"
vajalikud töörale naisele.